

**ДЭЛХИЙД ХӨГЖЛӨӨРӨӨ ТЭРГҮҮЛЭГЧ ЗАРИМ ОРНЫ
ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО, ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН АРГА ТУРШЛАГА**
(Харьцуулсан судалгаа)

Д.Байгалмаа, Г.Билгээ, Ц.Элбэгзаяа

АГУУЛГА

Оршил

1. Оросын Холбооны Улс
2. Швейцарын Холбооны Улс
3. Их Британи
4. Малайзын Холбооны Улс
5. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
6. Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
7. Япон Улс

Ашигласан материал

ОРШИЛ

Судалгааны зорилго

Дэлхий дахинд хөгжлөөрөө тэргүүлэгч, хөгжлийн тогтвортой, тодорхой бодлого хэрэгжүүлдэг зарим орнуудын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн онцлог, арга туршлага болон бодлого боловсруулахад баримталдаг зарчим, бодлогын хоорондын уялдаа холбоо, амжилтад хүрсэн туршлага, ирээдүйн хөгжлийн төлөвлөлт болон төсөөллийн талаарх асуудлыг судлахад оршино.

Судалгааны хамрах хүрээ

Захиалагчийн хүсэлтийн дагуу Швейцар, Их Британи, Япон, Өмнөд Солонгос, Хятад, Орос, Малайз улсуудын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн туршлагыг судалсан болно.

Судалгааны хураангуй

Стратеги төлөвлөлт гэдэг нь тухайн байгууллага, эсхүл салбар, бүс нутаг, үндэсний хэмжээнд хөгжлийн дотоод давуу байдал, сул тал, нөөц, боломжууд, эдийн засгийн болон бусад орчны өөрчлөлтийн нөлөөгөөр үүсэж болох хүндрэл бэрхшээл, эрсдлийг шинжлэн үнэлсний үндсэн дээр стратегийн зорилтуудаа тодорхойлж, түүнд хүрэх үйл ажиллагааг тусгасан өргөн цар хүрээтэй төлөвлөгөө юм. Мөн энэхүү баримт бичигт хөгжлийн талаар баримтлах тэргүүлэх чиглэлүүдийг тодорхойлж, үйлчилгээ, үйл ажиллагааг хэрэглэгч, харилцагчдад хэрхэн оновчтой хүргэх арга замуудыг тодорхойлсон байдаг.

Өнөөг хүртэл хөгжлийн талаарх тодорхой “жор” бий болоогүй байна. Аливаа улсын үндэсний хөгжлийн бодлого нь сүүлийн хэдэн арван жилийн түүхээс сургамж авч, өнөөгийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилтуудыг оновчтой тогтоон, улмаар ойрын ирээдүй буюу 10-20 жилийн хугацаанд ард иргэдийн сайн сайхан амьдралыг бий болгон баталгаажуулахад чиглэгдэж байна.

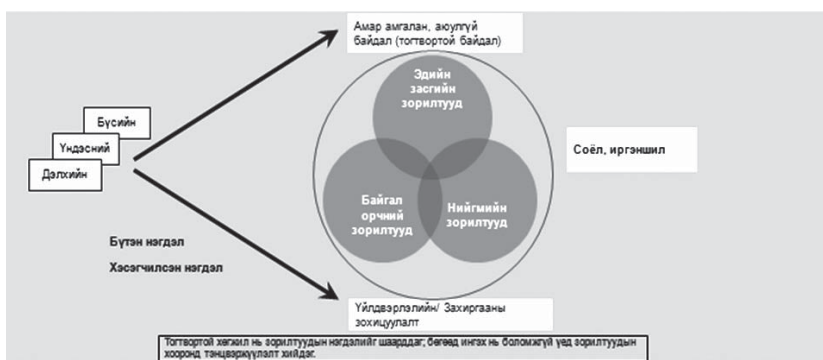
Ингэхдээ хөгжлийн алтан гурвалжин болох нийгмийн тэгш байдал, эдийн засгийн өсөлт, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах асуудлуудыг ямагт анхаарлынхаа төвд, тэнцвэртэй байлгаж байна.

Богино хугацаанд буурай хөгжлөөс хөгжингүй улс болж чадсан орнууд улсаа хөгжүүлэхийн тулд нэн түрүүнд урт, дунд, богино хугацааны нэгдсэн бодлого, төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжилтийг ханган зохион байгуулах, хянах тогтолцоог бий болгон гол удирдлагаа болгож ирсэн.

Онолын хувьд, урт хугацааны хөгжлийн бодлогод дунд хугацааны, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогод богино хугацааны бодлого үндэслэж төлөвлөгдөх бөгөөд бодлого төлөвлөлтийн урт, дунд, богино хугацааны баримт бичгүүд нь өөр хоорондоо дэвшүүлсэн зорилго, зорилт, хамрах түвшин, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ буюу агуулга, бүтцийн хувьд харилцан уялдсан байх ёстой байдаг.

Хувь хүний ажиллах, амьдрах орчин төдийгүй тухайн улс орныг бүхэлд нь өөрчилж чадахуйц хэрэгсэл бол бодлого, төлөвлөлт юм. Зөв төлөвлөлтийн систем өөрөө зөв хөгжилд хүрэх, зөв цагт, зөв газарт байх баталгаа нь болж өгдөг байна. Энэ нь ажлын байр шинээр бий болгох, орон сууц барихаас өгсүүлээд, хүрээлэн буй байгаль орчныг хамгаалах, эрдэс, баялгийн хувь хишгийг хүн бүхэнд хүртээмжтэй хүргэх, илүү сайн боломжийг бий болгохын тулд шударгаар хуваарилах зэрэг хүмүүсийн амьдралд эерэг өөрчлөлтүүдийг авчирна. Харин муу төлөвлөлтийн систем нь эсрэгээр өнөө болон дараачийн үедээ эвдэрч нурсан байшин барилга, эмх замбараагүй байдал, түгшүүрт гэмт хэрэг бий болгож, цаашлаад улс орны хөгжилд нөхөж баршгүй хохирол учруулна. Сайн төлөвлөлт нь нэгэнт эерэг зүйл учир тулгамдсан асуудлыг тухайн бий болсон цаг үед нь биш харин урьдчилж харах, ухаалгаар даван туулах, мөн төлөвлөлтийн системийг нийтлэг ашиг сонирхолд нийцүүлэх, тулгамдсан асуудалд чиглүүлэх, хянах иж бүрэн үйл явц юм. Төлөвлөлтийн амин цөм нь **тогтвортой хөгжил** байдаг байна¹. Тогтвортой хөгжлийн үндсийг өнөө болон хойч үеийн хүн бүрд илүү сайн амьдралын баталгааг бий болгох явдал юм.

Зураг 1. Тогтвортой хөгжлийн бүтэц

Хөгжлийн талаарх хамгийн өргөн хэрэглэгддэг тодорхойлолтод... “Өнөө үеийн хэрэгцээг хойч үеийн чадварыг бууруулахгүй байдлаар хангахтай холбогдсон зүйл” гэсэн байдаг. Энэ нь хүн бүрийн хэрэгцээг хүлээн зөвшөөрсөн нийгмийн дэвшил, хүрээлэн буй орчныг үр дүнтэй хамгаалах, байгалийн баялгийг сэтгэлийн хөөрлөөр биш харин болгоомжтой, ухаалгаар ашиглах, эдийн засаг, ажил эрхлэлтийг тогтвортой, өндөр түвшинд авч явах явдал юм.

Хөгжлийн төлөвлөлт нь тухайн улс орны хэтийн стратеги зорилтод тусгагдсан тогтвортой хөгжлийн зарчмуудтай нийцсэн, нэгдмэл байдлаар хийгдэх ёстой. Бүс нутгийн төлөвлөлтийн байгууллагууд болон орон нутгийн удирдлагууд дээрх хөгжлийн

¹Planning Policy Statement, The Government Objectives for the Planning System, The United Kingdom, 2005.

төлөвлөлттэй байнга зэрэгцэн явах учиртай бөгөөд хүрээлэн буй орчин, эдийн засаг хийгээд нийгмийн зорилтод хүрэхэд дорвитой түлхэц үзүүлдэг. Ялангуяа тулгараад байгаа уур амьсгалын өөрчлөлтийн шалтгаан, боломжит нөлөөллийг бууруулахад бүс нутгийн төлөвлөлтийн байгууллагууд, орон нутгийн удирдлагууд чухал үүрэгтэй.

Үндэсний, салбарын, бүс нутгийн төлөвлөлтийн зорилгыг тодорхойлж, ач холбогдлоор нь эрэмбэлэх, тэдгээр зорилго, зорилтыг биелүүлэхэд дэмжлэг болж өгөх хөтөлбөрийг боловсруулахдаа нөөцийг хуваарилах замаар төлөвлөх ба дор дурдсан тэргүүн туршлагын зарчмууд чухал. Үүнд:

- *Нэг ижил нэр томьёо хэрэглэх.* Төлөвлөлтийн үйл явцад нэг ижил, товч тодорхой нэр томьёо хэрэглэж, тэдгээрийн талаар нэгдсэн ойлголттой байх явдал чухал бөгөөд энэ нь мөн хяналт үнэлгээ хийх үйл явцыг хөнгөвчилнө.
- *Төлөвлөлтийн үе шатууд хоорондоо уялдаатай байх.* Урт, дунд, богино төлөвлөлтийг бэлтгэхдээ үйл ажиллагааны хэтийн төлөвлөгөөг суурь болгож, уялдуулах.
- *Төлөвлөлт, гүйцэтгэл хоёрыг тэнцвэртэй байлгах.* Төлөвлөлтийн баримт бичгүүд хоорондоо давхардаагүй байх бөгөөд төлөвлөлтийн үйл явц бүрд хэрэг гүйцэтгэлийг байнга дүгнэж байх хэрэгтэй.

Амжилтад хүрсэн улсууд нь:

- бизнесийн тэргүүлэх салбарыг сонгох,
- тэргүүлэх чиглэл, өрсөлдөх чадварыг бэхжүүлэх,
- техник, технологийн дэвшил, ололт амжилт,
- эрчим хүч, дэд бүтцийн бодлого, нөөц баялгийг бий болгох,
- экспортын боломж, гадаад валютын нөөцийг нэмэгдүүлэх зэрэгт анхаарч төлөвлөгөө боловсруулан эдийн засгийн суурийг бэхжүүлдэг байна.

Хөгжилтэй орнуудын хөгжлийн бодлого нь аливаа улс төрийн хүчин, төрийн эрх барих хүчний харьцаанаас үл хамааран тогтвортой хэрэгжиж, зөвхөн хуульд заасан үндэслэлээр л түүнд өөрчлөлт оруулж болдог байна.

Улс орны эдийн засгийн өсөлт, амжилтыг дотоодын нийт бүтээгдэхүүн /ДНБ/-ээр хэмжих нь шаардлага хангахаа больсон тул түүний оронд “Inclusive growth” буюу “өргөн хүрээг хамарсан өсөлт” гэдэг хэмжээсийг хэрэглэх саналыг анх Япон Улс гаргажээ. Өргөн хүрээг хамарсан өсөлт нь тухайн улс орны ядуурлын хэмжээг бууруулах, өсөлтийн үйл явцад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үйл явц аж.

Богино хугацаанд хөгжиж чадсан улс орны нэг болох Япон улсын туршлагаас харахад: Төр нь макро түвшний болон дэд бүтэц, аж үйлдвэрлэлийн салбарт олон улсын хэмжээнд хүчин чадал хийгээд өрсөлдөх чадварыг бий болтол нь дэмжлэг үзүүлээд, түүнээс хойш чадавхжсан хувийн хэвшлийнхэн болон томоохон корпорациуд улс орны эдийн засгийг авч явдаг байна. Харин төр нь цаашид “эдийн засгийн статистик менежмент” л хийх үүрэгтэй болдог байна.

Япон Улсын хөгжил дэвшилд хүрэх, эдийн засгаа сэргээн хөгжүүлэх оновчтой бодлогын гол цөм нь дотоод, гадаад зах зээлийн боломжид нийцүүлэн хөгжүүлэх салбараа зөв сонгож авсан, аж үйлдвэрийн зохистой бүтцийг бүрдүүлж, төрөөс оновчтой дэмжлэг үзүүлж чадсан явдал юм.

Япон, Солонгос улс хөгжлийн бодлогоо төлөвлөхдөө нарийн тогтоосон зарчим, хугацаагүй боловч, тухайн асуудлын цар хүрээ, онцлогоос нь хамааруулан урт дунд богино хугацаанд төлөвлөдөг нь харагдаж байна. Тухайлбал Япон улсын хувьд урт хугацаанд харилцан уялдаатай хэрэгжүүлсэн бодлогууд болох Үндэсний хөгжлийн цогц төлөвлөгөөнүүдээс харахад хугацааны хувьд 8, 10, 15, 25 жил гэсэн харилцан адилгүй хугацаатай байна.

ОХУ-д стратеги төлөвлөлтийн зарчим, зорилтуудаас үзэхэд ОХУ-д нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх явдал нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаатай салшгүй холбоотой, түүнд нийцсэн байхыг шаардсан байна.

1. ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

1.1. Таван жилийн төлөвлөгөө

Анхны стратегийн төлөвлөгөө 1920 онд Орос улсад үүссэн бөгөөд энэ нь Орос орныг хөгжүүлэх болон цахилгаанжуулах төлөвлөгөө (ГОЭЛРО) юм.

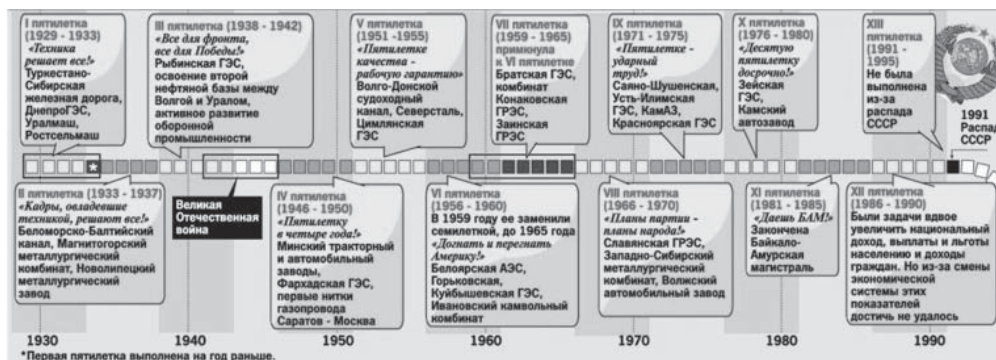
Зөвлөлт Холбоот Улс /ЗХУ/-ын эдийн засгийг хурдацтай хөгжүүлэх төвлөрсөн эдийн засгийн төлөвлөгөөгөө таван жилийн хугацаатайгаар хэрэгжүүлж байсан. Таван жилийн төлөвлөгөөг ЗХУ-ын Коммунист намын удирдлага доор Улсын төлөвлөгөөний байгууллага нийт үндэсний хэмжээнд төвлөрүүлэн боловсруулж байжээ. ЗХУ түүхэндээ нийт 13 таван жилийн төлөвлөгөө хэрэгжүүлсэн ба анхдугаар таван жилийн төлөвлөгөөг 1929-1933 онд хэрэгжүүлэхээр 1928 онд баталсан. Харин хамгийн сүүлийн 13-р таван жилийн төлөвлөгөөг 1991-1995 онд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байсан боловч ЗХУ задран унаснаас үүдэн хэрэгжүүлж чадаагүй. /Зураг 2./ Гэхдээ энэ хугацаанд хүнд аж үйлдвэрлэл, дэд бүтэц, газар тариалан зэрэг эдийн засгийн олон салбаруудыг хөгжүүлж чадсан.

ЗХУ-ын хөгжлийн бодлогоо таван жилээр төлөвлөх энэхүү аргыг дэлхийн 30 гаруй орон, ялангуяа хуучин социалист орнууд хэрэгжүүлж байсан. Монгол Улс тэдгээр улсуудаас хамгийн түрүүнд буюу 1945 оноос эхлэн таван жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.

Сүүлийн үед тодорхой салбар, чиглэлээр төлөвлөгөө гаргах болов. Жишээ нь эрчим хүчний стратеги, атомын эрчим хүчний хөгжлийн программ гэх мэт. Олон арван хүрээлэн, эрдэмтдийг нэгтгэсэн “Удаан хугацааны төлөвлөлт, стратеги боловсруулах” ажил ОХУ-д өрнөж байна. Тэдэнд онолын суурь мэдлэг, дэлхийн түвшинд хүрсэн эрдэмтэд, олон арван судалгааны хүрээлэн, институт байгаа болохоор үүнийг хийж чадна гэдэгт эргэлзэх зүйлгүй юм.

2006 онд “ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх үзэл баримтлал”-ыг боловсруулж 2008 онд баталжээ. 2012 оны 1 дүгээр сарын 24-нд ОХУ-ын Ерөнхий сайд В.Путин “ОХУ-ын нүүрсний аж үйлдвэрийг 2030 он хүртэл хөгжүүлэх урт хугацааны хөтөлбөр”-ийг баталж, үүний санхүүжилтэд 3,7 триллион рубль гаргахаар шийдвэрлэв. Учир нь нүүрс, нефть Орос улсын эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэл учраас үүнд гол анхаарлаа хандуулан, бусад төлөвлөгөө, хөтөлбөрүүдийг үүнтэй уялдуулан хэрэгжүүлж байна. Ингэж бодлогын хоорондын уялдаа холбоог хангаж байгаа нь авууштай сайн туршлага билээ.

Зураг 2. Хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын таван жилийн төлөвлөгөө

1.2. ОХУ-ын орчин үеийн стратеги, төлөвлөлтийн үндэс

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч үндэсний аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор 2009 оны 5-р сард “ОХУ-ын стратеги төлөвлөлтийн үндсийн тухай” 536 тоот зарлигийг² баталсан. Энэхүү үндэс нь үндэсний стратеги чиглэлүүдийг хөгжүүлэхэд холбооны, бүс нутгийн болон салбарын хэмжээнд хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах аргачлалын үндсэн баримт бичиг юм.

Стратеги төлөвлөлт бол тус улсын тогтвортой хөгжлийн стратеги зорилгод хүрэх, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиглэлүүд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх арга зам, санхүүжилтийг тодорхойлно.

Стратеги төлөвлөлтийн үндсэн зарчмууд

1. ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх арга хэмжээ нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах асуудалтай харилцан уялдаатай байх,
2. Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилгын хүрээнд ОХУ-ын төрийн байгууллагуудын бүрэн эрх болон тэдгээрийн үйл ажиллагааны зохицуулалтыг зааглах,
3. Тогтвортой хөгжилтэй холбоотой урт хугацааны шийдвэрүүд нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээнүүдтэй нийцсэн байх,
4. Үндэсний аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх болон эдийн засаг, соёл, оюуны хөгжлийг эрчимжүүлэх арга хэмжээг цаг үеэ олж хэрэгжүүлэх,
5. Хувь хүн, нийгэм, улс орноо зохистой хөгжүүлэх, үндэсний аюулгүй байдлыг хангахад үндэсний стратеги чиглэлүүдэд цаг үеэ олж тодотгол хийх,
6. Тогтвортой хөгжүүлэх болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангахад материаллаг, санхүү, боловсон хүчин, шинжлэх ухаан-технологи, мэдээлэл болон бусад нөөцийг төвлөрүүлэх.

Стратеги төлөвлөлтийн зорилго

Зорилго нь үндэсний нөөц, иргэний нийгмийн чадварыг үр ашигтай ашигласнаар Үндсэн хуулийн эрх, эрх чөлөө, иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх, түвшинг хангах, ОХУ-ыг тогтвортой хөгжүүлэх, улсын батлан хамгаалах болон үндэсний аюулгүй байдлыг бэхжүүлэхэд институциональ зохион байгуулалтын болон бусад арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд оршино.

²Указ Президента РФ от 12 мая 2009 г. №536 “Об Основах стратегического планирования в РФ”.

Стратеги төлөвлөлтийн зорилтууд

1. Нийгэм-эдийн засгийг тогтвортой хөгжүүлэх болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангах стратегийн шинжилгээ хийж, хамгийн зохимжтой стратеги хувилбаруудыг боловсруулах,
2. Нийгэм-эдийн засгийн тогтвортой хөгжилд тулгарч болзошгүй стратеги эрсдэл, үндэсний аюулгүй байдалд учирч болзошгүй стратеги аюулд тохиромжтой хариу өгөх цохилтын арга хэмжээг боловсруулах,
3. Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор эдийн засаг, нийгэм, улс төр, цэрэг болон бусад салбарын хөгжлийн стратегийн тэргүүлэх чиглэлүүд, дэд чиглэлүүдийг тодорхойлох,
4. Тус улсыг тогтвортой хөгжүүлэх болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр хурцадмал шинжтэй үндэсний аюулгүй байдлын хэмжүүр, үзүүлэлтүүдийн анхдагч мэдээллийн санг бүрдүүлэх,
5. Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах системийг төгөлдөржүүлэхээр ОХУ-ын үндэсний аюулгүй байдлын 2020 он хүртэлх стратеги, түүнд үндэслэн зорилтот хөтөлбөрүүдийг боловсруулах,
6. ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх 2020 он хүртэлх урт хугацааны үзэл баримтлал, стратеги, ОХУ-ын субъектүүдийн нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх цогц хөтөлбөр, төр, цэрэг, нийгэм-улс төр болон бусад салбарын үзэл баримтлал, сургаал, тус улсын бодлогын үндэс, түүнчлэн салбарын хөгжлийн хөтөлбөрүүдийг боловсруулах,
7. Стратеги төлөвлөлтийн талаарх хууль эрх зүй, шинжлэх ухаан, арга зүйн суурийг төгөлдөржүүлэх,
8. ОХУ болон түүний субъектүүдийн хөгжлийн цогц мониторинг хийх, ялангуяа тус улсын тогтвортой хөгжил, үндэсний аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүдийг ажиглах мэдээлэл-статистикийн улсын системийг төгөлдөржүүлэх,
9. Стратеги төлөвлөлтийг мэдээлэл, шинжилгээ, нөөц, боловсон хүчнээр хангах,
10. Тус улсын тогтвортой хөгжил, үндэсний аюулгүй байдлын хангахад холбооны, бүс нутгийн, бүс нутаг дундын болон салбарын, салбар дундын хэмжээнд төлөвлөгдсөн нийгэм-эдийн засгийн зорилтот хөтөлбөрийн арга хэмжээнүүдийн уялдаа холбоог дүгнэх,
11. Тус улсын тогтвортой хөгжилд тулгарах шинэ стратеги эрсдлийг зогсоох үндэсний аюулгүй байдлыг хангах механизмыг боловсруулах.

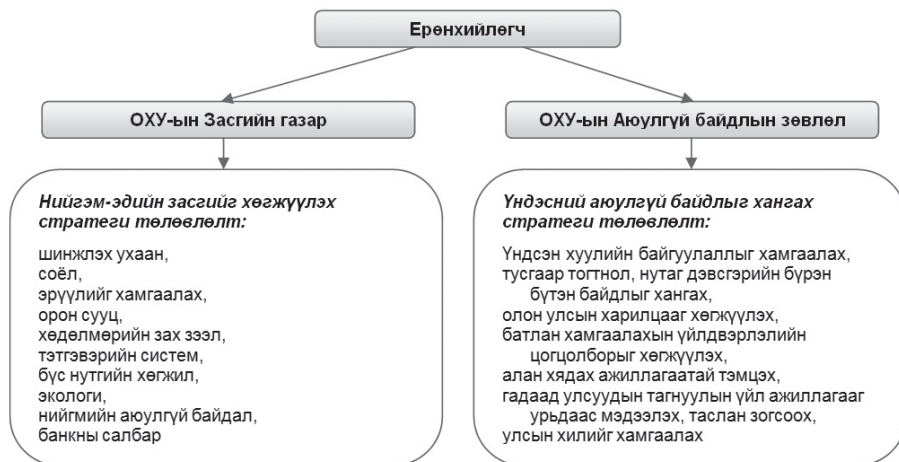
Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх ба Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах стратеги

Стратеги төлөвлөлтийн зарчим, зорилтуудаас үзэхэд ОХУ-д нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх явдал нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаатай салшгүй холбоотой, түүнд нийцсэн байхыг шаардсан байна.

ОХУ-ын Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах стратеги нь хувь хүн, нийгэм, улсад учирч болзошгүй дотоод, гадаад аюулаас хамгаалахын тулд үндэсний стратеги чиглэлүүд, тэдгээртэй холбоотой авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлно.

Харин Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн стратеги буюу үзэл баримтлал нь ОХУ-ыг тогтвортой хөгжүүлэхэд тулгарч болзошгүй стратеги эрсдэл /богино, дунд, урт хугацааны прогноз үзүүлэлтүүд/, үндэсний стратеги чиглэлүүдийг хэрэгжүүлэх журам, арга хэмжээ, олон улсын тавцанд ОХУ-ын эзлэх байр суурь зэрэг стратеги нөхцөл байдал, улс орны улс төр, нийгэм-эдийн засгийн дотоод, гадаад байдал, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилт зэргийг богино, дунд, урт хугацаанд шийдвэрлэх журам, аргыг боловсруулж, үндэсний аюулгүй байдлын ерөнхий нөхцөл байдлыг тодорхойлно. Энэхүү хоёр стратегийн баримт бичгийн ялгаатай талыг дараах зурагт харуулсан.

Зураг 3. Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх болон Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах стратеги төлөвлөлтийн хамрах хүрээ

Стратеги төлөвлөлтийн систем

Стратеги төлөвлөлтийн систем нь ОХУ-ын үндэсний аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аюулыг таслан зогсоох, тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн бодлого, зохион байгуулалт, институц, улс төр, нийгэм, эдийн засаг, цэрэг болон бусад асуудалтай холбоотой арга хэмжээг боловсруулж, хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллагуудыг багтаасан.

Зураг 4. Стратеги төлөвлөлтийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хянах үйл явц

Орчин үед Оросын эдийн засгийн өрсөлдөх чадварыг хангахад стратеги төлөвлөлтийн удирдлагын системийг үр дүнтэй зохион байгуулах нь системийн зорилго юм. Стратеги төлөвлөлтийн ерөнхий удирдлагыг ОХУ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааны хүрээнд тус улсын Ерөнхийлөгч хэрэгжүүлнэ. Харин Аюулгүй байдлын зөвлөл нь өөрийн бүрэн эрх, чиг үүрэгт нийцүүлэн стратеги төлөвлөлтийг зохицуулахын зэрэгцээ холбогдох баримт бичгийн улсын дотоод, гадаад бодлогын асуудалд шинжилгээ хийнэ.

Тус улсын хөгжлийн түвшин, үндэсний аюулгүй байдалд тавих хяналтыг Засгийн газрын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийн хэрэгжилтийн тайлан, ОХУ-ын субъектүүдийн

захиргааны улсын байгууллагуудын үйл ажиллагааны тайлангуудын үндэсний аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүдийг судалсны үндсэн дээр хийнэ.

Мөн ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн прогноз болон хөтөлбөрийн тухай Холбооны хуульд³ зааснаар ОХУ-ын Засгийн газар, Төв банк хамтран тус улсын эдийн засгийн нөхцөл байдалд хяналт тавихын зэрэгцээ нийгэм-эдийн засгийн байдлын статистик мэдээллийг сар бүр хэвлүүлнэ.

Стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүд

Стратеги төлөвлөлтийн хүрээнд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилтод нийцсэн прогноз, үзэл баримтлалын баримт бичгүүд /үзэл баримтлал, сургаал, стратеги, үндэс/, хөтөлбөрүүд, төлөвлөгөө болон зохицуулалтын баримт бичгүүд, эрх зүйн акт, мөн мэдээлэл, судалгаа шинжилгээ, лавлагаа зэрэг туслах баримт бичгүүдийг боловсруулна.

Холбооны улсын түвшинд стратеги төлөвлөлтийг урт, дунд, богино хугацаанд хэрэгжүүлэх хэд хэдэн үндсэн баримт бичгүүд байна. Үүнд:

- Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах стратеги,
- Шинжлэх ухаан-технологийг хөгжүүлэх урт хугацааны прогноз,
- Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны прогноз,
- Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлал,
- Салбаруудыг хөгжүүлэх урт хугацааны баримт бичгүүд,
- Холбооны төсвийн урт хугацааны стратеги,
- Холбооны зорилтод хөтөлбөрүүд,
- Газар нутгийн төлөвлөлтийн схем,
- Засгийн газрын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл,
- Засгийн газрын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлэх дунд хугацааны төслүүд,
- Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх дунд хугацааны прогноз,
- Засгийн газрын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлэх төслүүдийн үр дүн, явцын талаарх жилийн төлөвлөгөө.

Ерөнхийлөгчийн баталсан ОХУ-ын стратеги төлөвлөлтийн үндэст⁴ зааснаар Стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийг Ерөнхийлөгчийн Холбооны хуралд илгээсэн илгээлт ба төсвийн тухай илгээлт, мөн гүйцэтгэх засаглалын холбооны байгууллагууд болон ОХУ-ын субъектүүдэд төрийн байгууллагуудын бэлтгэсэн албан ёсны статистик, мэдээлэл, шинжилгээ, шинжлэх ухааны судалгаа /үүнд иргэдээс авсан санал асуулга хамаарна/, дотоод, гадаадын стратеги төлөвлөлтийн туршлагад хийсэн шинжилгээ, бусад баримт бичигт нийцүүлж боловсруулна.

Ерөнхийлөгчийн Холбооны хуралд илгээсэн илгээлт ба төсвийн тухай илгээлт нь тус улсын тогтвортой хөгжүүлэх, үндэсний аюулгүй байдлын хангах тухайн үеийн болон стратеги тулгуур зорилтыг тусгасан байдаг.

Стратеги төлөвлөлтийн хугацаа, тэдгээрийн уялдаа холбоо

Стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийг хугацааны хувьд урт /10-20 жил/, дунд /5-10 жил/ болон богино хугацаагаар /3-5 жил/ боловсруулна.

³ФЗ от 20 июля 1995 г. №115-ФЗ "О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития РФ".

⁴Указ Президента РФ от 12 мая 2009 г. №536 "Об Основах стратегического планирования в РФ".

Хүснэгт 1. Стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн хугацаа

Хугацаа	Прогноз	Үзэл баримтлал	Зорилтот хөтөлбөр	Төлөвлөгөө
Урт	+	+	-	-
Дунд	+	+	+	-
Богино	+	-	+	+

Урт хугацааны стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн агуулгууд:

- Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны прогноз:
 - o нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн хүрсэн түвшин болон дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн үндсэн үзүүлэлтүүд,
 - o хүн ам зүй болон шинжлэх ухаан-технологийн хөгжил, хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийг багтаан урт хугацааны нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн дотоод нөхцөл байдал, шинж чанарыг тодорхойлно,
 - o урт хугацааны төсвийн систем, мөнгө, зээлийн салбарын үндсэн үзүүлэлтүүд,
 - o урт хугацааны эдийн засгийн салбар тус бүрийн хөгжил, тээвэр болон эрчим хүчний дэд бүтцийн үзүүлэлтүүд.
- Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлал:
 - o дэлхийн эдийн засагт эзлэх байр суурь ба түүний урт хугацааны өөрчлөлтийг дүгнэх,
 - o тухайн үеийн нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн нөхцөл байдал, нийгэм-эдийн засгийн зорилгод хүрсэн түвшинд дүгнэлт өгөх,
 - o урт хугацааны эдийн засгийн үндсэн хандлага, тэргүүлэх чиглэл, зорилтыг тодорхойлох,
 - o нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн зорилго болон зорилтот үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох,
 - o нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийг үнэлэх,
 - o зорилгод хүрэх тэргүүлэх чиглэл, зорилтуудыг хэрэгжүүлэх.
- Холбооны төсвийн урт хугацааны стратеги:
 - o тухайн үеийн төсвийн бодлогын үр өгөөж, үр дүнг дүгнэх,
 - o ОХУ-ын урт хугацааны төсвийн системийн параметрийн урьдчилсан төлөвийг гаргах,
 - o нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлалд тогтоосон нийгэм-эдийн засгийн зорилгыг хангасан урт хугацааны төсвийн бодлогын тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох.
- Сургаал бол улсын болон салбаруудын хөгжлийн талаарх ОХУ-ын төрийн бодлогын албан ёсны үзэл санаа, постулат /postulate/, зарчмыг тусгасан байх ба хэлбэрийн хувьд Ерөнхийлөгчийн Холбооны хуралд хэлсэн үг, илгээсэн илгээлт байна.

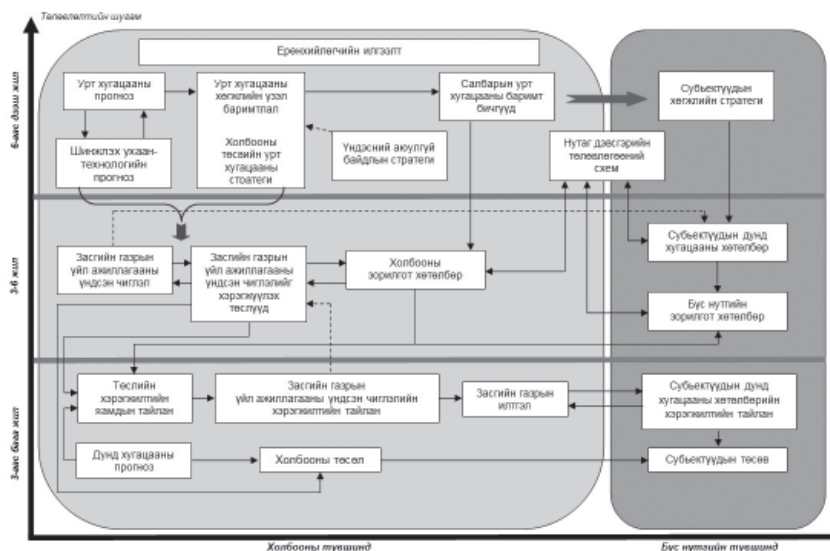
Дунд хугацааны стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн агуулгууд:

- Үзэл баримтлалд улсын болон салбаруудын хөгжлийн үндсэн макро үзүүлэлтүүд, зорилго, чиглэлүүдийн ОХУ-ын төрийн бодлогын тохиромжтой хувилбаруудыг тусгасан.
- Прогноз нь нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн зорилго, нийгэм-эдийн засгийн бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүд, тэдгээрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх аргыг тодорхойлно.

- Холбооны зорилтот хөтөлбөр /ХЗХ/:
 - o ХЗХ-ийн чиглэсэн асуудлуудыг шийдвэрлэх шийдвэр,
 - o ХЗХ-ийн хэрэгжилтийн жилийн гүйцэтгэлийн явцыг харуулсан зорилтот шалгуур үзүүлэлтийн хамт ХЗХ-ийн үндсэн зорилго, зорилтууд,
 - o ХЗХ-ийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийн үндэслэл,
 - o ХЗХ-ийн эдийн засгийн хөгжилд оруулж буй өгөөж, төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтын үр ашиг зэрэг ХЗХ-ийн ашгийг дүгнэх,

Мөн стратеги төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх хамрах хүрээгээр нь холбооны, бүс нутгийн /холбооны тойргууд, ОХУ-ын субъектүүд/, бүс нутаг хоорондын, салбар хооронд болон салбарын хэмжээнд боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Эдгээр баримт бичгүүдийн уялдаа холбоог Зураг 5-т үзүүлэв.

Зураг 5. Стратеги төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн уялдаа холбооны ерөнхий зураглал

1.3. Нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх прогноз

Урт хугацааны прогноз

Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн прогноз, хөтөлбөр боловсруулах үндсэн аргачлалыг ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн прогноз болон хөтөлбөрийн тухай Холбооны хуульд⁵ тусгасан. Одоо мөрдөж байгаа ОХУ-ын Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн 2020 он хүртэл урт хугацааны прогнозыг⁶ Эдийн засгийн хөгжлийн яам Ерөнхийлөгчийн Эдийн засгийн талаарх төрийн урт хугацааны бодлогын тухай зарлигт /2012 он/ нийцүүлэн боловсруулж, Засгийн газар 2013 оны 3-р сард баталсан байна.

⁵ФЗ от 20 июля 1995 г. №115-ФЗ "О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития РФ".

⁶Прогноз долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2030 года. Март, 2013.

Эдийн засгийн талаарх төрийн урт хугацааны бодлого:

Эдийн засгийн өсөлтийн хурдыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлэх, тус улсын эдийн засгийг технологийн хувьд тэргүүн эгнээнд хүргэх зорилгоор дараах үр дүнд хүрэхийн тулд арга хэмжээг авахыг Засгийн газарт үүрэг болгосон. Үүнд:

- 2020 он гэхэд бүтээмж өндөртэй 25 мянган ажлын байрыг бий болгох, шинэчлэх,
- хөрөнгө оруулалтын хэмжээг 2015 онд ДНБ-ний 25 хувиас багагүй, 2018 онд 27 хувиас багагүй болгож нэмэгдүүлэх,
- эдийн засгийн өндөр технологит болон шинжлэх ухааны агуулгатай салбарын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн ДНБ-нд эзлэх хувийг 2018 онд 2011 оныхтой харьцуулбал 1.3 дахин нэмэгдүүлэх,
- хөдөлмөрийн бүтээмжийн ДНБ-нд эзлэх хувийг 2018 онд 2011 оныхтой харьцуулбал 1.5 дахин нэмэгдүүлэх,
- Дэлхийн банкны бизнес эрхлэх тухай судалгаанд ОХУ-ын 2011 онд эзэлсэн 120-р байрыг 2015 онд 50-р байр, 2018 онд 20-р байр болгож өсгөх.

Прогнозыг Ерөнхийлөгчийн Холбооны хуралд илгээсэн 2012 оны илгээлт болон Засгийн газрын 2018 он хүртэлх үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг үндэслэж боловсруулсан ба энэ баримт бичигт бүтээмж өндөртэй ажлын байр болгож шинэчлэх, бий болгох, өндөр технологитой болон шинжлэх ухааны агуулгатай эдийн засгийн салбарын хөгжлийг түргэсгэх, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, үйлдвэрлэлийн орчныг сайжруулах, хөдөлмөрийн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх болон нийгмийн хөгжлийн зорилтуудыг шийдэх зэрэг асуудлуудыг хамруулсан байна.

Ингэхдээ Холбооны хуульд тогтоосны дагуу дотоод, гадаад улс төр, эдийн засаг болон бусад хүчин зүйлүүдээс хамаарч болзошгүйг тооцоолж, зураглалыг 3 хувилбараар гаргасан байна: консерватив, шинэчилсэн болон хурдасгасан.

Зураглалуудын үндсэн ялгаа нь төсвийн зардлыг боломжтой хэмжээнд хязгаарлах урьдчилсан нөхцөл бүхий эдийн засгийн шинэчлэлээр илэрч байна. /Хүснэгт 2./

Хүснэгт 2. Гурван хувилбарт зураглалын тодорхойлолт, зарим үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүд

Зураглал	Тодорхойлолт	2013-2030 онд хүрсэн байх жилийн дундаж үзүүлэлт
Консерватив	Эрчим хүчний түлш, нөөцийн салбарыг илүү идэвхтэй шинэчилнэ. Ингэхдээ шинэчлэл нь импортын технологи болон мэдлэгт түлхүү чиглэнэ.	ДНБ-ий жилийн дундаж өсөлт 3.0-3.2 хувь, үндсэн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалт 4.7 хувь
Шинэчилсэн инноваци	Эдийн засгийн өсөлтөд чиглэсэн хөрөнгө оруулалтыг идэвхжүүлэх, эрчим хүчний нөөцийн цогцолборыг шинэчлэх, орчин үеийн тээврийн дэд бүтэц, өрсөлдөх чадвартай, өндөр технологитой аж үйлдвэр болон эдийн засагт түшиглэнэ. Инновацийн хүчин зүйлүүд нь нийгмийн параметрийг сайжруулахуйц эдийн засгийн өсөлт болон хүний капиталын үр ашгийг эрх нэмэгдүүлэхээр тооцоолсон байна.	ДНБ-ий жилийн дундаж өсөлт 4.0-4.2 хувь, үндсэн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалт 5.9 хувь
Хурдатгасан	Эдийн засгийн бүхий л үзүүлэлтүүдийг эрчимтэй өсгөх, бизнесийн орчны шинэчлэлийг түргэвчлэх, үндэсний хөрөнгийг нийгэм, эрчим хүч болон зам тээврийн дэд бүтэц, экспортын эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх сектор хөгжүүлэх үйл ажиллагаанд түлхүү оруулах, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг эрс нэмэгдүүлэхээр тооцоолсон байна.	ДНБ-ий жилийн дундаж өсөлт 5.0-5.4 хувь, үндсэн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтыг 8.2 хувь

ОХУ-ын Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн 2020 он хүртэл урт хугацааны прогноз нь нийт 354 хуудастай, 15 бүлэг баримт бичиг юм. Үүнд:

1. ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн 2001-2012 оны дүн.
2. Эдийн засгийн урт хугацааны хөгжлийн нөхцөлүүд.
3. Хөгжлийн ирээдүйн зураглал /сценари/.
4. Хүний капиталын хөгжил ба хүн амын амьдралын түвшин.
5. Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн хөгжил.
6. Хөрөнгө оруулалт.
7. Дэд бүтцийн салбарын бүтээгдэхүүн /үйлчилгээ/-ий үнэ тариф. Инфляцийн параметр, үйлдвэрлэгчдийн үнийн динамик.
8. Хүрээлэн буй орчны хамгаалал. Эдийн засгийн нөөцийн чадавхын хөгжил.
9. Дэд бүтцийн үйлдвэрлэлийн хөгжил.
10. Аж үйлдвэрлэлийн салбарын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх.
11. Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цогцолборын хөгжил.
12. Жижиг үйлдвэрлэл ба институциональ өөрчлөлт.
13. Нутаг дэвсгэрийн хөгжил.
14. Төсвийн системийн хөгжлийн параметрийн урт хугацааны прогноз.
15. Дотоод эдийн засгийн үйл ажиллагаа.

Үр дүнд нь урт хугацааны прогнозад үндэслэж ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлалыг боловсруулна.

Дунд болон богино хугацааны прогноз

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч нь албан тушаалдаа томилогдож орсныхоо дараа Холбооны хуралд хандаж хэлсэн анхны үгэндээ улсынхаа нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх дунд хугацааны үзэл баримтлалын талаар нэг хэсэг болгон оруулах ба Засгийн газар түүнд үндэслэн Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн дунд хугацааны хөтөлбөрийг боловсруулж ОХУ-ын Холбооны Зөвлөл, Төрийн Думд албан ёсоор танилцуулна.

Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн богино хугацааны прогнозыг жил бүр боловсруулна. Засгийн газар нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн дараа жилийн прогнозыг холбооны төсвийн төсөл болон бусад холбогдох баримт бичгийн хамт Төрийн Думд өргөн барина. Харин ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн өнгөрсөн оны үр дүнг 2-р сар дотор Холбооны Зөвлөл, Төрийн Думд албан ёсоор танилцуулна.

1.4. Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн үзэл баримтлал

ОХУ-ын Нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн үзэл баримтлалд тус улсын нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх стратеги зорилт, тэргүүлэх чиглэлүүд, иргэдийн амьдралыг сайжруулах арга, эх үүсвэр, эдийн засгийн хурдацтай хөгжлийг хангах, олон улсын тавцанд ОХУ-ын байр суурийг бэхжүүлэх зэргийг боловсруулна. Ингэхдээ үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилтыг харгалзаж үзэх ёстой. Үзэл баримтлалыг 20 жилийн хугацаатайгаар боловсруулж, 5 жил тутам тодотгоно.

Үзэл баримтлалд дараагийн 10 жилийн төлөв байдлыг дэлгэргүй байдлаар тодорхой чиглүүлнэ. Үүнд:

- эдийн засгийн салбар тус бүрийн стратеги, эсхүл хөтөлбөрт,
- тэргүүлэх чиглэлүүдийн үндэсний төслүүдэд,
- ОХУ-ын оролцон гүйцэтгэж байгаа олон улсын төслүүдэд,
- Засгийн газрын 2012 он хүртэлх үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлд,
- Холбооны зорилтод хөтөлбөрүүдэд,
- суурь болон хавсарга судалгааны хөтөлбөрүүдэд,
- улсын болон улс-хувийн санхүүгийн байгууллагын хамтарсан төслүүдэд,

- улс, орон нутаг, улсын батлан хамгаалахын захиалгын дагуу гүйцэтгэж байгаа ажлын хэрэгцээнд бараа бүтээгдэхүүн хүргэх захиалгад,
- бусад ач холбогдол бүхий үндэсний аюулгүй байдлын төсөл, хөтөлбөрүүдэд.

ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг 2020 он хөгжүүлэх хүртэлх урт хугацааны үзэл баримтлал

ОХУ-ын нийгэм-эдийн засгийг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх урт хугацааны үзэл баримтлалыг⁷ /цаашид Үзэл баримтлал-2020/ 2006 оны 7-р сарын 21-нд болсон Төрийн Зөвлөлийн хуралдааны дүнд Ерөнхийлөгчийн даалгаварт нийцүүлэн боловсруулж, 2008 оны 11-р сарын 17-ы Засгийн газрыг тогтоолоор баталсан.

Үзэл баримтлал-2020-ийг боловсруулах болсон зорилго нь урт хугацаанд /2008-2020 онд/ Оросын иргэдийн чинээлэг аж амьдрал, үндэсний аюулгүй байдал, эдийн засгийн эрчимтэй хөгжлийг тогтвортой нэмэгдүүлэх, дэлхийн тавцанд ОХУ-ын байр суурийг бэхжүүлэх явдал юм.

Энэхүү зорилгын хүрээнд Үзэл баримтлал-2020-д дараах асуудлуудыг тодорхойлсон байна. Үүнд:

- улс орны нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн урт хугацааны үндсэн чиглэлүүд,
- тавьсан зорилгод хүрэх стратеги: хэрэгжүүлэх арга, чиглэл, үе шат,
- төр, бизнес, олон нийтийн стратеги түншлэлийн хэлбэр, механизм,
- нийгэм, шинжлэх ухаан-технологи, эдийн засаг дахь бүтцийн өөрчлөлтийн талаарх төрийн урт хугацааны бодлогын зорилго, зорилтот шалгуур үзүүлэлт, тэргүүлэх чиглэл,
- дотоодын эдийн засгийн бодлогын зорилго, тэргүүлэх чиглэл,
- Оросын эдийн засгийн хөгжлийн орон зайн параметр, нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн зорилго, зорилт.

2. ШВЕЙЦАРЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Швейцар улс нь манай улстай адил далайд гарцгүй бөгөөд 18-р зууны сүүл үе хүртэл Европын хоцрогдсон, ХАА зонхилсон салбартай орон байжээ. Газар нутгийн хувьд Герман, Франц, Итали, Австри, Лихтенштейн зэрэг 5 улстай хиллэдэг, уул нуруу, гол мөрөн элбэг ч байгалийн баялаг багатай. Тус улс нь хамгийн чухал хэрэгцээгээ мөнгө хэмээн тодорхойлж, шууд мөнгөөр солих бараа бүтээгдэхүүн, байгалийн баялаг ховор тул бусдаас давуу талаа тодорхойлж чадсан байна. Тэр нь туршлагатай, боловсорсон цэрэг арми байсан тул хөлсний цэргүүдээ гадаадад өндөр үнээр ажиллуулснаар анх эх орон руугаа чиглэсэн мөнгөний урсгалыг бий болгосон гэж үздэг. Мөнгөний эх үүсвэр нь зөвхөн арми байгаагүй бөгөөд сайн чанарын үйлчилгээ, тухайлбал банк, санхүүгийн чиглэлийн найдвартай үйлчилгээг экспортлох зэргээр хөрөнгөждөг байна. Түүнчлэн, өөрийн орны газарзүйн байршлаа зөв ашиглан дамжин өнгөрөх орон болохдоо Альпийн нурууг цоолон Европын бараа урсгалыг өөрийн орноор дамжин өнгөрөх боломжийг бүрдүүлж өгснөөр мөнгөний урсгалыг нэмэгдүүлж, банк санхүүгийн салбар нь Европ болон дэлхийн банкны төв болж чадсан байна.

XIX зуунд Швейцарын эдийн засаг огцом өсөлтийнхөө өмнө ирсэн байсан ба 1850 он гэхэд Европт Их Британийн дараах хоёр дахь үйлдвэржсэн орон болж эхэлсэн. XIX зууны сүүл хүртэл үйлдвэрлэлийн өсөлт үргэлжилж үндэсний төмөр замын бүтээн байгуулалт өрнөж, 1882 онд Saint Gotthard хоолойг ашиглалтад оруулснаар Швейцар нь дамжин өнгөрөх тээврийн төв зангилаа болсон. Хямд байгалийн баялаг, түүхий эд материалыг

⁷"Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года" Утверждена распоряжением Правительства РФ от 17 ноября 2008 г. № 1662-р.е

импортлон, өндөр чанартай бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж дэлхийн зах зээлд нийлүүлж эхэлсэн. Энэ нь өнөөг хүртэл дэлхийн олон улс орнуудад экспортын баримжаатай үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх бодлогын үлгэр загвар болж байдаг.

Швейцарын эдийн засаг нь тогтвортой, ажилгүйдэл багатай, ажиллах хүчний чадвар өндөртэй бөгөөд 2011-2012 оны Дэлхийн өрсөлдөх чадварын индексээр, 2011 онд Хүний тогтвортой хөгжлийн индексээр эхний гуравт орж байна. Тус улсын ДНБ-ий хэмжээ дэлхийн банкны статистикаар 2012 онд 632.2 их наяд ам. долларт хүрч, дэлхийд 20 дугаарт бичигдэж байна⁸. ДНБ-ий 71.1 хувь нь үйлчилгээнээс, 27.7 хувь үйлдвэрлэлээс бий болж байгаа ба үйлдвэрлэлийн хувьд тоног төхөөрөмж, нарийн хэмжилтийн багажууд, химийн бүтээгдэхүүн, цаг, оёдол нэхмэлийн үйлдвэрлэл зонхилдог. Энэхүү бүтцээ дагаад ажиллах хүчний 70 хувь нь үйлчилгээний салбарт, 26 хувь нь үйлдвэрлэлд, 5 хувь нь хөдөө аж ахуйн салбарт ажилладаг.

Тус улсын хөгжлийн нууцыг судлаачид үзэхдээ төрийн тогтолцоотойгоо холбоотой бөгөөд эрх мэдэл төвлөрдөггүйд байдаг гэж үздэг. Иргэд нь улс орныхоо эзэн байж, төр засгаа өөрсдөө удирдаж болдог жишээг Швейцарын ард түмэн үзүүлдэг. Асуудал бүрийг олон нийтийн санал хураалтаар шийдэж, гаргасан шийдвэрээ парламентад хүргүүлэн хуульчилдагаараа онцлогтой орон юм. Тус улсад улс төрийн соёл өндөр, цөөнхийн санаа бодлыг хүндэтгэх соёл давамгайлдаг.

Хөгжлийн төлөвлөлт ба Холбооны Зөвлөлийн Тогтвортой хөгжлийн стратеги

Швейцар нь үндэсний урт хугацааны бодлогын зорилгуудаа Холбооны Үндсэн хуульд хэд хэдэн заалтаар заасан байдаг ба 2 дугаар зүйл /article 2.1-4/-д Швейцарын Холбооны улсын тогтвортой хөгжлийн үндсэн зорилгуудыг оруулсан байдаг. Үндсэн хуулийн заалтын энэхүү зорилгуудыг биелүүлэхэд 1997 оноос хойш Холбооны зөвлөл Тогтвортой хөгжлийн стратегийн баримт бичигт эдгээр зорилгуудаа тусгажээ. Стратеги нь тогтвортой хөгжлийн ойлголт, Холбооны засгийн газрын олон төрлийн бодлогын хэрэгжүүлэлт, муж, хот, орон нутгийн хамтын ажиллагааны тогтолцоог тодорхой болгож өгдөг.

1992 оноос хойш Тогтвортой хөгжлийн стратегийн боловсруулахдаа үндсэн 5 зарчмыг баримталж, Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө /Action plan/-нд хугацааг хуульчлан тогтоож, үр дүнтэй хэрэгжүүлж болох үйл ажиллагаануудыг заасан байдаг. Тус улсын тогтвортой хөгжлийн стратегийг боловсруулахдаа 5 зарчмыг баримталдаг. Үүнд:

1. Ирээдүйд үүрэг хүлээсэн,
2. Тогтвортой хөгжлийн 3 зорилго /эдийн засаг, нийгэм, хүрээлэн буй орчин/ -ын хэмжүүрүүд нь тэнцвэржүүлсэн шийдэлтэй,
3. Бүх бодлогын цар хүрээ нь тогтвортой хөгжихөд чиглэсэн,
4. Бодлогын хүрээ нь хоорондоо нийцсэн, сайжруулсан дэс дараалалтай,
5. Тогтвортой хөгжлийн түншлэлийн харилцан итгэлцэлд үндэслэсэн байна.

Холбооны зөвлөл нь тогтвортой хөгжлийг салбарын бодлогын зөвхөн нэг элемент биш харин бүх талбар дахь бодлогын чухал шаардлагатай хэсгүүдийн бүрэлдэхүүн гэж ойлгодог.

⁸<http://data.worldbank.org/indicator>

Зураг 6.

Тогтвортой хөгжлийн 4 дэх стратегийн баримт бичиг нь 2012-2015 онуудыг хамарч байгаа ба Холбооны Засгийн газар нь бүх салбарын бодлогууддаа тогтвортой хөгжлийн зарчмыг хамруулахыг зорьдог. Холбооны зөвлөл нь Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд хаана хамгийн чухал асуудал байна түүнийг онцгойлон 10 гол асуудлыг оруулдаг.

1. Цаг уурын өөрчлөлт, байгалийн бэрхшээл
2. Эрчим хүч
3. Орон зайн хөгжил ба зам тээвэр
4. Эдийн засаг, үйлдвэрлэл ба хэрэглээ
5. Байгалийн нөөцийн ашиглалт
6. Нийгмийн төвлөрөл, хүн ам зүй, шилжилт хөдөлгөөн
7. Олон нийтийн эрүүл мэнд, спорт ба биеийн хүчний дасгалыг дэмжих
8. Глобал хөгжил ба хүрээлэн буй орчны асуудал
9. Сангийн бодлого
10. Боловсрол, судалгаа ба инноваци

Дээрх гол асуудлуудын хүрээнд хөгжлийн бодлогыг тодорхойлсон байдлыг хураангуйлан харвал:

1) Цаг уурын өөрчлөлт, байгалийн бэрхшээл

Сүүлийн 10 жилд цаг уурын өөрчлөлт нь Швейцарт хурдацтай нөлөөлж байна. Үнэн хэрэгтээ тус улсад цаг уур дэлхийн дунджаас 2 дахин их хурдтай дулаарч байгаа бөгөөд энэ нь цаашид үргэлжлэх хандлагатай байна. Дулаарлын шилжилт, хүчтэй бороо, их цасны уналт, үер, хөрсний нуралтууд өсч байна.

Холбооны Зөвлөл нь шинэ CO²-ийн эрх зүйн баримт бичигт хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг 2020 онд 1990 оны түвшинтэй харьцуулахад хамгийн багадаа 20 хувиар бууруулахаар тусгасан. Үүнтэй холбоотойгоор татварын хөнгөлөлтүүд, хог хаягдлын худалдаа, дэмжлэгийн хөтөлбөрүүд болон зохицуулалт гэх мэт арга хэмжээний бүрдлүүдийг төлөвлөсөн. Үүнээс гадна эрүүл мэнд, биотархалт, усны түвшин, ХАА, аялал жуулчлалд нөлөөлөх цаг уурын өөрчлөлтийн нөлөөг хамгийн бага байлгахад нийцүүлсэн арга хэмжээг илүүтэй зорьсон. Эрсдлийн менежментийн цогц арга хэмжээ нь өсөн нэмэгдэж байгаа байгалийн бэрхшээлээс хүмүүс, барилга, дэд бүтцэд учрах хохирлыг арилгана гэж үзэж байна.

2) Эрчим хүч

Швейцарын эрчим хүчний 80 орчим хувь нь нөхөн үл сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг ашигладаг. Тус улсад нар, салхины эрчим хүч, байгалийн хий, органик түлш, газар доорх дулааны эх үүсвэрүүдийг ашиглах харьцаа 2010 онд 1,4 хувь байна. Нөхөн үл сэргээгдэх эрчим хүчний гол асуудал нь хүрээлэн буй орчин, цаг уурт хамгийн их аюул учруулдаг гэж үздэг тул эрчим хүчийг илүү тогтворжуулах арга зам нь сэргээгдэх эрчим хүчийг ашиглах явдал юм. Иймээс тус улс нь 2020 он гэхэд нийт эрчим хүчний хэрэглээний 50 хувиас доошгүй хэсгийг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээс авч ашиглах зорилго тавьж, энэ нь Швейцарын эрчим хүчний түншлэлийн хөтөлбөрөөр амжилттай мөрдөгдөж эхлээд байна. Үүний дагуу Холбооны Зөвлөлийн 2011 оны шийдвэрээр цөмийн эрчим хүчний эх үүсвэрийг зогсоох, шинэ Эрчим Хүчний Стратеги 2050-д үйл ажиллагааны төлөвлөлтийг тусгахдаа эрчим хүчний үр ашиг, сэргээгдэх эрчим хүч, түүнд нийцүүлсэн үндэсний сүлжээг өргөжүүлэх, эрчим хүчний судалгаа хийх ажлуудыг илүү онцлон тусгасан байна.

3) Орон зайн хөгжил /spatial development/ ба тээвэр

Швейцарт орон зайн хөгжил нь тогтворжоогүй. Ойрын 10 жилд газрын үржил шим буурч байгаа ба газрын төрх байдал алдагдах, хотжих байдалтай болж байгаа нь биологийн төрөл зүйл, байгалийн баялаг, амьдралын чанарт сөргөөр нөлөөлж байна. Газрыг ховор баялаг гэж үзэн түүний ашиглалтыг илүү арви хямгатай байлгахын тулд Холбооны засгийн газар нэг хүн бүрд 400 м кв суурьшлын бүс тогтоохыг зорьдог. Шинэчлэн найруулсан Орон Зайн Төлөвлөлтийн хууль /Spatial Planning Act/-аар энэ зорилгод хүрэхийн тулд жижиг суурингуудыг хотжуулан хөгжүүлж, тэнд нь төвлөрлийг нэмэгдүүлэх талаар тусгасан. Энэ нь урт хугацаанд Швейцарын газар эдэлбэр дэх эдийн засаг, нийгэм, хүрээлэн буй орчны эрэлтийг хангана гэж үздэг. Мөн автомашины өсөлтийн сөрөг нөлөөг бууруулахад Холбооны Засгийн газар нийтийн тээврийг өргөжүүлэх, цахилгаан тээврийг урамшуулах байдлаар дэмжлэг үзүүлдэг. Хөнгөн их биетэй хагас эсвэл бүрэн цахилгаанаар ажилладаг машин үйлдвэрлэх нь өнөөгийн шатахууны хэрэглээ, агаарын бохирдлыг бууруулах ба автомашины үнэ тогтоолт нь тус улсын тээврийн дэд бүтцийн тогтвортой санхүүжилтийг хамгаалах, автомашины цилиндрийн багтаамжийг бууруулахад нөлөө үзүүлнэ гэж үздэг.

4) Эдийн засаг, үйлдвэрлэл ба хэрэглээ

Швейцар нь “ногоон эдийн засаг”-т шилжихийг зорьж байгаа ба үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэхдээ баялгийн хэрэглээг бууруулах ёстой гэж үздэг. Эдийн засгийн өсөлтийг баялгаас бүрэн тасалж байгаа болон эрчим хүчний хэрэглээ нь хэрэглээний загваруудыг шаарддаг. Үүнд жишээ болгоход, Холбооны Засгийн газар бүтээгдэхүүний худалдан авалт, барилгын бүтээн байгуулалт нь эдийн засаг, хүрээлэн буй орчинд таатай, эрүүл мэндэд аюулгүй байхаас гадна нийгмийн өмнө хариуцлагатай байхыг шаарддаг. Цаашилбал, Холбооны засгийн газар нь ногоон эдийн засагт чиглэсэн бүтээн байгуулалт, мэдээлэл болон харилцаа холбооны технологи, аялал жуулчлал, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэл гэх мэт эдийн засгийн секторуудад чиглэсэн арга хэмжээний хөтөлбөрүүдийг төлөвлөж байна.

5) Байгалийн нөөцийн ашиглалт

Ой, ус, хөдөө нутаг гэх мэт байгалийн бүтэн байдал нь эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийг эрүүл байлгахтай салшгүй холбоотой. Эрчим хүч, түүхий эд материал, хүн амьтдын хүнсний хангамж гэх мэт байгалийн баялгийн эх үүсвэрийг ашиглах, хүлэмжийн хийн ялгаруулалт, хотжилт нь хүрээлэн буй орчны хөрс, ус, агаарт хор уршиг үзүүлж байна. Иймээс Холбооны Зөвлөл биологийн төрөл зүйлийг дэмжих, урамшуулах Biodiversity Strategy-ийг барьж, тэдгээрийг бодлогын бүх салбарт хамруулахыг зорьдог. Үүнд, Швейцарын ойг экожуулах, тогтвортой ойн менежментийн таатай нөхцөлийг бүрдүүлэхэд “Ойн бодлого 2020”, “Модны нөөцийн бодлого” зэрэг хөтөлбөрүүдийг гаргасан. Мөн

хөдөөгийн унаган төрхийг хамгаалахад Швейцарын Газар Нутгийн үзэл баримтлал /Swiss Landscape Concept/-ийг баталсан.

6) Төвлөрөл, хүн ам зүй ба шилжилт хөдөлгөөн

Нийгмийн төвлөрөл нь нийгэм, эдийн засаг, соёлын хөгжлийн тогтвортой өсөлтөд саад учруулж байна. Өөрөөр хэлбэл, ядуурал, орлогын тэгш бус хуваарилалт, төрийн үйлчилгээний хүртээмжгүй байдал, соёлын үйлчилгээ, орчны нөхцөл байдал, цагаачлалын айдас зэрэг нь төвлөрөл гэдэг ойлголтод асуудлуудыг үүсгэдэг.

Хүн ам зүйн хувьд насжилтын асуудалд анхаарал хандуулахдаа өндөр настны нийгмийн хамгааллын системийн асуудал болон өсвөр насныхны хоорондын эв нэгдлийн асуудлыг анхаарах шаардлага гарч байна. Түүнчлэн, цагаачлал өндөр байгаа нь тус улсын хүн амын өсөлтөд нөлөөлж байна. Холбооны Засгийн газар эдгээр асуудлуудыг нэгдсэн бодлогоор аль алиныг нь хамтад нь зохицуулах боломжоор хангах, цагаачлалын асуудалд эдгээр арга замууд нь тэнцүү үйлчилдэг байхыг зорьж байна. Өндөр настны нийгмийн хамгааллын систем, хүн ам зүйн хандлагад нийцүүлсэн хөдөлмөрийн зах зээлээр дамжуулан төвлөрлийн асуудлыг шийдвэрлэхийг зорилт болгон тавьж байна.

7) Нийтийн эрүүл мэнд, спорт ба биеийн хүчний дасгалыг дэмжих

Швейцарт таргалалтаас үүсэх ужиг өвчин, архи тамхины хэрэглээ өссөн зэрэг нь хүн амын эрүүл мэндэд муугаар нөлөөлж байна. Ажлын байрны стресс гэх мэт шалтгаанууд нь асуудлын зөвхөн өнгөн тал юм. Өнөөдрийг хүртэл эрүүл мэндийн бодлого нь сэтгэл санааны өвчинд анхаарал хандуулж ирсэн ба цаашид өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрүүл аж төрөх ёсыг ухуулан таниулахад илүү ач холбогдол өгөхийг зорьж байна. Холбооны Зөвлөлөөс 2009 онд Урьдчилан сэргийлэх хууль /Prevention Act/-ийг шинээр баталсан бөгөөд энэ нь тогтвортой хөгжлийн зарчимд тусгагдсан стратегийн хэсэг болох эрүүл мэндийг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг бэхжүүлэх зорилготой баримт бичиг юм. Үүнийг нийгмийн бүхий л хэсгүүдэд хүргэхэд анхаарал хандуулан, дасгал хөдөлгөөн, эрүүл хооллох нь өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх гол түлхүүр гэдгийг иргэдэд ойлгуулж, мэргэжлийн спортыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхийг зорьж байна.

8) Глобал хөгжил ба хүрээлэн буй орчны асуудал

Одоогийн байдлаар дэлхийн экосистемийн 60 гаруй хувь нь ашиглагдсан. Эрчим хүчний хэрэглээний огцом өсөлт, цаг уурын өөрчлөлтийн үр дагаврууд нь цаашид байгаль дэлхийд улам их дарамт үзүүлнэ. Энэ нь даяаршилд тэгш бус байдлыг нэмэгдүүлсэн. Холбооны зөвлөл нь бат бэх олон улсын хөгжлийн болон хүрээлэн буй орчны бодлого, түүнээс гадна илүү тогтвортой засаглалыг баталгаажуулсан. Олон улсын эв нэгдлийн илэрхийлэл нь Швейцарын үндэсний нийт орлогын хэмжээг 2015 он гэхэд 0,5 хувиар нэмэгдүүлэхээр шийдвэрлэсэн. Мянганы Хөгжлийн Зорилт /Millennium Development Goals/-ийн шинэчлэл нь 2015 онд дуусгавар болох бөгөөд үүнийг сэргээх эсэхийг 2013 оноос хойш шийдэх болно. Холбооны Зөвлөл нь чадавхтай олон улсын байгууллагуудын идэвхтэй хэсэгт тоглолт хийж, тухайн хамтын ажиллагаа нь тогтвортой хөгжлийн зорилтын даяаршлын зорилтуудыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

9) Сангийн бодлого

Тус улсын сангийн бодлого нь хүн ам зүйн насжилт өндөртэй өнөөгийн нийгмийн зардлыг хойч үедээ өр болгон дамжуулахаас урьдчилан сэргийлэхийг зорьдог. Иймээс тогтвортой эдийн засгийн хөгжлийн тогтвортой нөхцөлүүдийг бий болгохын тулд төрийн секторын төсвийг балансжуулах, өр төлбөрийг бууруулах, ДНБ-д эзлэх татварын харьцааг бууруулахад чиглэдэг. Холбооны засгийн газар нь тогтвортой хөгжлийг дэмжихдээ

иргэдийнхээ хүрээлэн буй орчны хандлагад санхүүгийн урамшуулал үзүүлэх туршигдаж, шалгарсан аргыг хэрэглэж байна. Өөрөөр хэлбэл, Швейцар нь татварын хувь хэмжээгээр дэлхийд өндөрт /хувь хүний орлогын албан татварын хамгийн өндөр хувь хэмжээгээр дэлхийд 15 дугаарт орж байгаа буюу 2012 оны байдлаар 40 хувь байна⁹/ ордог тул агаарын бохирдлын татвар, ХАА-н татвар хураамж зэрэг татварын системийн урамшууллын арга хэрэгслийг ашиглах нь ирээдүйд үүсэх хүрээлэн буй орчны цочролоос хамгаалахад, нөгөө талаас иргэдийн татварын дарамтыг бууруулахад дэмжлэг болдог. Түүнчлэн, нийгмийн даатгалыг идэвхжүүлэх ажлыг зорилт болгоод байна.

10) Боловсрол, судалгаа ба инноваци

Шаардлагатай мэдлэгийн зөвхөн сургуулиас авах биш, гэр бүл, клуб, ажлын орчноос авах ёстой. Их сургууль нь зөвхөн заах түвшнээс гадна судалгааг хөгжүүлэх ёстой гэж үздэг. Холбооны Зөвлөлөөс дунд болон их дээд сургуулиуд, судалгааны секторуудыг тогтвортой хөгжүүлэх үндсэн зарчмыг баталгаажуулахыг зорьж байна. Тус улсын Дээд боловсролыг дэмжих хууль /Federal Act on Promoting Tertiary Education/, Швейцарын дээд боловсролын системийн зохицуулалт /Coordination in the Swiss Tertiary Education System/ нь 2014 оноос хүчин төгөлдөр мөрдөгдөх ба эдгээр нь их сургуулиудын мэргэшүүлэх түвшинг тогтвортой хөгжүүлэхэд илүү их үүрэгтэй оролцоно. Түүнчлэн, Холбооны засгийн газар нь албан боловсролын системээс гаднах оролцогчдыг тогтворжуулах зарчмуудад дэмжлэг үзүүлдэг.

Швейцар улсын дээрх төлөвлөлтөөс харахад тус улс нь үйлдвэрлэл, эдийн засгийн өсөлтийг чухалчлахаас илүүтэй ногоон хөгжилд хүрэх, бусад нийгмийн өмнө тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх гарц нь тэдгээрийг хөгжүүлэхэд бус улам боловсронгуй болгоход чиглэгдэж байгаа нь өндөр хөгжсөн орны хөгжлийн төлөвлөлтийн онцлог байж болох юм.

3. ИХ БРИТАНИ

Их Британи улсад Орон нутгийн төлөвлөлтийн байгууллага¹⁰ нь төлөвлөлтийн чиг үүрэг эрхэлсэн байгууллага бөгөөд төлөвлөлтийн бодлогын асуудлыг Төвлөрлийг сааруулах, хотуудын асуудал эрхэлсэн сайд, Улс төрийн шинэчлэлийн асуудлыг Ерөнхий сайдын орлогч болон Засгийн газрын бодлогын Төрийн сайд нар хариуцдаг.

Европын Холбооны гишүүд бүр Холбооны гаргасан удирдамж, хуулийг биелүүлэх үүрэгтэй байдаг тул эдгээр нь Их Британийн үндэсний төлөвлөлтийн хууль тогтоомжид шууд нөлөөлдөг. Төлөвлөлтийн хууль тогтоомжид 1990 оны Хот, орон нутгийн төлөвлөлтийн хууль, 2004 онд Төлөвлөлт, төлөвлөгдсөн газрыг худалдаж авах тухай хуульд зааснаар бүс, орон нутаг тусдаа нутаг дэвсгэрийн төлөвлөлтэй байна гэж заасан байна. 2011 онд батлагдсан Орон нутгийн ашиг сонирхлын тухай хуулиар дээрх хуулиудын зарим заалтуудыг өөрчлөв. 2008 оны Төлөвлөлтийн тухай хуульд зааснаар хөгжлийн зарим томоохон хөтөлбөрүүдийг салбар дагнасан төлөвлөлтийн Комисс (Жишээ нь: Дэд бүтцийн төлөвлөлтийн комисс) шийддэг байна.¹¹/Зураг 7./

Урт хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг нь 2011 онд батлагдсан Үндэсний Төлөвлөлтийн Бодлогын хүрээ /төсөл/ 53 хуудас бүхий уг материал нь Нэгдсэн Вант Улсын төлөвлөлтийн бодлогын үндсэн баримт бичиг юм.

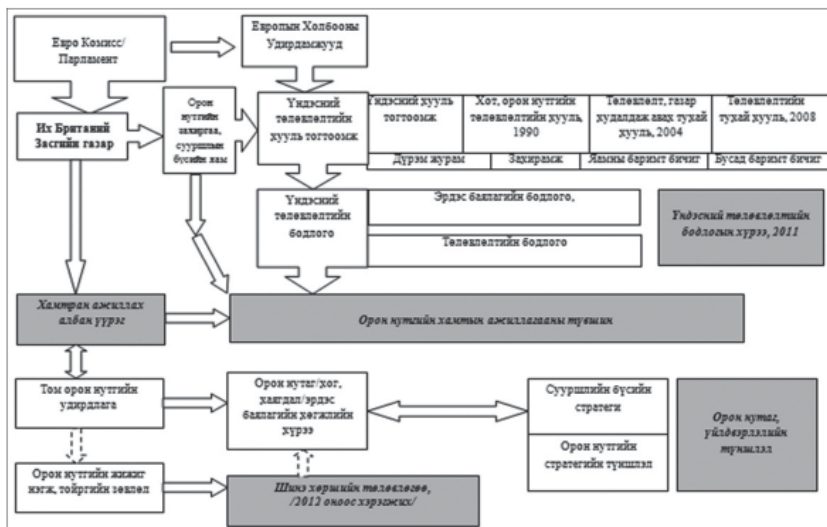
⁹Эх сурвалж: Global finance сэтгүүл. <http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data/12151-personal-income-tax-rates.html#axzz2LviEHnH2>

¹⁰Planning Inspectorate.

¹¹The English Planning System: An Overview, 2011, London.

Хүрээлэн буй орчин хамгийн их сөрөг нөлөө үзүүлдэг төвлөрлийг сааруулах явдал нь Их Британийн стратеги чиглэлүүдийн нэг бөгөөд, хууль тогтоомжоор орон нутагт ихээхэн эрх мэдлийг өгч бие даасан байдлыг нь нэмэгдүүлжээ.

Зураг 7. Их Британийн Үндэсний Төлөвлөлтийн Бодлогын Хүрээ

Одоогоор хууль эрх зүйн баримт бичгийн статустай хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа төлөвлөлтийн бодлого (planning policy statements), эрдэс баялагийн бодлого (minerals policy statements) болон Үндэсний бодлого (National Policy Statements) гэдэг баримт бичгүүд байна. Мөн Засгийн газар, салбарын яамдаас гаргасан төлөвлөлтийн асуудлыг шийдэхэд бодлого болон бусад хүчин зүйлүүдэд ач холбогдол өгөх тайлан, удирдамж нэлээд жин эзэлнэ.

Зураг 8. Их Британийн Төлөвлөлтийн бодлого болон баримт бичгүүдийн уялдаа хамаарал

Их Британи Улсын Засгийн газрын Тогтвортой хөгжлийн стратеги буюу Ирээдүйг баталгаажуулахуй (Securing the Future) баримт бичгийг 2005 онд батлан гаргаж хөгжлийн тэргүүлэх чиглэлийг дараах байдлаар авч үзсэн байна. Үүнд:

- Тогтвортой хэрэглээ, үйлдвэрлэл
- Уур амьсгалын өөрчлөлт, эрчим хүч
- Байгалийн баялгийг хамгаалах
- Тогтвортой нийгмийг цогцлуулах

Гурван гол зарчим

- Хүмүүсийг оролцуулах
- Засгийн газар үлгэр жишээ үзүүлэх
- Үйлчилгээ хүргэхэд анхаарах

1999 оноос хойш 6 жилийн турш боловсруулагдаж гарсан уг бодлогын баримт бичиг нь хүмүүсийн амьдралын чанарыг сайжруулах урт хугацааны стратеги юм. Хөгжлийн бодлого буруу явагдвал хойч үе маань өөрчлөгдсөн уур амьсгалтай, шавхагдсан нөөцтэй, бидний амьдралыг тэтгэх ногоон орчин, биологийн төрөл зүйл байхгүй байх ба тогтвортой хөгжил бол урт хугацааны асуудал. Энэ маш богино хугацаанд хүрэх зүйл биш гэдэг нь тодорхой. Ахиц дэвшил, өсөлт, хөгжил цэцэглэлт нь тогтвортой байдалтай харшлах ёсгүй.

Тогтвортой хэрэглээ, үйлдвэрлэл¹² (*Sustainable Consumption and Production*) гэдэг нь багаар их зүйлийг хийнэ гэсэн санаа бөгөөд бараа, үйлчилгээг хэрхэн хүргэж байна вэ гэдэгт биш харин тухайн бараа, бүтээгдэхүүн нь хүмүүсийн нийгмийн хийгээд хүрээлэн буй орчны асуудалд яаж нөлөөлж байна гэдгийг авч үзнэ. Мөн нөөц баялгийг эдийн засагт хохиролтой үр ашиг багатайгаар хэрэглэхийг бууруулснаар бизнесийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, эдийн засгийн өсөлт нь хүрээлэн буй орчныг муудахад хүргэдэг байдлыг бууруулахад чиглэгдсэн болно. Эрдэс баялгийн төлөвлөлтийг хог хаягдлын төлөвлөлттэй хамт явуулдаг нь эдийн засгийн өсөлт, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах цогц бодлогыг хэрэгжүүлдэгт оршино. Үндэсний хогийн менежментийн бодлого (*National Waste Management Plan for England*)-д ба орон нутгийн захиргаа өөрсдийн нутаг дэвсгэрт хогийн удирдлагын баримт бичиг боловсруулах ба эдгээр нь дээрх үндэсний хогийн менежментийн бодлоготой нийцсэн байна.

4. МАЛАЙЗЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Малайзын Засгийн газар хөгжлийн төлөвлөлтийг 1950-аад оноос улсын эхний таван жилийн хөгжлийн төлөвлөлт 1956-1960 /First Malaya Plan/-ийг боловсруулсан. Ерөнхий сайдын дэргэд Эдийн засгийн төлөвлөлтийн нэгж нэртэй ажлын алба байгуулж хөгжлийн төлөвлөлт боловсруулах, салбар хоорондын төлөвлөлт, хяналтын механизмыг бий болгон ажилладаг.

Хөгжлийн төлөвлөлтийн барим бичгүүд:

- *Урт хугацааны төлөвлөлт*
 - Хэтийн баримт бичиг 2020, 1991-2020,
 - Хэтийн төлөвлөгөөний эхний тойм, 1971-1990,
 - Хэтийн төлөвлөгөөний хоёр дахь тойм, 1991-1990,
 - Хэтийн төлөвлөгөөний гурав дахь тойм, 2001-2010.
- *Дунд хугацааны төлөвлөлт*
 - Таван жилийн хөгжлийн төлөвлөгөө, Жишээ нь: Малайзын 10 дахь төлөвлөгөө (2011-2015).
 - Таван жилийн төлөвлөгөөний дунд хугацааны хэлэлцүүлэг .
- *Богино хугацааны төлөвлөлт*
 - Жил бүрийн төсөв

1991 онд “Хэтийн баримт бичиг 2020”-ыг боловсруулсан нь 30 жилийн хугацааг хамруулсан. Энэ баримт бичиг нь үндэсний урт хугацааны хөгжлийн хүсэл эрмэлзлэлийг тусгаж, нийт үндэсний хөгжлийн чармайлтыг илэрхийлсэн байна. Хэтийн төлөвлөгөөний тоймд урт хугацааны үндэсний төлөвлөлтийн асуудлын өргөн хүрээний стратегийг оруулжээ.

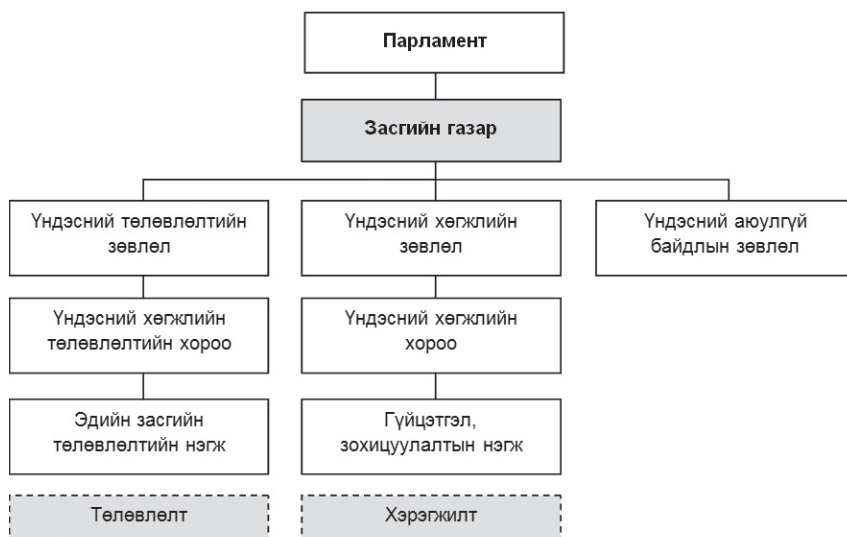
¹²Securing the Future, хуудас 17, 2005 он, Лондон.

Хэтийн төлөвлөгөөний тоймыг хэрэгжүүлэх дараагийн үе шат болох дунд хугацааны төлөвлөлт нь 5 жилийн хугацаатайгаар хийгдэнэ. Энэ нь макро эдийн засгийн зорилт, улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн хэмжээ, хуваарилалтыг тодорхойлно. Мөн салбарын хөгжлийн чиглэл, хөрөнгө оруулалтын бодлогыг багтаах ба энэ нь хувийн хөрөнгө оруулалтын чиглэл болно. Одоогоор Малайзын 10 дахь төлөвлөгөө 2011-2015 онд хэрэгжиж байна. 5 жилийн төлөвлөлтийн мөчлөгийн дундуур таван жилийн төлөвлөгөөний дунд хугацааны хэлэлцүүлэг болно. Энэ хэлэлцүүлгээр төлөвлөгөө нь тавьсан зорилт, хөгжлийн хуваарийн дагуу явагдаж байгаа эсэхийг төдийгүй шаардлагатай гэж үзвэл макро эдийн засаг, салбарын стратегиудад засвар хийнэ.

Хамгийн сүүлийн үе шат болох богино хугацааны төлөвлөлтийг жил бүрийн төсвөөр хийнэ. Үүнийг жилийн төсвийн дагуу Сангийн яам боловсруулж, хэрэгжүүлнэ. Эдийн засгийн төлөвлөлтийн нэгж жил бүрийн хөгжлийн төсөв дэх хөрөнгө оруулалтыг тодорхойлоход оролцоно. Малайзын хөгжлийн төлөвлөлтийн жил бүрийн төсөв нь дунд, урт хугацааны төлөвлөгөөний үр ашигтай байдлыг тодорхойлдоороо ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн Төв банк богино хугацааны төлөвлөлтөд санхүүгийн болон мөнгөний бодлого талаас нь оролцоно.

Малайзад эдийн засаг, нийгмийн асуудлаар шийдвэр гаргах хамгийн дээд түвшний байгууллага бол Үндэсний төлөвлөлтийн зөвлөл билээ. Энэ нь Засгийн газарт эдийн засгийн чиг үүргийг гүйцэтгэхэд дараах байдлаар оролцоно.

Зураг 9. Малайз Улсын төлөвлөлт, зохицуулалт, үнэлгээний бүтэц

Үндэсний төлөвлөлтийн зөвлөлийн гишүүд нь санхүү, олон улсын худалдаа, үйлдвэрлэл, дотоод худалдаа, үйлдвэрлэлийн хөгжил, хөдөө аж ахуй зэрэг эдийн засгийн гол салбарын яамдын сайд нар байна. Үндэсний төлөвлөлтийн зөвлөлөөс гадна хөгжлийн хөтөлбөр, төслүүдийн хэрэгжилтийн асуудлыг хариуцан, салбарын бусад яамдыг хамарсан Үндэсний хөгжлийн зөвлөл, аюулгүй байдлыг хариуцсан Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл ажиллана. Эдгээр гурван зөвлөлийг Ерөнхий сайд ахална.

Зураг 10. Малайз Улсын Төлөвлөлтийн тогтолцоо

Малайз улсын дараагийн арван жилийн төлөвлөгөө нь үндэсний хэмжээний ихээхэн орлого болон түүхэнд тэмдэглэгдсэн хөгжлийн өөр нэгэн чухал төлөвлөгөөнд чиглэснээр 2020 он гэхэд хүрсэн байх бидний урьдчилсан тооцооны дагуу чиглэсэн болно. Бид сүүлийн 53 жилийн туршид өөрсдийн үндэсний бүтээн байгуулалтыг нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн томоохон алхмуудаар бий болгосон хэдий ч өнөөдрийн байдлаар шинэ төрлийн хэмжээс бүхий өөрчлөлт шинэчлэлтэй нүүр тулаад байна.

Малайз улсын арав дахь төлөвлөгөө нь Засгийн газрын хөтөлбөр болон эдийн засгийн шинэхэн загвар зэргийн аль алиных нь дэмжлэгтэйгээр явагдах ба энэ нь их хэмжээний ашгийг урьдчилан тооцоолох мөн алдагдалд орохгүйгээр дэмжлэг үзүүлэх зэрэгт суурилсан байна. Нөгөө талаас энэхүү төлөвлөгөө нь дараагийн таван жилийн үндэсний хөгжлийг зайлшгүй харуулахын хажуугаар бүх Малайзчуудын хувьд хүссэн хэмжээний бүтээмжид хүрэх боломжийг харуулж байгаа юм.

Эдийн засгийн арав дахь төлөвлөгөө нь улс төрийн шинэ бодлогын хэрэгжилт, стратеги төлөвлөгөө, хэрэгжих хөтөлбөрүүд зэргийг багтаасан байх ба үндэсний хэмжээнд их хэмжээний орлого ашиг олсноороо хүч түрэн гарч ирэх, тэрхүү улсыг таниулахад томоохон боломжийг олгож байгаа юм. Ерөнхийдөө энэхүү төлөвлөгөө нь Малайз улсын дүрэм журмыг баримтлах, дагаж мөрдөх зуур улс төрийн гол түлхүүр болох засгийн газрын зүгээс гаргах шийдвэрээр явагдах хэрэгжилтэд түлхүү чиглэсэн бөгөөд нарийвчлагдсан төлөвлөгөө юм. Үүнд ард түмэн эхлээд, харин дараа нь тэдэнд хүргэх үйлчилгээ нь баталгаатай байснаар гол үйл явц нь сая нэг биеллээ олоход чиглэсэн болно.

Малайз улсын хувьд үндэсний хэмжээнд ихээхэн ашиг орлого олох мөн бид өөрсдөө бүс нутгийн болоод дэлхий нийтийн түвшинд өрсөлдөхүйц хэмжээний чадвартай болох зорилтыг тавьж байна. Энэ зорилт нь бүтээлч хөдөлмөрч болон санаачлагатай алхмуудыг хийхэд цаашлаад хөрөнгө оруулалтыг өөрийн улс орондоо татахад шаардагдах тэрхүү хүчин чармайлтыг бий болгоход хэлэлцэх асуудлыг улам эрчимтэй болгон нэмэгдүүлэх зэрэгт зайлшгүй нөлөөг үзүүлж байна. Дэлхий нийтийн түвшинд буюу дэлхий даяараа бүтээлчээр болон шинэ санаачилгаар ажиллах хүч, өрсөлдөхүйц байдлаар шинэ алхмуудыг хийхэд аливаа өндөр түвшний хөдөлмөрийн бүтээмжээр олж авсан ихээхэн ашиг орлого нь

үүний үндэс суурь нь болж өгөх юм. Үүнд хүрснээр, аливаа байдлаар туслалцаа дэмжлэг үзүүлэх, түүнтэй харилцан уялдах байдал зэргийг хэвээр үлдээх зэрэг нь дэлхий дээрх хамгийн анхны гэж болохоор онцгой гойд ур чадвар нь цаашдаа хэрэгжсэн байх болно. Харин хувийн хэвшлийн хувьд тэдний бүтээлч сэтгэлгээ, эрч хүч, идэвх санаачилга нь Малайз улсын тэмүүлж буй өндөр зэрэглэлийн хөгжил цэцэглэлтэд гол үүргийг гүйцэтгэх байдлаар дайчлагдсан байх болно. Бид хувийн хэвшлүүдэд бизнесийн болон таатай, үр бүтээлтэй тухтай орчныг бий болгохын тулд хуучны улиг болсон зохицуулалтын дүрэм журам болон бүтцийн аливаа саад бэрхшээл зэргийг замаасаа холдуулах болно. Эдийн засгийн өсөлт нь Малайз улсын өрсөлдөхүйц чадварын үр дүнгээр тус улсад байх хувийн хэвшлүүдийн нөөц бололцооны ашигтай хэрэглээний тусламж дэмжлэгтэйгээр зорилтын дагуу хэрэгжсэн байна. Өөр бусад хотууд болон хотын оршин суугчид нь дэлхий дээрх өөр бусад гол гол хотуудтай харьцуулахуйц хөгжлийн өндөр хэмжээнд мөн хүссэнээрээ амьдарч оршин сууж болохуйц өндөр түвшинд болон бас илүү бүтээлч сэтгэлгээтэй болгож хөгжүүлсэн байна.

Энэ нь бидний зүгээс Малайз улсдаа ажахуй болон хөрөнгө оруулалтын үйл явцаар тавьсан зорилгодоо чадвараараа хүрэхэд шаардагдах шийдвэрлэх алхам болж өгч байгаа юм гэж үздэг. Дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалт нь хөдөө орон нутгийн оршин суугчдыг хотын оршин суугчидтай холбож өгөх ба ингэснээр эдийн засгийн ашиг орлогоос гарах ашгийг тараан хуваарилахгүйгээр улам өсөн нэмэгдүүлсэн байх юм. Харин засгийн газар нь нийгмийн эмзэг бүлгийнхний хэрэгцээг хангах, тэдний хаягийг тогтоох, үндэсний аюулгүй байдлыг улам бэхжүүлэх болон орон сууцны хөтөлбөрт хамруулах, мөн улсын орлогоос эдгээрт зохих хэмжээгээр зарцуулах цаашлаад эрх чөлөө ёс суртахуунтай байдлыг мөрдлөг болгох, мөн айл өрхүүдийн 40-өөс доошгүй хувийн амьжиргааны түвшнийг сайжруулах зэрэгт анхаарлаа хандуулж байдаг.

Малайз улсад хэрэгжих хөгжлийн төлөвлөгөө

Албан ёсны түвшинд үүнийг авч үзвэл, энэ нь Үндэсний Хөгжлийн Хөтөлбөрийг Төлөвлөх Хороонд хэлэлцүүлсний дараа батлагдсан бөгөөд энэхүү байгууллага нь (YXXTX), хөгжлийн төлөвлөгөөнд чиглэсэн улс төрийн хамгийн том форум юм.

YXXTX нь Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентуудыг буюу албыг ахалдаг хороо бөгөөд Засгийн газрын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга хороог тэргүүлдэг. Эдийн засгийн хөгжлийн бүрэлдэхүүнд багтах бүхий л яамдуудын тэргүүлэгчид нь Төв Банкны захирагч буюу захирал болон тус бүрэлдэхүүний бусад гишүүд зэрэг нь болно. YXXTX нь нөөц баялгийг тараан хуваарилах, төсөвлөн олгох мөн үүн дээр тулгуурлан үндэсний хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх бүхий л төрлийн төлөвлөгөөг хянах түүнчлэн зохицуулах зэрэгт шийдвэр гаргах ба үүрэг хариуцлагыг давхар үүрнэ. Үүнээс гадна, үндэсний хөгжлийн төлөвлөгөөнүүдийн хэрэгжилтийг бас хянадаг. Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл явц нь Холбооны түвшинд EPU гийн зөвшөөрлөөр явагдах ба Санхүү болон Төв банкны Яам түүний хэрэгжүүлэгч агентлагууд аль болох сайтар төлөвлөснөөр явагдана.

Хэтийн төлөвийн гол санааг нарийвчлан боловсруулах ажлыг Үндэсний эдийн засгийн Зөвлөлдөх хуралдаан зохион байгуулж бодлого төлөвлөлтөд оруулна. Энэхүү зөвлөл нь өөрсдийн гишүүдээ нийгэм эдийн засгийн олон салбаруудаас жишээ нь: аж үйлдвэрийн холбоод тэдний төлөөлөгчид, эрдэмтэн судлаачид, худалдааны гишүүн байгууллагууд, улс төрийн намууд, шашны байгууллагууд, залуучуудын холбоодууд, мэргэжлийн байгууллагууд, төрийн бус байгууллагууд, болон өөр бусад олон олон аль болох идэвхтэй хувь хүмүүс, ашгийн байгууллагууд зэргээс сонгон томилдог. Төрийн болоод дүүргийн түвшинд сонгогдох гишүүдийн төлөвлөгдсөн байдал нь доорх байдлаар үзүүлэгдсэн байна. Үүнд: Улс төрийн түвшинд, Төр эдийн засгийн Төлөвлөлтийн Хороод, мөн түүнчлэн улсын хөгжлийн асуудлыг хариуцсан албаныхан зэрэг нь Улс төрийн хөгжлийн

хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх болон төсөл боловсруулах зэргийг бэлтгэн гаргахад илүү өндөр үүрэг хариуцлага хүлээнэ.

Төлөвлөлтийн үйл явц

Малайз улсын хөгжлийн төлөвлөгөө нь олон төрлийн боломж бүхий хоёр үндсэн аргаар явагдах үйл явцаар хэрэгжих ба үүнд EPU гийн хооронд, нөгөө талаас яамдууд болон агентлагууд, нөгөө талаас дээрх хүснэгтэд харуулснаар байна. Энэхүү дээрээс доош болон доороос дээш явагдах үйл явцууд нь улсын бодлого стратегиудыг ард түмэнд ухааруулж байгааг баталж байгаа бөгөөд дэд бүсийн хөгжлийн түвшинд ч явагдах хөгжлийн хамаарлуудыг улс үндэстний нийт ерөнхий хөгжлийн чиг хандлагатай шууд уялдуулж өгч байгаа юм.

Холбооны түвшинд, EPU дахь зөвлөл нь өөр бусад төв агентлагуудтай байх ба үүнд Эрдэнэсийн сан, Төв Банк зэрэг нь багтана. Улс орны эдийн засгийн төлөв байдал болон чадамжийг өнгөрсөн хугацаанд үнэлсэн тоймоос энэ нь шууд харагдаж байна. Энэ нь түүнчлэн хязгаарлалт болон дутагдалтай байдлыг оршин тогтнох зэрэгт үнэлгээ өгч байдаг. Мөн EPU нь хожим макро эдийн засгийн цаашдын ерөнхий бүтцийг бэлтгэж өгдөг ба улсын байгууллагуудын хөгжил дэвшил зардал, зарлага зэрэгт байх өсөлт дэвшлийн зорилгын далд утга санаанд үнэлгээг өгч байдаг. Харин макро эдийн засгийн төлөвлөлтийн сүүлийн шатны параметрууд нь агентлаг хоорондын төлөвлөлтийн бүрэлдэхүүнүүд болон тэдгээрийн техникийн зөвлөлийн ажлын хэсэг зэргийн хоорондох хэлэлцүүлгээр тодорхойлогдон шийдвэрлэгддэг. Малайз улсын найман жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөний бэлтгэл ажлын үе болох 2001-2005 оны хооронд нийтдээ 25 агентлагууд орон нутгийн чанартай олон олон асуудлууд, макро эдийн засгийн зарим асуудлууд, хүний нөөц, ядуурлыг бууруулах, аж үйлдвэрийн хөгжил, тээвэрлэлтийн асуудал, шинжлэх ухаан технологи, болоод нийгэм эдийн засгийн хөгжил цэцэглэлтийн талаар тус тус авч хэлэлцсэн болно.

Сонгон шалгаруулалтад урих буюу дуудах

Хөгжлийн хөтөлбөрийн төлөвлөгөө сонгон шалгаруулалтад дуудах буюу үүнд оролцогчдын талаарх тойм хэлэлцүүлэг нь эхлээд яамдууд руу, хууль ёсны байгууллагууд руу, эрх мэдэлтнүүд рүү мөн төр засгийн газрын байгууллагууд руу илгээснээр хэрэгжих ажил нь эхлэх ба үүнд санхүүгийн бус байгууллагууд оролцохгүй. Тендерийн дуудлагын үйл явцын зорилго нь засгийн газрын зүгээс өнгөрсөн 5 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлсэн хөгжлийн хөтөлбөртэй уялдуулж дараагийн 5 жилд хэрэгжих хөгжлийн стратеги хөтөлбөрийг санал болгосноор үнэ хаях маягаар явагдана.

Төслийг батлах үйл явц

Нэгэнт саналаа өргөн барьсан бол, EPU нь яамдууд болон тэдгээрийн бусад агентлагуудаар батлагдсан төслийн саналуудад үндэслэн 5 жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд чиглэсэн хөгжлийн төсөлд үнэлгээ өгч эхэлнэ. Үүнийг яамдууд, агентлагууд, болон төрийн байгууллагуудтай хамтарч зөвлөлдөх ба засгийн газар урьд болж өнгөрсөн үйл явцуудыг хооронд нь адилтган дүгнэх, асуудлыг шийдвэрлэх, эсвэл газар нутгийн болоод цаашдын чиг хандлагын талаар авч хэлэлцсэнээр энэхүү үйл явц нь өрнөнө. Энэхүү хүчин чармайлтын үр дүнд, EPU нь санал болгогдсон хөтөлбөрүүд, түүний ерөнхий ойлголт, гол зорилго болон хөтөлбөр болгоны цар хүрээ зэргийн талаар хэлэлцэж шийдвэрлэдэг. Жишээ нь, хүн амын тоо хэмжээнээс хамаарч шинээр бий болох их дээд сургуулиудын үйл ажиллагааны цар хүрээ хэрхэн шалтгаалахыг, мөн боловсрол олгох, сургалт явуулах сургалтын стратегийн талаар болон өөр бусад холбогдолтой үйл явцууд цаашлаад барилга болон байгууламж болон материалууд зэргийн стандартын шаардлагад нийцэж хэрэглэгдэх эсэхийн талаар хүртэл авч хэлэлцэх гэх мэт.

Төслийг эн тэргүүнд тавих

Санал хураалт буюу төслийн хэрэгжүүлэлтэд ирүүлсэн материалуудын тоо болон хэмжээ нь хэвийн хэмжээнээсээ үргэлж хэтэрсэн байдаг. Иймэрхүү маягаар, ЕРУ нь хөгжлийн зорилт болон олон нийтэд түгээн дэлгэрүүлэх санхүүгийн чөлөөт дуу хоолойг хүндэтгэн үзэж шаардлагатай алхмуудыг хийсэн байна. Төсөл болон хөтөлбөрийн эцсийн жагсаалтыг гаргахаас өмнө бүс нутгийн болоод олон нийтийн хуваарилалтыг аль болох зохицсон хэмжээнд байлгахад тус төхөм болохуйц бусад зорилтуудыг засгийн газар авч хэлэлцдэг.

Хөгжлийн хөтөлбөрийн зардал тооцоо нь ойрын 5 жилийн төлөвлөгөөтэй уялдсан байдаг. (Малайз улсад хэрэгжих Хөгжлийн 10 төлөвлөгөө болон 11 хөтөлбөр төсөл). Харин яамдууд болон агентлагууд нь хөгжлийн хөтөлбөрийн төсөл болон хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг хянан шалгадаг. Нарийн шалгуураар явагдах зарим сонгон шалгаруулалт нь бүс нутгийн тэнцвэртэй байдал, ядуурлыг бууруулахад чиглэсэн, нийгмийн үүрэг хариуцлагыг ухамсарласан, зэрэг тодорхой алхмуудад чиглэсэн байх ёстой. Харин дэд бүтцийн төслийн хувьд, энэ хөгжил нь мастер төлөвлөгөөний дагуу төслийн урьдчилсан байдлыг тодорхойлоход чиглэсэн байна. Үүнээс гадна, шинэ төрлийн төслүүдийг үргэлжлүүлэн өмнөхөөс илүүтэйгээр хэрэгжүүлэх.

Төслийн хэрэгжүүлэлт болон хяналт

Төслийн хэрэгжүүлэлт болон хяналтын тогтолцоо нь Төслийн хэрэгжүүлэлт болон хяналтыг хариуцдаг бүрэлдэхүүний шийдвэрээр явагдах ба энэхүү байгууллага нь засгийн газрын бодлогын дагуу эдийн засгийн шинэ чадамжийг улам нэмэгдүүлэхийн тулд улс болоод хэлтэс хоорондын түвшинд асуудлыг авч үздэг. Судалгааны үр дүнд, засгийн газар нь стратеги хөтөлбөр хоорондын ашигтай байдлын талаар таамаглал дэвшүүлэх ба нэн ялангуяа нийгэм эдийн засгийн зорилтуудыг тодорхойлох мөн энэ маягаараа дараа дараачийн төлөвлөгөөнүүдэд илүү сайн нөлөө үзүүлэх зэрэгт анхаардаг.

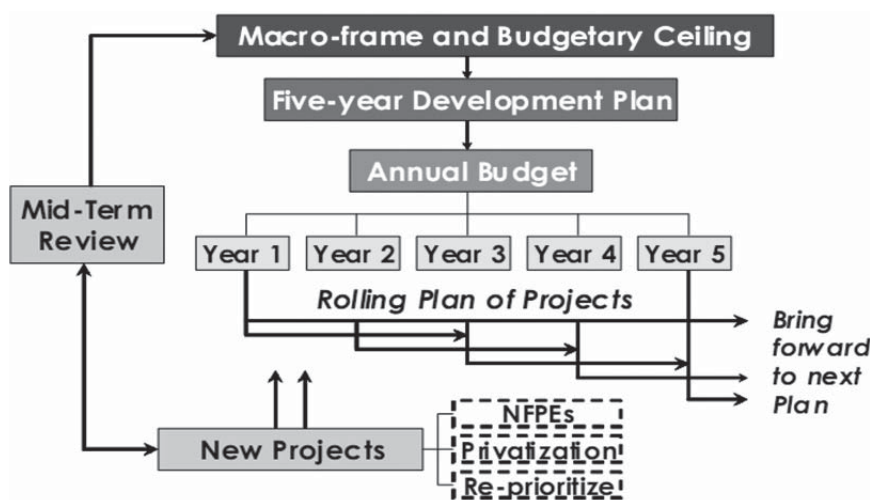
Төлөвлөгөөг солих

Хэдийгээр төлөвлөгөөг зохион байгуулах үйл явц нь чанга хатуу тогтолцоотой мэт санагдах боловч үнэндээ бодит үйл явц нь илүү уян хатан ёс журмын дагуу юм. Төлөвлөгөө ийм байдаг учир нь төлөвлөгөөний нэр, хаяг, богино хугацааных, тухайн үедээ хэрэгжих боломжоор хангагдсан эсэх, мөн тэдгээр төлөвлөгөөнүүдийг цаашид аль болох өндөр түвшинд хэрэгжүүлэх болон гарч болох магадлалтай эрсдлүүдийг урьдчилан тооцоолох зэргийг судалдаг. Энэ нь шинэ төрлийн сорилтыг хурдан явуулах нэгэн аргачлал бөгөөд хэрэгжих төлөвлөгөөт хөтөлбөрийг дэмжих бас нэг боломж бололцоо болж өгдөг.

Эрсдлийн үед төлөвлөгөө гаргах

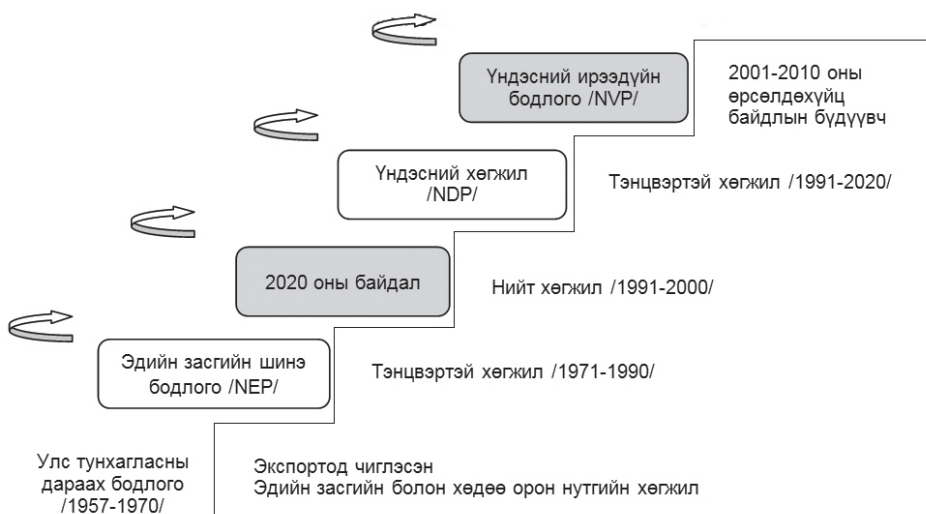
Хөгжлийн төлөвлөгөөг гаргах болон төлөвлөгөөг гаргагчид нь ёс журмын дагуу заавал байх, уян хатан чанартай, хариу өгөх мөн тэдний идэвхтэй байдлаас хамаарч ямар ч нөхцөл байдалд төлөвлөгөөг өөрчлөх тал дээр хариуцлагатай байх ёстой. Үүний хор уршгийг 1997-1998 оны хоорондох Азийн санхүүгийн хямралын үед болсон эдийн засгийн хямралаар давтагдсан үйл явц тодорхой харуулж байгаа юм. Үүний үр дүнд, хувийн хэвшлийнхэн үйлчлүүлэгчид болон хэрэглэгчдийнхээ итгэлийг алдаж хөрөнгө оруулалтын тал дээр алдагдалд орсон.

Зураг 11. Хөгжлийн таван жилийн төлөвлөлтийн бүтэц, зохион байгуулалт

Гэсэн ч энэ нь эргээд 1998 он гэхэд 7,4 хувиар дотоодын нийт бүтээгдэхүүн өссөнөөр сэргэсэн бөгөөд харин эрсдлийн хувьд ард түмний аж амьдралыг дээшлүүлэхэд буюу ядуурлыг бууруулах бодлогод шууд чиглээгүй ба хүмүүсийн нийгэм эдийн засгийн ахуйн түвшинг сайжруулахад гол чиглэлээ хандуулж байсан. 1997 онд болсон хямралын уршгаар, Засгийн газар нь хоосон орон зай бүхий нойрмог байдлаасаа салж эдийн засгаа бодлоготойгоор авч явах арга замыг ойлгож ухаарсан болно. Үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдлын зөвлөлийг Ерөнхий сайд нь тэргүүлэх ба бусад бие бүрэлдэхүүнүүд нь дагалддаг.

Зураг 12. Эдийн засгийн үндсэн бодлого

5. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Хөгжлийн бодлого

Дайны дараа хөдөө аж ахуйн хэвшилтэй ядуу буурай орон байсан Өмнөд Солонгос Улсын эдийн засаг 1962 оноос огцом хөгжиж, 40 жил хүрэхгүй хугацаанд “Хан мөрний гайхамшиг” хэмээн нэрлэсэн гялалзсан амжилтыг дэлхий нийтэд гайхуулж чаджээ.

Солонгос Улс 1950 аад оны үеэс улс орноо хөгжүүлэх эдийн засгийн хөгжлийн хөтөлбөрийг бий болгох асуудалд ихээхэн анхаарч, судлаачид хөгжлийн өөр өөрийн гэсэн онцлогийг тусгасан 3 загварыг санал болгожээ. Үүнд:

- хувийн хэвшлийн үйлдвэр голлосон ардчилсан эдийн засгийг бий болгох
- төрийн оролцоотой төрийн хэлбэр голлосон эдийн засгийг бий болгох
- барууны социал демократ аргыг сонгосон чөлөөт эдийн засгийн тогтолцоог бий болгох

Уг хөгжлийн загварууд нь тус бүрдээ өөр өөрийн гэсэн онцлогтой боловч эдийн засгийг хөгжүүлэхдээ хөгжлийн хөтөлбөрийг бий болгох замаар хөгжүүлэх ёстой гэдэг дээр санал нэгдсэн байна. Гадаадын зээл тусламжаас илүү өөрийн хүч бололцоогоо ашигласан, эдийн засаг дахь төрийн оролцоо ихтэй байх хэлбэрийг илүүд үзэж чухалчилсан нь улс орны хөгжлийн бодит суурийг тавихад нөлөөлсөн гэж үздэг.

Улс үндэстний хөгжлийн өсөлт, бууралт нь тухайн орны баримталж буй бодлоготой шууд холбоотой байдаг нь бодит үнэн. Америкийн эдийн засагч М. Олсон “Үндэсний өсөлт, уналт: эдийн засгийн өсөлт, зогсонги байдал болон нийгмийн тэсвэр” номдоо улс төр бизнесийн цөөн хэдэн бүлэглэл монополь байдлаа хадгалан, явцуу ашиг сонирхлынхоо төлөө зөвхөн өөрт ашигтай хууль журам батлуулах хандлагатай байдаг нь нийгмийн үр ашиг, бүтээмжийг бууруулдаг гэж нотолсон байдаг.¹³ Энэ нь мэдээж эдийн засагт муугаар нөлөөлөх нь тодорхой юм. Харин Өмнөд Солонгосын хувьд эдийн засгийн бодлого нь ийм сонирхлын бүлгээс хамаардаггүй байсан нь өнөөгийн хөгжлийн түвшинд хүрэхэд ихээхэн нөлөөлсөн гэж үздэг.

Солонгосын Урт хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичгүүдээс “Vision 2025”, дунд хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичгүүд “5 year plan”, богино хугацааны баримт бичиг “annual budget”-ийг тоймлон авч үзлээ. Солонгос улс эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх 5 жилийн төлөвлөгөөг 1962-1996 он хүртэл нийт 7 удаа хэрэгжүүлж, тэдгээр төлөвлөгөөнүүд нь тус бүрдээ Солонгосын эдийн засагт аж үйлдвэржих, экспортыг дэмжих зэрэг тодорхой зорилгод чиглэгдэж байсан. Эхний шат буюу 1962-1976 оны хооронд хэрэгжсэн эхний 3 таван жилийн төлөвлөгөө нь үндэсний үйлдвэрийн бүтцийг бий болгох, тус бүтцээ сайжруулан хөгжүүлэх, экспортод чиглэсэн үйлдвэрүүдтэй болоход чиглүүлж улмаар амжилтад хүрсэн байна.

Харин дараагийн 4 таван жилийн төлөвлөгөөгөөр эрчимжсэн технологийн үйлдвэрлэл, чадварлаг боловсон хүчнийг бэлтгэх, өндөр технологийн салбарыг дэмжихэд чиглэгдсэн байна.

Гол нь улс орныг хөгжүүлэх оновчтой зөв бодлогын үр дүнд тухайн орон хөгждөг гэдгийг Солонгосын туршлагаас харж болох юм. Өөрөөр хэлбэл судлаачид Солонгосын хөгжлийн ид шидийг хөгжлийн хүчтэй, зөв бодлоготой нь холбон тайлбарлаж үздэг. Ялангуяа Солонгосын эдийн засгийг хөгжүүлэх үндсэн стратеги нь эдийн засгийн тав таван жилийн төлөвлөгөөнүүдэд тусгалаа олсон байдаг бөгөөд 1960-1996 он хүртэл дэлхийн 2 дахь

¹³Mancur Olson, ‘The rise and Decline of Nations; Economic growth, Stagflation, and Social Rigidities,’ in New Haven (Yale University Press, 1982), 44-47.

хурдан өсөлттэй орон хэмээгдэж байсан. Үүгээрээ аливаа улсын хөгжил улс төрийн дэглэмээс хамаардаг бус зөв бодлого хөгжлийн үндэс гэдгийг харуулж чадсан байна.

Өмнөд Солонгосын эдийн засгийн хөгжлийн эдгээр төлөвлөгөөнүүд нь хөдөө аж ахуйд тулгуурласан ядуу эдийн засагтай үндэстнийг аж үйлдвэржсэн орон болгон өөрчлөхөд ихээхэн хувь нэмэр оруулсан. Хөгжлийн стратеги хэмээх алс хэтийг харсан баримт бичиг байхаас гадна түүндээ хүрэх арга замыг тав таван жилээр тодорхойлсон. Өмнөд Солонгосыг хөгжүүлэх анхдугаар 5 жилийн төлөвлөгөө 1962 онд батлагдаж хэрэгжиж эхэлжээ. Энэ төлөвлөгөө нь Солонгосын эдийн засгийн хөгжлийн суурь стратегийн баримт бичиг болохын зэрэгцээ ялангуяа экспортод чиглэсэн үйлдвэрийн хөгжлийн стратегийг бий болгоход чиглэгдсэн. 1961 онд Солонгос орон ядуурал, замбараагүйтэл, авлигад идэгдсэн, дэлхийн ядуу буурай орнуудын нэг байсан. Кимчинээс өөр ямар ч үйлдвэргүй Солонгос орон дэлхийн том гүрэн болох асар том зорилго тавьсан. Солонгосын хөдөөгийн хоцрогдсон ядуу суурингуудыг өөрчлөх зорилт тавин Германаас авсан зээл тусламжаар хамгийн түрүүнд 40 аж үйлдвэрийн цогцолборыг байгуулж, юуны өмнө оймс, цамцны, өмдний гэх мэт хөнгөн аж үйлдвэрийн паркуудыг бүтээн босгосон. Улмаар эдгээр 40 аж үйлдвэрийн цогцолбор томоохон хотуудын хэмжээнд хөгжиж бүс нутгийн хөгжлийн төвүүд болжээ. Өнөөдөр эдгээр 40 аж үйлдвэрийн цогцолборуудаа мэдлэгийн аж үйлдвэрийн цогцолборууд болгон өөрчлөн хөгжүүлсэн.

Солонгосын эдийн засгийн хөгжлийн загварыг харвал хамгийн гол нь эдийн засгийн огцом өсөлт гэдэг зүйл аливаа нэг улсын хөгжлийн тогтвортой зөв бодлого, ялангуяа урт хугацааны уялдаа холбоотой нарийн төлөвлөлт төлөвлөгөөний үр дүнгээр амжилтад хүрч болдог амьд жишээ болж чадсан.¹⁴ Тодорхой зорилгод чиглэсэн, аливаа эрсдлийг урьдчилж тооцоолсон харилцан уялдаатай хөгжлийн урт хугацааны төлөвлөлт нь эдийн засгийн өсөлтийг ямар ч бэрхшээл эрсдэл бий болоход тогтвортой хадгалж чаддаг хэмээн үзжээ.

Улс орны хөгжил нь аливаа улс төрийн дэглэмээс хамааралтай гэхээсээ илүү нэгдмэл санаа, хөгжлийн урт хугацааны чамбай бодлого удирдлагад байдгийг Солонгосын хөгжлийн загвар харуулдаг байна.¹⁵

Экспортыг хөгжлийн хөдөлгүүр болгосон гадагш чиглэсэн эдийн засгийн хөгжлийн стратеги нь Солонгосын эдийн засгийн шинэчлэлд маш их хувь нэмэр оруулсан. Энэ стратегид тулгуурласан хөгжлийн хөтөлбөрүүд амжилттай хэрэгжсэний үр дүнд, 1962-2007 онд Солонгосын үндэсний нийт бүтээгдэхүүн 2.3 тэрбум ам. доллар байснаас 477.0 тэрбум ам. долларт хүрч, нэг хүнд ногдох үндэсний цэвэр орлого нь 87 ам. доллараас 20045 ам. доллар болтлоо өссөн байна. Эдгээр тоо баримтууд нь БНСУ-ын авч хэрэгжүүлсэн эдийн засгийн хөтөлбөрүүдийн үр дүнг илтгэж байна.

Солонгосын эдийн засгийн өсөлтийн тогтвортой байдал нь аж үйлдвэрлэлийн дэлхий дахинд танигдах болсон хэд хэдэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг болсонтой нь холбоотой юм. Солонгос улс дэлхийд хамгийн том усан онгоц үйлдвэрлэгч орон бөгөөд усан онгоц үйлдвэрлэлийн салбар нь сүүлийн 4 жил дэлхийд манлайлж, дэлхийн усан онгоц үйлдвэрлэлийн захиалгын 40 хувийг гүйцэтгэж байна.

Солонгос улс аж үйлдвэрийн бодлого, чиглэлээ тогтвортой байлгаж, 10 жил тутам өөрчилж байсан нь улсынхаа эдийн засгийг цаашид улам амжилттай цэцэглэн хөгжихөд тустай алхам болсон. Үүнд:

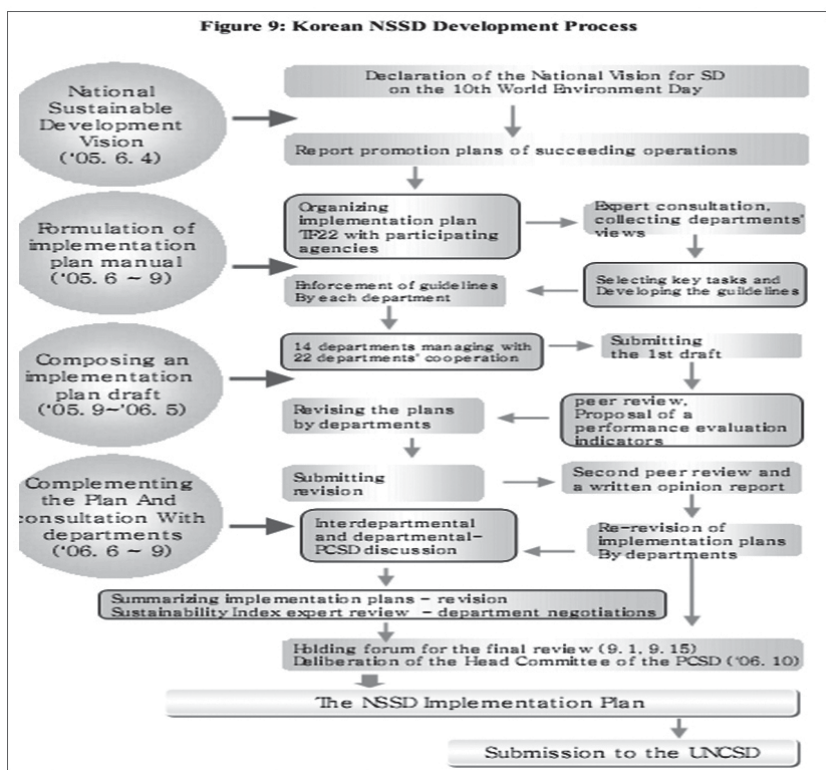
1. Солонгос улс 1960-аад оноос экспортод тулгуурласан хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулж, холбогдох хууль дүрмийг батлан гаргаж, экспортыг түлхүү дэмжих болсон байна.

¹⁴Стратеги судлал, 2010/1, №49, 79-р тал.

¹⁵Мөн тэнд.

2. Химийн хүнд үйлдвэрлэл 1970-аад оны үед үндэсний үйлдвэрлэлийн бодлогын цөм нь болж байсан.
3. 1980-аад оны үеэс аж үйлдвэрлэлийн салбарт бүтцийн өөрчлөлт шинэчлэлт хийгдэж, уг шинэчлэлийн зорилго нь жижиг дунд үйлдвэрлэл (ЖДҮ)-ийг дэмжихэд чиглэсэн.
4. 1990-ээд оноос зах зээлийг нээлттэй болгож, чөлөөт зах зээлийг бий болгож, 1997 онд Азийн санхүүгийн хямрал болоход Солонгос улс хямралыг түргэн даван туулах эрс шийдвэртэй арга хэмжээ авсан байна.
5. 2000 оноос шинэ санаа, шинэ бүтээл нь үндэсний хөтөлбөрт тэргүүлэх асуудал болжээ. Үйлдвэрлэлийн салбарт илүү шинэ санаа нэвтрүүлж, шинэ бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхийн тулд Солонгост бизнесийн таатай орчин бүрдүүлэх, жижиг дунд үйлдвэрлэгчид болон том компаниудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх бодлогыг дэмжсэн.

Зураг 13. БНСУ-ын Үндэсний тогтвортой хөгжлийн баримт бичгийн боловсруулалт

БНСУ-ын Засгийн газраас улс орныхоо нийгэм эдийн засгийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, хөгжлийн стратеги, үйл ажиллагаандаа авч хэрэгжүүлж байсан бодлогууд нь улсын эдийн засаг, нийгэмд ихээхэн өөрчлөлт шинэчлэлтийг оруулсан гэж үздэг. Солонгос улс 1960-аад оноос үсрэнгүй хөгжиж, дэлхийн хөгжингүй гүрнүүдийн нэг болсон нь бусад орны судлаачид төдийгүй улс төрчид, жирийн ард иргэдийн сонирхлыг татсаар ирсэн.

Солонгосын Засгийн Газар нь улс орныхоо тухайн үеийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, эдийн засгийн төлөвлөлтийг оновчтой хийж чадсан бөгөөд уг оновчтой шийдлийн

гол тулгуур нь 1962 оноос эхэлсэн анхдугаар таван жилийн төлөвлөгөө байсан юм. 1961 онд Эдийн засгийн Төлөвлөлтийн Хороог байгуулж улс орноо тав, таван жилээр хөгжүүлэх хэтийн оновчтой төлөвлөгөө гаргаж ажилласан. Засгийн Газраас улс орноо нуруундаа үүрээд авч явж чадах үндэсний хэмжээний томоохон компаниудад бага хүүтэй зээл өгч, дэлхийд өрсөлдөх чадвартай экспортын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх үүрэг даалгавар өгч, томоохон компаниудаа дэмжих бодлого барьж ажилласны дүнд тэдгээр компаниуд дэлхийн хэмжээний түвшинд хүрчээ. БНСУ-ын 1962-1997 оны хооронд эдийн засаг, нийгмээ хөгжүүлэх талаар хэрэгжүүлсэн долоон удаагийн таван жилийн төлөвлөгөөний гол онцлогуудаас товч дурдвал:

Анхдугаар таван жилийн төлөвлөгөө: 1950-1960 он буюу эдгээр 10 жилийн хугацаанд Солонгос улс 5 жилийн төлөвлөгөөгөөр эдийн засгаа хөгжүүлэх бодлого төлөвлөлтийн эхлэл тавигдаж, шинэ засгийн газрын удирдлага дор энэ үйл явц өрнөж эхэлсэн. Энэ хөгжлийн төлөвлөгөөний онцлог шинж нь хувирамтгай байдалд оршиж байв. Өөрөөр хэлбэл Засгийн газар урьдаас төлөвлөөгүй гэнэтийн зүйлтэй тулгарвал бодлогоо өөрчлөх бэлтгэлтэй байх, шаардлагатай бол төлөвлөгөөгөө 1 жилээр хойшлуулах өвөрмөц бодлого байсан.

Солонгос улс 1962 оноос эдийн засгийн хөгжлийг бодлогынхоо эн тэргүүн эгнээнд тавьж, түүний биелэлтэд бүх ард түмний хүчийг хандуулах тогтолцоог бий болгосон.

Эдийн засгийг хөгжүүлэх анхдугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь “Эдийн засгийн хоцрогдлыг даван туулж, үндэсний эдийн засгийн бие даасан байдлыг хүчирхэгжүүлэе” гэсэн уриан дор нийтдээ 3 тэрбум воны хөрөнгө оруулсан ба дунджаар 7.1 хувийн өсөлттэй байна гэсэн нь тухайн үедээ шахуу зорилт байжээ.

Хөрөнгө оруулалтын хөрөнгийг ард иргэдэд 44 хувь, Засгийн газарт 56 хувийг хуваарилсан бөгөөд ажилгүйдлийг 24-15 хувь хүртэл бууруулахаар төлөвлөсөн. Экспортын зорилт нь төлөвлөсөн оны эцэст 1960 онтой харьцуулахад 4.2 дахин буюу 130 сая ам. доллараар өссөн. Эдийн засгийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөг эхнээс нь эхлээд хэрэгжүүлж дуусах хүртэл Эдийн засгийн төлөвлөлтийн хороо тэр үеийн эдийн засаг, санхүүгийн бүхий л асуудлыг шийддэг байжээ. Энэ хугацаанд эдийн засгийн бодлогыг боловсруулан түүний биелэлтийг хянан удирдаж, эдийн засгийн яам, хороодыг нэгтгэн удирдах байгууллага байхгүй байсан өмнөх жилүүдийн дутагдлыг засахын тулд эдийн засгийн нэгдсэн төлөвлөгөө, түүнтэй зохицсон гүйцэтгэх тогтолцоо болсон Эдийн засгийн төлөвлөлтийн хороог байгуулжээ. Анхдугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь 1962-1966 оныг хамрах бөгөөд эдгээр жилүүдэд эдийн засаг нь зөвхөн өөрт буй нөөцөө хэрхэн үр ашигтай зарцуулах вэ? гэдэгт бус аж үйлдвэрийн тогтолцоог бий болгож, үүгээрээ эдийн засгаа хөгжүүлэхээр цемент, нийлэг утас, газрын тосны боловсруулах үйлдвэр, бордооны үйлдвэр, электрон төхөөрөмжийн үйлдвэр зэргийг бий болгож, ажиллуулахад гол анхаарлаа хандуулсан. Жараад онд ХАА, хөнгөн үйлдвэрийн орон байсныг дал, наяд онуудад аж үйлдвэрийн орон болгон өөрчилж чадсан. Эдийн засгийн гол салбар болох электроник, автомашин, хими, хөлөг онгоц, болд, нэхмэл, хүнсний үйлдвэрийг хөгжүүлж чадсан.

Хоёрдугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь 1967-1971 оныг хамрах бөгөөд эдгээр жилүүдэд өмнөхөөсөө илүү орчин үеийн аж үйлдвэрийн тогтолцоог бий болгож, импортоор орж ирж байгаа бараа бүтээгдэхүүнийг орлож чадахаар зэр зэвсэг, машин, химийн үйлдвэртэй болохыг онцлон үзэж байжээ.

Гуравдугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь 1972-1976 оныг хамрах бөгөөд энэ үед хүнд ба химийн үйлдвэрийг дэмжих экспорт уруу чиглэсэн бодлогыг авч хэрэгжүүлсэн. Тухайн үйлдвэрүүдэд төмөр, ган боловсруулах үйлдвэр, агаарын тээврийн болон машины үйлдвэр, гэр ахуйн электрон барааны үйлдвэр, усан онгоцны үйлдвэр болон химийн

үйлдвэрүүд багтаж байсан байна. Хүнд ба химийн үйлдвэрүүдийг хөгжүүлэхдээ өөрсдийн үйлдвэрүүдээ гаднаас оруулж буй завсрын импортын бүтээгдэхүүнийг орлуулж чадахуйц экспортын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг болгохыг зорьж байв. Ингэснээр гадны капиталыг багасгах, өөрийн орон дахь гадны капиталын нөлөөллийг арилгахыг зорьсон. Солонгосын өмнөд хэсэгт байгуулагдаж байсан хүнд аж үйлдвэрүүд эдийн засгийн хөгжилд тус дэм болоод зогсохгүй Сөүлийн гаднах аж үйлдвэржилтийг хөхиүлэн дэмжиж, буурай хөгжилтэй газар нутгийн оршин суугчдыг ажлын байраар хангах болсон.

Дөрөвдүгээр таван жилийн төлөвлөгөө буюу 1977-1981 оныг хамарсан тус төлөвлөгөө нь дээрх жилүүдэд дэлхийн аж үйлдвэрийн экспортын зах зээлд хүчтэй өрсөлдөж чадахуйц үйлдвэрүүдийг дэмжих бодлого байв. Эдгээр стратегийн ач холбогдолтой үйлдвэрүүдэд:

- усан онгоцны үйлдвэр,
- электроны үйлдвэр
- машины үйлдвэр гэх мэт чадварлаг ажиллах хүч бүхий үйлдвэрүүд багтдаг.

Энэ төлөвлөгөөнд төмөрлөгийн бус металл боловсруулах үйлдвэр, болд ган боловсруулах үйлдвэр, химийн үйлдвэрүүд голчлон тусгагдсан. Уг төлөвлөгөөний үр дүнд 1981 оны байдлаар хүнд ба химийн үйлдвэрээс гарч буй бүтээгдэхүүний нийт аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний дотор эзлэх хувь нь 58.5 хувьд хүрчээ. Тухайн үед Солонгос улс өндөр чанартай, хямд үнэтэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байснаараа усан онгоц гагын экспортод нэлээд амжилттай байсан. 1970-аад оны сүүлчээр дэлхийн өндөр хөгжилтэй улсуудын хүнд болон химийн үйлдвэрийн тоо эрс буурч эхэлсэн. Харин Солонгос улсын хувьд Засгийн газраас дотоодын машин механизм үйлдвэрлэгчдэд татварын хөнгөлөлт үзүүлэх, гадны импортоос хамгаалах, санхүүгийн тусламж үзүүлэх зэрэг хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлсэн.

Тавдугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь 1982-1986 онд хэрэгжсэн бөгөөд онцлог нь макро эдийн засгийн тогтворжилт ба либералчлалд оршиж байсан хэмээн үздэг. Эдгээр нь:

- санхүүгийн либералчлал
- гадаад худалдааны либералчлал
- зах зээл дэх чөлөөт өрсөлдөөний бодлого юм.

Солонгос улс цаашид хүнд болон химийн аж үйлдвэрээс эрчимтэй технологи бүхий нарийн машин механизм, телевизор, видео хуурцаг, тоглуулагч, хагас дамжуулагч гэх мэт электрон тоног төхөөрөмжийн үйлдвэр уруу шилжихээр оролдох болсон. Гол зорилго нь дэлхийн зах зээлд эрэлт хэрэгцээтэй байгаа сайн технологитой бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэж гаргахад оршиж байв.

Зургаадугаар таван жилийн төлөвлөгөө нь 1987-1991 оныг хамардаг. Тухайн жилүүдэд өмнөх жилүүдийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээнүүдийг арай өргөн цар хүрээтэйгээр авч хэрэгжүүлэхээр болсон. Засгийн газрын гол зорилго нь импортын либералчлалыг хурдасгах, импортыг татварын бэрхшээлээс ангижруулахыг зорьж ажилласан. Мөн Засгийн газар бүх үйлдвэрүүдэд бус тодорхой үлдвэрүүдэд тухайлбал өмнө нь засгийн газрын тусламж дэмжлэгээс гадуур үлддэг байсан жижиг дунд үйлдвэрийнхэнд дэмжлэг үзүүлэхээр болсон.

Долоодугаар таван жилийн төлөвлөгөө 1992-1996 онуудыг хамардаг. Энэхүү төлөвлөгөөг 1989 онд нарийвчлан боловсруулсан бөгөөд эдгээр жилүүдэд микро электроникс, хими, хараа зүй, дэлхийн агаар мандал, биоинженерчлэл зэрэг өндөр технологи шаардсан салбаруудыг хөгжүүлэхээр зорьсон. Засгийн газраас орон даяар аж үйлдвэржилтийг газар зүйн хувьд тэнцвэртэй байгуулахын тулд алслагдсан орон нутгийн 7 хотод өндөр технологийн дэмжлэг үзүүлэх болсон. 1993 онд Ким Юн Санаар удирдуулсан шинэ засгийн газар гарч ирж тэдгээрийн авч явуулах бодлого нь мөн л 5 жилийн хугацаатай байсан. 1993-1997 оныг хамарсан шинэ эдийн засгийн хөгжлийн

төлөвлөгөөнд: бизнесийн үйл ажиллагааны дүрэм журмыг хөнгөвчлөх, засгийн газраас эдийн засагт үзүүлэх үйл ажиллагаанд өөрчлөлт оруулахаар болсон. Төлөвлөгөөнд заагдсан ёсоор гаднаас орж ирж буй бүтээгдэхүүний гаалиар нэвтрэхэд учирдаг саад бэрхшээл багасч, өрсөлдөөнд оролцох боломж нэмэгдэж байв. Засгийн газраас эдийн засгийг хөгжүүлж чадах 5 аж үйлдвэрийн салбарыг сонгож, тэдэнд санхүүгийн болон хөрөнгө оруулалтын тусгай төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлсэн байна. Солонгос улсын хөгжлийн гол амжилт нь хөгжлийнхөө гол чиглэлүүдийг зөв сонгож авсанд оршино. Солонгос улс шиг 40 жилийн хугацаанд газар тариалангийн орноос хүнд, дунд үйлдвэр хөгжсөн аж үйлдвэрлэлийн орон болж, ард иргэдийнхээ орлого болон амьдралын түвшинг эрс сайжруулж чадсан улс юм.

Эрчимтэй хөгжлийн богинохон хугацаанд ийм амжилтад хүрсэн улс төр, эдийн засгийн оновчтой бодлогын үр дүн гэдэг нь тодорхой боловч зарим нэг зүйлийг тодруулж үзье. Дээрх бодлогуудын хажуугаар өөрийн үйлдвэржүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ тодорхой үе шаттайгаар хөгжүүлсэн.

Хөтөлбөрийн эхний үе шатанд: Импортын бүтээгдэхүүнийг дотооддоо үйлдвэрлэх чиглэлийг баримталсан. Импортын бүтээгдэхүүнийг дотооддоо үйлдвэрлэх чиглэлд аажим аажмаар ахиц гарч яваандаа ихэнх бүтээгдэхүүнээ дотооддоо үйлдвэрлэх болжээ. Үүний зэрэгцээгээр үндэсний хөрөнгөтний зарим хэсэг экспортын чиглэлээр хөнгөн үйлдвэрүүдийг хавсран хөгжүүлэх чиг хандлагыг баримталжээ. Өөрөөр хэлбэл импортын барааг өөрсдөө үйлдвэрлэхээс гадна гадаадад бүтээгдэхүүн экспортлогч болох хоёр зорилтыг зөв зүйтэй хослуулан хөгжүүлсэн байдаг.

Хоёрдугаар шатанд: Экспортын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн суурь салбарыг хөгжүүлэх асуудлыг чухалчлан анхаарсан. 1967-1971 оны хоёрдугаар таван жилийн төлөвлөгөөнөөс эхэлж 1970-аад оны сүүлч үе хүртэл экспортын чиглэлийн үйлдвэрлэлийг эрчимжүүлэн төмөрлөг, хими, машины үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлсэн байна. Экспортын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд төр засгаас онцгой анхаарч хөнгөлөлттэй зээл олгох, үйлдвэрлэлийн хэрэгслийг импортоор авахад гаалийн татвараас хөнгөлөх буюу чөлөөлөх бодлого баримталжээ.

Мөн шинээр экспортод зориулан үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг нь гаалийн болон ашиг орлогын татвараас чөлөөлөх, хөнгөлөх арга хэмжээг хэрэгжүүлжээ. Төр засгаас олгосон энэхүү таатай боломжид тулгуулан экспортын чиглэлийн үйлдвэрлэл 1980-аад оноос эрчимтэй хөгжиж эхэлжээ. Өмнөд Солонгосын үсрэнгүй хөгжлийг экспортод чиглэсэн “эдийн засгийн гайхамшиг” гэж нэрлэдэг. Эдүгээ тус улс мэдээллийн технологийн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд түлхүү анхаарч байна.

Солонгосын төлөвлөлтийн систем

Солонгосын эдийн засгийн төлөвлөлтөд 6 зүйл чухал үүрэгтэй байдаг. Үүнд: Улсын удирдагч, төлөвлөгөөний хэлтэс, төсвийн хэлтэс, статистикийн хэлтэс, мэдээллийн хэрэгсэл, үндэсний эрдэмтэд. Доорх зурагт эдгээр 6 зүйлсийн хэр чухал, ялгаатай үүрэгтэй болохыг харуулсан. Энэ 6 идэвхжсэнээр дотооддоо тогтвортой эдийн засгийн төлөвлөгөө хэрэгжинэ гэж үздэг.¹⁶

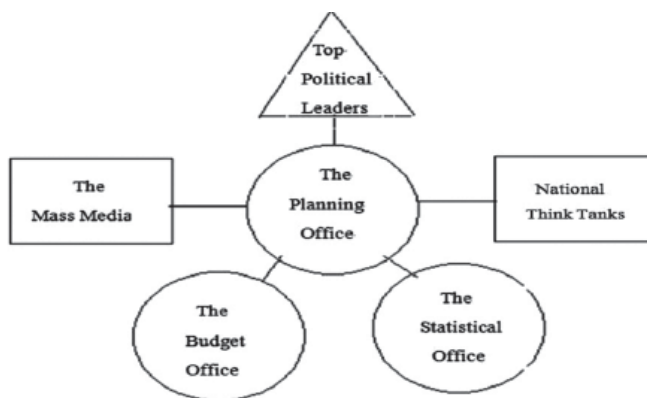
Тусгай мэргэжилтнүүд төлөвлөгөө гаргагчдад тусгай мэдлэг, төлөвлөлтийн арга барилаар урт хугацааны төлөвлөгөө гаргахад нь туслалцаа үзүүлдэг. Мөн нэг зорилгод хүрэхийн тулд засгийн газрын 3 агентлаг хамтдаа ажилладаг.

Төлөвлөх хэлтэс төсөв болон статистикийн хэлтэстэй харилцах нь гол үүрэг гэж

¹⁶Korea's Capitalistic Planning Model: Policy Lessons for Mongolia.

үздэг. Төлөвлөгөөний боломжит хувилбар болон сөрөг үр дагаврыг шалгахын тулд мэдээллийн хэрэгслүүд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.¹⁷ Солонгос улс төлөвлөлтийн бодлогоо боловсруулахдаа салбар салбараар нь тусад нь авч үздэг байна. Тухайлбал: үндэсний нутаг дэвсгэрийн цогц төлөвлөгөө, бүс нутгийн цогц төлөвлөгөө, шинжлэх ухаан болон технологийн хөгжлийн 2025 он хүртэлх урт хугацааны төлөвлөгөө, тав таван жилийн төлөвлөгөөнүүдийг шат дараалан хэрэгжүүлдэг байна.

Зураг 14.

БНСУ-ын 2011 оны шинжлэх ухаан, технологийн тэргүүлэх чиглэлүүдэд доорх асуудлуудыг оруулсан байна.

1. Шинжлэх ухаан, технологийн шинэ систем бий болгон, үндэсний шинжлэх ухаан, технологийн институциональ байдлыг хангана.
2. 21-р зууны бүс нутгийн инновацийн шинэ засаглалыг бий болгож, олон улсын шинжлэх ухаан, бизнесийн бүсийг бий болгоно.
3. Хөгжиж буй орнуудад Солонгосын шинжлэх ухаан, технологид суурилсан хөгжлийн албан ёсны тусламжийг хөгжүүлнэ.
4. Шинжлэх ухаан, технологийн хувьд супер их гүрэн болж байгаа Хятад улсад хариу үзүүлнэ.
5. Худалдааны чөлөөт хэлэлцээр, шинжлэх ухаан, технологийн стратеги хоорондын уялдаа холбоог бэхжүүлнэ.
6. Мэдлэгт суурилсан эдийн засгийг дэмжих, шинжлэх ухаан, технологийн ажлын байр бий болгох
7. Нийгмийн сүлжээнд үндэслэсэн шинжлэх ухаан, технологийн инновацийн стратегийг хэрэгжүүлнэ.
8. Технологийн хувьд инноваци хийгдсэн жижиг бизнесүүдийг глобалчлах ажлыг хөнгөвчилнэ.
9. Хувийн хэвшлийн инновацийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлнэ.
10. Ирээдүйн шинжлэх ухаанд томоохон дэмжлэг үзүүлнэ.

БНСУ-ын хөгжлийн өндөр түвшинд хүрсэн шалтгааныг эдийн засагчид, судлаачид янз бүрээр тайлбарладаг ч бодит байдалд хамгийн дөхүү хэд хэдэн шалтгаан бий. БНСУ цэргийн хатуу дэглэмийн нөхцөлд зах зээлийн эдийн засгийн ул суурьтай, ухаалаг тууштай бодлого явуулсан нь хурдацтай хөгжлийн нэг эх сурвалж байсан хэмээн үздэг. Мөн доорх хүчин зүйлсийг бас онцлох хэрэгтэй. Тухайлбал:

¹⁷Korea's Capitalistic Planning Model: Policy Lessons for Mongolia.

- Төрөөс эдийн засгийг удирдан зохион байгуулахдаа мөнгөний ханшийг унагалгүйгээр худалдаа, төлбөрийн тэнцлийг зөв барьж чадсан,
- Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг чадамгай ашиглаж, дотоод хуримтлалыг нэмэгдүүлэхийг зохих ёсоор урамшуулах арга хэмжээ авсан,
- Өргөн хэрэглээний барааны үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор бага хүүтэй зээл олгох явдлыг их анхаарсан,
- Гадаадын тэргүүний техник технологи, дэвшилттэй шинэ зүйлсийг худалдан авах тэдгээрийг дотооддоо боловсронгуй болгох ажлыг чадамгай хослуулсан,
- Улс орныг үйлдвэржүүлэх үйл ажиллагааг үе шаттайгаар үр өгөөжтэй хэрэгжүүлсэн.¹⁸

Энэ бүх хүчин зүйлийн зэрэгцээгээр тухайн улс үндэстний хувьд дээд зэргийн сахилга бат, зохион байгуулалт, хүн ардынх нь хичээнгүй зүтгэл, зорьсондоо хүрэхийн төлөөх тэмүүлэл, үндэстний онцлог зан чанар маш ихээр нөлөөсөн гэж үздэг.

Солонгос улсын эдийн засгийн бодлогын нууц нь хамтын зах зээлийн эдийн (social market economy) засаг дээр суурилж Солонгос үндэстний сайн сайхны төлөө аливаа бодлогыг дэмжиж ажилласантай холбоотой гэж үздэг. Жижиг дунд үйлдвэр гэдэг улс орны хөгжлийн гарц биш учраас Солонгосчууд томоохон корпорациудыг (Hyundai, Kia, Samsung гэх зэрэг) байгуулан үүгээр дамжуулан дэлхийн зах зээлд гарч чадсан байна. Эдгээр томоохон компаниуд нь зөвхөн Солонгос улсын хөгжлийн төлөө байгуулагдсан нийтийн өмчийн хэлбэртэй үндэстний корпорациуд юм. Хувийн компани байгуулчихад зөвхөн өөрийнхөө төлөө бизнес хийдэг нөхдүүд хэзээ ч улс орныг хөгжүүлдэггүй гэдгийг хамтын зах зээлийн эдийн засгийн ном бүтээлүүдэд дурдсан байдаг.

Солонгосын эдийн засгийн өндөр хөгжил БНСУ-ын гурав дахь ерөнхийлөгч Пак Чон Хигийн үед улам эрчимтэй явагдаж үсрэлт болсон хэмээн үздэг. Тэрээр эхлээд улсаа экспортын баримжаатай аж үйлдвэрийн орон болгох бодлого баримталж, улс орноо өөрийгөө тэтгэх эдийн засагтай болгох үндсийг тавих, коммунизмыг шийдвэртэй эсэргүүцэх, НҮБ-ын бодлого, дүрмийг биелүүлэх, өндөр хөгжилтэй, чөлөөт капиталист орнуудтай ойртон хамтран ажиллах, улс орондоо үнийн өсөлтийг тогтворжуулж төсвийн алдагдлыг багасгах, экспортын чиглэлтэй үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, үндэсний нөөц хүчийг дээд зэргээр ашиглах бодлого баримталж хэрэгжүүлсэн.

БНСУ нь Азидаа ногоон хөгжлийн шинэчлэлээрээ тэргүүлэх улсын хувьд технологийн шинэчлэлээр дамжуулан ногоон эдийн засгийн хөгжил болон эрчим хүчний эх үүсвэрийг олж авах, аюулгүй цөмийн эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхийг эрмэлзэж байна.

Судлаачид болон шинжээчдийн үзэж байгаагаар даяарчлал тус улсын эдийн засагт асар их зэрэг үр дагавар авч ирж байгаа. Эдийн засаг нь хэдий чинээ либералчилагдах тусам бүс нутгийн даяарчлалд нэгдэх үйл явц төдий чинээ хурдасна гэж үздэг. Үүний жишээ нь: Өмнөд Солонгосын ДНБ-ий 66 хувийг гадаад худалдааны өсөлтөөр хангаж байгаа нь эдийн засаг нь хэр зэрэг даяарчлагдаж байгаагийн нэгэн үзүүлэлт болдог байна.

Богино хугацааны дотор эдийн засгийн үсрэнгүй хөгжилд хүрч чадсан Солонгос улс өнөөдөр 73,000,000 хүн амтай, эдийн засгийн хүчин чадлаараа дэлхийд 13-д ордог, дэлхийн шинжлэх ухаан, аж үйлдвэр, эдийн засгийн томоохон төвүүдийн нэг болж чаджээ.

¹⁸http://monua.ucoz.com/news/mnd_solongosyn_srehngj_khgzhljn_khchin_zjl/2010-01-26-533

6. БҮГД НАЙРАМДАХ ХЯТАД АРД УЛС

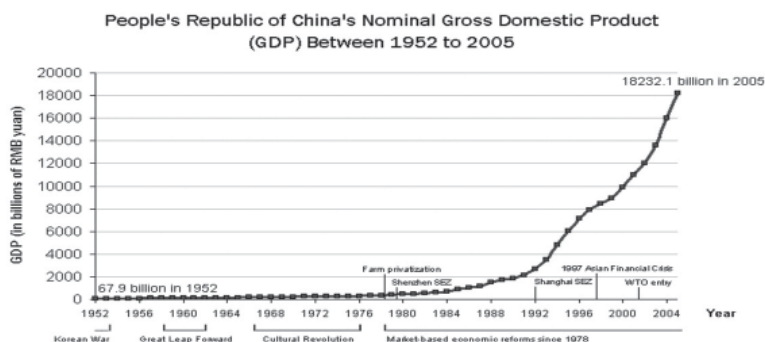
Хөгжлийн бодлого, түүний онцлог

Хятад улсад 1950-ад оноос эхлэн ЗХУ-ын тусламжтайгаар 200 гаруй аж үйлдвэржүүлэх, бүтээн байгуулалтын төсөл хэрэгжүүлжээ. Хятад улс уг төслүүдээ зогсоолгүйгээр зах зээлийн эдийн засагт шилжихдээ компанийн хэлбэрт оруулсан байна. Уг төслүүдийг техник болон технологийн хувьд үе шаттайгаар шинэчилж дэлхийд өрсөлдөгч бүтээгдэхүүн гаргах үүднээс социализмын үеийн төслүүдээ устгалгүйгээр зах зээлийн менежментээр сайжруулан хөгжүүлснээр Хятадад үндэстний томоохон корпорациуд төрж эхэлжээ.

БНХАУ төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжих шинэчлэлийг 1978 онд эхлүүлсэн. Энэ үед “Getting Rich First” буюу эхлээд баяжих хэрэгтэй гэсэн уриаг гаргаснаар 20 жилийн дотор Хятадын зүүн эргийн дагуух нутгуудад эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн байна. Харин баруун бүсийн нутгийн хөгжил хоцрогджээ.

Хятад улс нь “эдийн засгийн нээлттэй” бодлогыг гадаад худалдааны оновчтой бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлснээр эдийн засгийн өндөр, тогтвортой өсөлтийг хангаж чадсан. 1978 оны нээлттэй бодлогоор Хятад улс зах зээлийн эдийн засагт шилжихдээ Хонгконгийн дэргэд байрлах Shenzhen гэдэг загасчны хуучин тосгон байсан газрыг зах зээлийн эдийн засгийг хөгжүүлэх загвар хот болгож дэлхийн зах зээл дээр бүтээгдэхүүн гаргаж борлуулах дэлхийн хэмжээний үйлдвэрүүдтэй болох хүсэлтэй хүмүүст зориулсан тусгай бодлогыг төрөөс баримталсан. Эдийн засгийн загвар хотыг байгуулахдаа хотын дагалдах дэд бүтцийг дэлхийн хэмжээний байхаар тооцож олон улсын стандартыг хангахуйц сургууль, цэцэрлэг, орон сууцны хороолол, соёлын төвүүд, спорт ордон зэргийг барьж байгуулсан. Мөн төрийн захиргааны газрыг болон татварын бодлогыг капитализмын хөгжилд таатай байхаар зохицуулжээ. 1978 оноос эхтэй уг шинэчлэлийн үр дүн 1990-ээд оны эхээр гарч эхэлсэн байна. Тус улсын ДНБ-ийг доорх зургаар харуулав.

Зурал 15.

Эх сурвалж: <http://en.wikipedia.org/>

Харин энэ үед Хятадын нийгэмд үүсээд байсан хамгийн том асуудал нь соёлын хувьсгалын үед үүссэн мэдлэгийн хоцрогдол байв. Хэдэн зуун сая хүнийг мэдлэгтэй болгоно гэдэг төрд эдийн засгийн хувьд асар том дарамт болж байсан нь тодорхой. 1986 онд бүх нийтийн 9 жилийн суурь боловсрол эзэмших тогтолцоо, тодорхой зорилтын тухай хууль тогтоол баталснаар Хятадын боловсролын салбарын шинэ үе эхэлсэн гэдэг. Боловсролын салбарт зориулсан төсвийг жилд дунджаар 21.6 хувиар нэмэгдүүлж байсан ба дунд сургуульд элсэн орох хүн амын коэффициент өсөн нэмэгдсээр 2007 онд 98.5 хувьд

хүрчээ. 2012 оны байдлаар, боловсролын салбарын зардлын хэмжээ ДНБ-ий 4 хувийг, шинжлэх ухаан технологийг хөгжүүлэх зардлын хэмжээ ДНБ-ий 1.97 хувийг эзэлж байна. Тус улс нь нээлттэй бодлого явуулснаар хятад оюутнууд гадаад ертөнцтэй танилцах боломж нээгдэж, 1978 онд 860 оюутан гадаадад суралцахаар явж байсан бол 2007 он гэхэд 144,500 болж өссөн байна¹⁹. Гадаадын тэр тусмаа барууны орнуудад боловсрол эзэмшсэн Хятад хүмүүс эх орондоо буцан ирж асар их өөрчлөлтийг хийсэн гэж үздэг.

Боловсрол, шинжлэх ухааны тогтолцоо нь АНУ-ын тогтолцоог шууд хуулбарлан нутагшуулснаар хурдацтайгаар хөгжсөн. Баялаг үйлдвэрлэж, ажлын байрыг бий болгох зорилгоор дотоодын 100 их сургуулийг сонгон авч хөгжүүлсэн нь Хятадын үсрэнгүй хөгжлийн нэг нууц гэж үздэг. Эдгээр нийгэм, эдийн засгийн хөгжил хань үндэстэн төвлөрсөн далайн эргийн хотуудад өрнөж, харин бусад үндэстний хувьд түүхий эд нийлүүлэгч нутаг болон үлджээ.

Хятад улс хамгийн хямд ажиллах хүчнийг дэлхийн шилдэг хямд зардалтай технологитой оновчтой хослуулж олон төрлийн өргөн хэрэглээний, аж үйлдвэрийн бараа, бүтээгдэхүүнийг хамгийн хямд өртгөөр асар олон тоогоор үйлдвэрлэж өөрийн улсын зах зээлийг хангаад зогсохгүй ихээхэн хэмжээгээр экспортлох болсноор бүс нутгийн зарим зах зээлийг хямд үнээр монополчилох хандлагатай болжээ. Энэ нь нэг талаас Хятадын дотоодын олон тооны үйлдвэрлэгч нарын хоорондын өрсөлдөөнөөс үүдэлтэй гэж үзэж болох боловч хямд зардалтай дэлхийн шилдэг технологийг оновчтой сонгоогүй тохиолдолд бүтээгдэхүүний хамгийн хямд өртгийг тогтоох боломжгүй юм.

Хятад улс дэлхийн үйлдвэрлэлийн олон төрлийн технологиуд дотроос хамгийн сүүлийн үеийн үр ашиг, бүтээмж өндөртэй хямд өртөгтэй технологийг сонгон авч, улсын нэгдсэн бодлого, хяналт дор дотоодын үйлдвэр аж ахуйн газруудад нэвтрүүлэх зөвшөөрөл олгодог төрийн мэдлийн тусгай Технологийн институт байгуулсан нь дээрх үр дүнд хүргэсэн.

Түүнчлэн, 2002 оны 12 дугаар сард ДХБ-д элсэн орсон нь тус улсын эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах нэгэн томоохон хүчин зүйл болсон. Тус улс нь ДХБ-ын гишүүн болохын тулд 15 жил зарцуулсан бөгөөд ялангуяа АНУ, Европын Холбоотой урт хугацаанд ярвигтай хэлэлцээ хийжээ. Хятад улс ДХБ-ын гишүүн болсноор гадаадын хөрөнгө оруулалт эрчимтэй нэмэгдэж, улмаар ажиллах хүчний цалин, улсын төсвийн орлого нэмэгдэж, шинэ технологи орж ирсэн байна. Үүний зэрэгцээ Хятад улс ДХБ-д элсэхдээ авсан амлалтын дагуу гадаад худалдааны тарифаа үе шаттайгаар бууруулснаар эдийн засгийн бүх салбарт өрсөлдөөн хурдасч худалдан авагчдын хувьд барааны сонголт, чанар сайжирч, үнэ буурчээ. Мөн өрсөлдөөн нэмэгдсэнээр Хятадын дотоодын үйлдвэрүүдийн өрсөлдөх чадвар дээшилсэн байна.

2000 оны эхээр эдийн засгийн өсөлтийн талаар Засгийн газраас барьж буй бодлогын шинэ зорилт бол аж үйлдвэрийн салбарын бүтцийг өөрчлөх замаар эдийн засгийн өсөлтийн чанар, үр ашгийг дээшлүүлэх явдал гэж тодорхойлсноор Хятадын ДНБ-ий цэвэр өсөлт жил бүр дунджаар 7.5 хувиар нэмэгдэж, 2012 оны байдлаар ДНБ нь 51.9 их наяд юань болж дэлхийд 2 дугаарт орж байна.

Тус улсын нээлттэй бодлогын хүрээнд гадаадын хөрөнгө оруулалтыг их хэмжээгээр татан оруулж байгаа ба 2002 оноос хойш жилд дунджаар 41.8 тэрбум ам. долларын гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт орсон байна. Одоогоор дэлхийн топ 500 үндэстэн дамнасан корпорациудаас 400 нь Хятадад хөрөнгө оруулаад байна.

¹⁹Ч.Батцэцэг. "БНХАУ-ын боловсролын шинэчлэл ба хүний нөөцийн тулгамдсан асуудал" нийтлэл.

Хөгжлийн төлөвлөлтийн талаар

БНХАУ нь Үндэсний түвшнээс орон нутаг хүртэл бүх түвшний төлөвлөлтийг Үндэсний Хөгжил, Шинэчлэлийн Хорвоо /The National Development and Reform Commission - NDRC/ хийдэг ба 1952-1998 онуудад Улсын Төлөвлөлтийн Хорвоо /The State Planning Commission - SPC/, 1998-2003 онуудад Улсын Хөгжил Төлөвлөлтийн Хорвоо /The State Development Planning Commission - SDPC/ нэртэйгээр үйл ажиллагаа явуулж байсан ба бусад яам, агентлаг нь төлөвлөлтийн үйл явцад оролцдог. Төлөвлөлтийн тогтолцоо нь үндэсний, бүс нутгийн, хот, тосгоны гэсэн үндсэн 4 түвшинтэй.

Зураг 16. Хөгжлийн төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийн үечлэл

БНХАУ нь “Үндэсний хөтөлбөр 21”-ийг 1992-1993 онд төлөвлөсөн нь Дэлхийн банк, Олон улсын валютын сан, НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллагууд хамтран боловсруулсан “Т-21” хөгжлийн загварыг ашиглан тогтвортой хөгжлийн зарчмуудад нийцүүлсэн анхны орнуудын нэг юм.

“Т-21” загварын бодлогын гол зарчим нь бүх салбарын харилцан хамаарлыг судалсны үндсэн дээр макро эдийн засгийн урт хугацааны төлөвлөлт хийдэгт оршино. Энэхүү хөгжлийн загвараар хүрээлэн буй орчин болон нийгмийн хүчин зүйлд бодлого боловсруулагчдын гол анхаарлыг хандуулж, салбарын өөрчлөлт бусад салбартаа хэрхэн нөлөөлж байгааг тооцсоны үндсэн дээр урьдчилан төлөвлөх боломж олгодог юм байна.

Үндэсний хөтөлбөрийг зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх зорилгоор Шинжлэх ухаан, технологийн хорооны төлөөлөл, Улсын төлөвлөлтийн хорооны төлөөлөөс бүрдсэн удирдлагын баг 1992 оны 8 сард үүсгэн байгуулагдаж, улмаар 1994 оны 3 сард Төрийн зөвлөлөөр батлуулсан. Ингэхдээ Төрийн зөвлөл /State Council/-өөс удирдамж гарган, Үндэсний хөтөлбөр 21-ийг нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулахад стратеги хөтөч болгон таван жилийн төлөвлөгөө /1996-2000/-нд дэлгэрэнгүйгээр тусгаж, өдөр тутмын менежментээр хангахыг засгийн газрын бүх түвшинд үүрэг болгожээ. Үүний зэрэгцээгээр, Төрийн зөвлөл /State Council/-ийн доорх засгийн газар байгууллагууд нь өөрсдийн үйл ажиллагааны онцгой шаардлагад нийцүүлэн Үндэсний хөтөлбөр 21 болон үйл ажиллагааны төлөвлөлтөө хэсэгчлэн боловсруулж эхэлсэн байна. Жишээ нь, Ойн Яам /Ministry of Forestry/ нь “Үндэсний хөтөлбөр 21”-ийн ойн үйл ажиллагааны төлөвлөлтийг, Усны Нөөцийн Яам /Ministry of Water Resources/ нь “Үндэсний хөтөлбөр 21”-ийн усны нөөцийн төлөвлөлтийг хийх гэх мэт. Ийнхүү хөгжлийн хөтөлбөрөө боловсруулан таван жилийн төлөвлөлтөндөө оруулдаг байна.

Тус улсын төлөвлөлтийн баримт бичиг болох нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөг тав таван жилээр боловсруулдаг ба анх 1953-1957 онд баталснаас хойш өнөөг хүртэл 12 дахь таван жилийн төлөвлөгөөгөө батлан хэрэгжүүлж байна.

Хүснэгт 3. Сүүлийн 3 таван жилийн төлөвлөгөөний гол зорилт, агууллагууд

10 дахь таван жил, 2001-2005	11 дэх таван жил, 2006-2010	12 дахь таван жил, 2011-2015
Эдийн засгийн өсөлт Нийгмийн хөгжил Байгалийн баялаг, хүрээлэн буй орчны хамгаалал Шинэчлэл Боломж бололцоо	Дотоодын хэрэглээ Аж үйлдвэрийн дэвшил Байгалийн баялаг, хүрээлэн буй орчны хамгаалал Шинэчлэл Өөрчлөн байгуулалт Боломж бололцоо	Эдийн засгийн өсөлт Нийгмийн удирдлага Хүрээлэн буй орчин болон экологийн талаар цэвэр эрчим хүч Шинэчлэл Өөрчлөн байгуулалт Боломж бололцоо Хөдөө аж ахуй

Судалгааны захиалгад дурдагдсан хөгжлийн ямар бодлогыг гол болгон төлөвлөдөг, ирээдүйн хөгжлөө хэрхэн төлөвлөж байгаа талаар дүгнэлт хийхэд дөхөм болгож, БНХАУ-ын XII таван жилийн төлөвлөгөөний зорилго, онцлогоос²⁰ доор оруулав.

БНХАУ-ын нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэхэд 2011-2015 оны хооронд хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө нь 12 дахь таван жилийн төлөвлөгөө болж байгаа ба нийт 16 хэсэг, 60 бүлэгтэй.

Тус төлөвлөгөөний онцлог нь өмнөх таван жилийн төлөвлөгөөний үргэлжлэл болохын хувьд ерөнхий загвар нь ижил бөгөөд хэрэгжүүлж ирсэн ажлаа цааш гүнзгийрүүлэх байдалтай хэдий ч зарим салбарт шинээр хэрэгжүүлэх зорилго зорилтуудаараа ялгарч байна. Үүнд:

1) Бүтцийн зохицуулалт хийх

Хятад улс ирэх 5 жилд эдийн засгийн өсөлтийн хэв загвараа өөрчилж, бүтцийн зохицуулалт хийх юм. Энэ нь үйлдвэрлэлийн бүтцээс хэрэглээний бүтэц рүү шилжих тухай хэлж байгаа ажээ. Энэ шилжилтээрээ уг төлөвлөгөө зөвхөн үйлдвэрлэлийн бүтцийг өөрчлөхөд чиглэсэн XI таван жилийн бүтцийн зохицуулалтаас шууд ялгарч байгаа юм. Уг бүтцийн зохицуулалтыг хийснээр Хятад улс дэлхийн үйлдвэрлэгчээс дэлхийн зах зээл болохыг зорьж байгаа юм. Дэлхийн санхүүгийн хямралын үед Хятад улс дотоодын хэрэглээг дэмжих замаар эдийн засгаа тэтгэсэн нь амжилттай болсон тул уг бодлогоо XII таван жилийн төлөвлөгөөний нэг хэсэг болгож, дотоодын хэрэглээг тэлэх ажлыг эдийн засагт хийх стратегийн зохицуулалт, хөгжлийн хэв загварын чухал өөрчлөлт болгон оруулжээ. Учир нь Хятадын эдийн засаг олон жилийн турш хөрөнгө оруулалт болон экспортод түшиглэж ирсний улмаас хөрөнгө оруулалт-хэрэглээний зохист тэнцвэр алдагдсан юм. Тиймээс хөрөнгө оруулалт, экспорт голлосон өмнөх хэв загвараа өөрчилж, “хөрөнгө оруулалт, хэрэглээ, экспорт” гуравт түшиглэсэн өсөлт гаргах стратегийн шинжтэй бүтцийн зохицуулалтыг хийсэн байна. Энэ зорилтоо хэрэгжүүлэхийн тулд ирэх 5 жилд үйлчилгээний салбарын ДНБ-д эзлэх жинг 4 пунктээр нэмэх нэмэх, ДНБ-ий жилийн дундаж өсөлтийг 7 хувьд байлгах, хотжилтыг 4 пунктээр нэмэх, тосгоны иргэний жилийн дундаж орлогыг 2010 оны 5919 байсныг 2015 онд 8310 юань болгох, хот сууринд 45 сая ажлын байр бий болгох, ажилгүйдлийг 5 хувьд барьж, үнийн суурь түвшинг тогтвортой байлгах зэрэг зорилт дэвшүүлсэн байна.

²⁰Стратеги судлал сэтгүүл, №54, 2011 он.

2) Шинэ үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх

БНХАУ-ын Төрийн зөвлөлөөс “Стратегийн ач холбогдолтой шинээр хөгжиж буй үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэн тэтгэх тухай шийдвэр”-ийг 2010 оны 8 сарын 9-нд батлан гаргажээ. Энэ шийдвэр нь XII таван жилийн төлөвлөгөөний хугацаанд шинэ чухал салбаруудыг хөгжүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлэхэд түлхэц үзүүлэх юм. Тус улс нь дараах 7 салбарыг стратегийн ач холбогдолтой шинэ хөгжиж буй салбар гэж үзжээ. /Хүснэгт 4/.

Хүснэгт 4.

№	Салбар	Гол төсөл	Хөгжүүлэх чиглэл
1	Шинэ эрчим хүч	Цөмийн, нарны, салхины, био эрчим хүч	Цэвэр эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүчийг шат дараатай хөгжүүлэх
2	Байгальд ээлтэй, хэмнэлттэй үйлдвэрлэл	Өндөр ашигтай, хэмнэлттэй, байгальд ээлтэй, дахин ашиглагдах	Нүүрсхүчлийн хийг бууруулах, нөхөн сэргээдэх эдийн засгийг хөгжүүлэх, экологийг сэргээх
3	Шинэ эрчим хүч хэрэглэдэг машин	Хос хөдөлгүүрт болон дан хөдөлгүүрт	Хөдөлгүүрийн цэнэг зэрэг голлох техникийг үсрэнгүй хөгжүүлэх, зах зээлийн эргэлтэд оруулах
4	Шинэ материал	Тусгай материал, өндөр чанартай нийлмэл материал	Шинэ материал болоод ухаалаг ногоон үйлдвэрлэлийн системийг бүрдүүлэх
5	Биотехнологийн үйлдвэрлэл	Био эм, био ХАА, био үйлдвэр	Био эмийн судалгаа үйлдвэрийн сүлжээг бүрдүүлэх, ХАА-д сайжруулсан сортын үр тариаг нэвтрүүлэх
6	Шинэ үеийн мэдээллийн технологи	Дараагийн үеийн мэдээллийн сүлжээ, хавтгай дэлгэц, өндөр түвшний софтвер	Дараагийн үеийн интернет, технологийн сүлжээг хөгжүүлэх
7	Тэргүүний тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэл	Нисэх онгоц, далайн байгууламж, ухаалаг тоног төхөөрөмж	Үсрэнгүй технологи, тэргүүний тоног төхөөрөмжийг хөгжүүлэх

Стратегийн ач холбогдолтой шинэ сэргэж буй үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлэх нь Хятад улс ногоон хөгжлийн зорилтоо хэрэгжүүлэх нэг арга зам болох юм. Ногоон хөгжил бол XII таван жилийн төлөвлөгөөнд шинээр орж ирсэн нэр томъёо бөгөөд уг зорилтын хүрээнд эрчим хүчний зарцуулалтын 11,4 хувийг чулуулаг бус гаралтай эрчим хүч эзэлж байх, ДНБ дэх нүүрсхүчлийн ислийн хаялтыг 17 хувиар бууруулах, ой модны эзлэх талбайг 21,6 хувь хүртэл нэмэх, глобал уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх зэрэг зорилго тавиад байгаа билээ.

Стратегийн ач холбогдолтой, шинэ сэргэж буй үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх нь шинжлэх ухаанч хөгжлийн нэг биелэл болох ба шинжлэх ухааны дэвшил гаргаж шинээр бүтээх нь эдийн засгийн хөгжлийн хэв загвараа өөрчлөхөд чухал тулгуур болно гэж үзэж байна. Шинэ төрлийн эрчим хүч, биотехнологи, мэдээллийн технологи зэрэг стратегийн ач холбогдолтой салбарыг хөгжүүлж, эдийн засгийн хуучин арга хэлбэрийг халан, ногоон хөгжлийн замд ороход шаардлагатай нэг чухал хүчин зүйл нь өндөр мэдлэгтэй боловсон хүчин юм. Иймд ДНБ-ий 2.2 хувийг судалгаа шинжилгээний зардалд зориулах, арван мянган хүн тутамд 3.3 ширхэг нээлт хийсэн патент байх зорилт тавьсны зэрэгцээ хүн амын суурь боловсролыг 93 хувьд хүргэх, 2012 онд боловсролын зардлыг ДНБ-ий 4 хувийг эзлэхээр төлөвлөжээ.

3) Дэлхийн эдийн засагт идэвхтэй оролцох

Өмнөх XI таван жилийн төлөвлөгөөнд нээлттэй бодлогоо урагшлуулах талаар “Олон улсын эдийн засагтай идэвхтэй хамтран ажиллана” гэсэн хэсэг оруулсан байсан бол XII таван жилийн төлөвлөгөөнд үүнийгээ дэлгэрүүлж “Дэлхийн эдийн засгийг тохинуулах, бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд идэвхтэй оролцох” хэмээн ихээхэн амбицтай томъёолсон нь Хятад улс G20 бүлэглэлд гол үүрэгтэй оролцох болсонтой холбоотой юм. Уг зорилтын дагуу хятад улс олон улсын дүрэм, стандартыг батлан гаргахад идэвхтэй оролцож, олон улсын эдийн засаг санхүүгийн байгууллагад илүү их үүрэг гүйцэтгэн, G20 бүлэглэлд санаачлагатай ажиллахаар төлөвлөж байна.

Хятад улс 30-аад жилийн турш нээлттэй бодлогын хүрээнд гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах үйл ажиллагааг дотооддоо эрчимтэй дэмжиж, 2000 оноос “гадагш гарах” стратеги хэрэгжүүлж эхэлсэн ба XII таван жилийн төлөвлөгөөнд үүнийгээ үргэлжлүүлж, хилийн чанадад хийх хөрөнгө оруулалтаа нэмэн, олон улсын эрчим хүчний нөөц баялгийг нээн олборлох, хамтын ажиллагааг гүнзгийрүүлэх тухай заажээ. Дээр дурдсан зорилго зорилтуудаас гадна XII таван жилийн төлөвлөгөөнд орлогын хуваарилалт, орон сууц, эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулах, олон нийтийн эрх ашгийг хамгаалах гэх мэт нийгмийн халамжийн чиглэлтэй зорилтууд, соёлыг цэцэглэн дэлгэрүүлэх, батлан хамгаалах салбарыг бэхжүүлэх, социалист ардчиллыг хөгжүүлэх, хууль ёсыг дэмжиж, авлигатай тэмцэх зэрэг бусад салбаруудын зорилтуудыг төлөвлөсөн ба эдгээр нь үндсэндээ XI таван жилийн төлөвлөгөөнд тусгаж байсан агуулгатай ойролцоо юм.

XII таван жилийн төлөвлөгөөний онцлогийг нэгтгэн харвал, Хятад улс олон жилийн турш бүтээгдэхүүн экспортлох замаар гол орлогоо бүрдүүлж байсан бол бүтцийн шинэчлэлийг хийснээр хэрэглэгч орон болж, эдийн засгийн өөрөө өөрийгөө тэтгэх тэнцвэртэй тогтолцоо бүрдүүлэхийг зорьж байна. Энэ тогтолцоог бүрдүүлэхэд Хятад улс урьдынх шигээ хямд ажиллах хүчинд дулдуйдсаар байвал өрсөлдөх чадварт нөлөөлөх төдийгүй газар тариалан, аж үйлдвэрийн орон хэвээр байх тул шинэ технологи нэвтрүүлэн үйлдвэрлэлийн дэвшлийг ашиглахаар шинэ тутам хөгжиж байгаа стратегийн ач холбогдолтой салбаруудыг тоочин нэрлээд байгаа юм. Энэ салбарууд нь мөн байгаль экологид ч хамаатай. Сэргээгдэх эрчим хүч гэх мэт эрчим хүчний төрөл бүрийн эх үүсвэрийг нэвтрүүлэх нь байгальд ээлтэй төдийгүй эрчим хүчний аюулгүй байдлаа хангахад нь туслах учир ногоон хөгжил, ногоон өсөлтийг эрчимтэй дэмжиж байна.

Зураг 17. XII таван жилийн төлөвлөгөөний онцлог

XII таван жилийн төлөвлөгөөнд өмнөх таван жилийн төлөвлөгөөний адилаар эдийн засгийн бүсчлэлийг ангилахдаа баруун, зүүн, зүүн хойд, төвийн гэсэн 4 том бүсийн зэрэгцээ үндэсний цөөнхүүдийн оршин суух хязгаар нутгийн буурай хөгжилтэй бүс гэж тусгайлан зааж, хөгжүүлэхээр тусгажээ.

Баруун бүсийг бодлогоор дэмжихдээ Хятадын бүсчилсэн хөгжлийн стратеги дотроос баруун бүсийн хөгжлийг тэргүүн эгнээд тавьж, тусгай бодлогоор дэмжинэ гэж заажээ. Уг тусгай бодлогыг ХКН-ын Төв хороо, Төрийн зөвлөлөөс хамтран 2010 оны 5 сард ШУӨЗО-ны асуудлаар хуралдаад дэвшүүлж гаргасан ирэх 5-10 жилд Шинжаанд хэрэгжүүлэх шинэ бодлого, тодорхой зорилтуудтай холбож ойлгож болох юм.

Тус зорилтуудын дагуу ирэх 5 жилд Шинжаанд 2.0 их наяд гаруй юанийн хөрөнгө оруулах бөгөөд энэ нь өнгөрсөн 5 жилд буюу XI таван жилийн төлөвлөгөөний хугацаанд оруулсан хөрөнгөөс даруй 2 дахин их тоо болох юм. 2015 он гэхэд ШУӨЗО-ны ДНБ-ий хэмжээг Бүх Хятадын ДНБ-ий дундаж түвшинд хүргэж, улмаар 2020 он гэхэд Шинжааныг ядуурлаас ангижруулан, “чинээлэг нийгэм”-ийг цогцлоон байгуулах зорилт тавьж байна. Хятад улс баруун бүсийнхээ хөгжлийг онцгойлон авч үзэх болсны нэг шалтгаан нь тус бүс нь Хятадын хамгийн олон үндэстэн нэг дор оршин суудаг, салан тусгаарлах үзэл бодолтой, үе үе террорист үйл ажиллагаа явуулдаг учир үүнийг саармагжуулах зорилготой, нөгөө талаар энэ бүс байгалийн арвин баялагтай учир авч ашиглах шаардлага байгаа зэрэг нь баруун бүсийг онцлоход хүргэсэн гэж үзэж болох юм.

Ирээдүйн хөгжлийн бодлогын чиг хандлага, төлөвлөлт

Хятад улсын хөгжлийн өмнөх туршлагаас харахад хямд ажиллах хүчинд тулгуурлан боловсруулах үйлдвэрийг хөгжүүлж, дэлхийн зах зээлд экспортлох, экспортоос олсон орлогоос баялгийг бүтээх хөгжлийн загвар байсан бол цаашид дотоодын зах зээлдээ түшиглэн дотоод эрэлт хэрэгцээгээ нэмэгдүүлж, техникийн инновацийг чухалчлан, өндөр технологийн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх шинэ хөгжлийн загварт шилжих нь зүйтэй гэж үзэж байна. Хятадын КН-ын XVIII их хуралд хөгжлийн хэв загварын өөрчлөлтийг шуурхайлж, шинжлэх ухаанчаар хөгжихийг онцлон, Хятадын онцлогтой орчин үеийн аж үйлдвэр, мэдээлэлжүүлэлт, хотжилт, ХАА-н өөрчлөлт шинэчлэлтийг хийх, энэ хүрээнд 4 салбарын өөрчлөлт шинэчлэлтийг зэрэг хэрэгжүүлэх, мэдээлэлжүүлэлт ба үйлдвэржилт, үйлдвэржилт ба хотжилт, хотжилт ба ХАА-н өөрчлөлт шинэчлэлтийг нарийн нягт уялдаа холбоотой явуулах шаардлагатай байгааг онцлон тэмдэглэсэн байна²¹.

Тус улс нь 2020 он гэхэд дундаж чинээлэг нийгэм байгуулна гэсэн зорилт тавьж, үүний хүрээнд ДНБ-ийг болон хот, хөдөөгийн оршин суугчдын нэг хүнд ногдох орлогыг 2010 оныхтой харьцуулахад 2 дахин нэмэгдүүлэх зорилт дэвшүүлж байна.

7. ЯПОН УЛС

Япон Улсын төлөвлөлтийн бодлогын талаар

Японы хурдацтай хөгжил, эдийн засгийн өндөр өсөлт, түүнд хүрэхэд нөлөөлсөн хүчин зүйлийг судлах асуудал дэлхийн бусад улсын судлаачдын төдийгүй энгийн хүмүүсийн анхаарлыг татаж, тэд олон талаас нь судалж, янз бүрийн үнэлэлт дүгнэлт өгсөөр ирсэн.

Япон Улсын хөгжлийн загвар нь Азийн бар гэгдэх улсуудын хөгжлийн загвар, арга хэлбэр болсон байдаг. Ер нь Азийн орнууд түүний дотор Хятад Улс ч өөрийн эдийн засгийн хөгжилд Японы загварыг сонгон авснаараа эдийн засгийн өндөр өсөлтөд хүрэхэд нөлөөлсөн гэж үздэг.

Судалгааны захиалгын дагуу Япон Улсын хэрэгжүүлсэн урт, дунд, богино хугацааны Тухайлбал: "Comprehensive National Development Plan (CNDP) – 1,2,3,4", "Comprehensive National Development Plan-5 and Grand Design for the 21st Century", "Japan's Future

²¹Монгол Улсаас БНХАУ-д суугаа ЭСЯ-ны Элчин зөвлөх, доктор Ц.Батбаярын ярилцлага, 2013 он.

Development Strategy and Growth Initiative towards Doubling the Size of Asia's Economy", 2007 оноос хойш хэрэгжүүлж буй "Japan's Innovation-25 strategy", одоо хэрэгжүүлэхээр төсөл шатандаа явж байгаа "Japan Revitalization Strategy, Japan is back төлөвлөгөө, хөтөлбөрүүдийг судалж үзлээ. /Дээрх төлөвлөгөөнүүдийг бүрэн эхээр нь хавсралтаар авах боломжтой/.

Дээрх төлөвлөгөөнүүдээс харахад тус улс төлөвлөлтийн бодлогыг оновчтой, тодорхой нарийн гаргадаг нь харагдаж байна. Уг асуудлыг зөвхөн төлөвлөөд орхих биш хэрхэн яаж уг зорилгодоо хүрэх, хэрэгжүүлэх арга замаа нарийн зохион байгуулж хэрэгжүүлдэг нь илэрхий байна.

Япон Улсын төлөвлөлтийн тогтолцоо нь хууль, эрх зүйн хяналт, төлөвлөлт хийх, газар төлөвлөлт, бүсчлэх, хүн амын нягтаршилыг хянах зэрэг олон бүрэлдэхүүнийг хамарсан нарийн тогтолцоо юм. Японы төлөвлөлт нь үндэсний, бүсийн, орон нутгийн гэсэн 3 түвшинд явагддаг байна.²²

Япон Улс аливаа асуудлыг том жижиг, их бага гэж ялгалгүйгээр нарийн төлөвлөлт, төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлдэг нь тэдний боловсруулан хэрэгжүүлж буй төлөвлөгөө, хөтөлбөрүүдээс тодорхой харагдаж байна. Ингэхдээ 15-25 жилийн урт хугацааны төлөвлөгөө, дунд хугацааны буюу 5 жилийн төлөвлөгөө, мөн богино хугацааны буюу жилийн төлөвлөгөө /төсвийн төлөвлөлт/ гэсэн хугацааны хувьд 3 янзын төлөвлөгөөг боловсруулж баталдаг. Хугацааны хувьд дээрх 3 төрлийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлдэг боловч тухайн төлөвлөх гэж буй асуудлаасаа шалтгаалан ямар хугацаагаар төлөвлөхөө шийддэг байна.

Урт хугацааны төлөвлөгөө, хөтөлбөрт Японы ирээдүйн хөгжлийн бодлого, чиглэлийг хэтийн зорилго болгон боловсруулж баталдаг бол таван жилийн төлөвлөгөөгөөр эдийн засаг, нийгмийн хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг нарийвчлан тогтоож, түүнд хүрэх тоон үзүүлэлт, түвшинг тогтоодог.

Япон улсын төлөвлөлтийн баримт бичгүүдээс дурдвал:

- Урт хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг:
 - o "Japan's Innovation-25 strategy" 2025 он
 - o Comprehensive National Development Plan-1 /1962-1970 он/
 - o Comprehensive National Development Plan-2 /1969-1985 он/
 - o Comprehensive National Development Plan-3 /1977-1987 он/
 - o Comprehensive National Development Plan-4 /1987-2010 он/
 - o Growth Initiative towards Doubling the Size of Asia's Economy
 - o Comprehensive National Development Plan-5 or Grand Design for the 21st Century /1998-2015 он/
 - o Japan is back, Japan Revitalization Strategy
 - o Strategic Market Creation Plan
- Дунд хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг:
 - o 5 year economic plan
 - o Japan's 5-Year Science Plan
- Богино хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг:
 - o Annual report
 - o budget report
 - o other

Англи, АНУ-д эдийн засаг дахь төрийн оролцоо бага байдаг бол Японд эсрэгээр төр эдийн засагт чухал үүрэгтэй гэсэн онолоор явдаг.

²²<http://www.gdrc.org/uem/observatory/jp-overview.html> - Global Development Research Centre, 2010.

Дэлхийн 2-р дайны дараа Япон улс эдийн засаг аж ахуйгаа сэргээн хөгжүүлэх 10 гаруй төлөвлөгөө, хөтөлбөр боловсруулж баталсан. Эдгээрийн анхных нь 1946 оны 3 сард Японы төрийн зүтгэлтэн, нэрт эдийн засагч Окита болон түүний багийнхны боловсруулсан “Японы эдийн засгийг сэргээн босгох үндсэн зорилт” хэмээх анхны чухал төлөвлөгөө байсан.

Уг төлөвлөгөөнд эдийн засаг, нийгмээ сэргээсний үндсэн дээр 1930 оны үед байсан хэмжээнд хүн амын амьжиргааны түвшинг ердөө 4 жилийн дотор буюу 1950 онд сэргээсэн байхаар заажээ. Тэрхүү төлөвлөгөөг амжилттай хэрэгжүүлж байсны нэг баталгаа нь 1951 он гэхэд аж үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний хэмжээ дэлхийн 2-р дайны өмнөх үеийн түвшинд хүрсэн явдал юм.

Японы Засгийн газраас эдийн засгийг цаашид эрчимжүүлэн хөгжүүлэх төлөвлөгөөг 1950-аад оны дундуур баталсан. Уг төлөвлөгөө нь эдийн засгийн бат бөх үндсийг бий болгож бие даасан түвшинд хүргэх зорилтыг дэвшүүлэн тавьсан.

Бодитой бөгөөд тодорхой бодлого зорилтын хувьд экспортын чиглэлтэй үйлдвэрлэлийн салбарыг шинэчлэх, импортын хэмжээг багасгах ач холбогдолтой аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд анхаарал тавьжээ.

Үүнээс хойш 1950-1960 аад онуудад эдийн засгийг өндөр түвшинд хөгжүүлэхэд чиглэгдсэн төлөвлөгөө, мөн 1960-аад оноос нийгмийн халамжийг сайжруулах талаар төлөвлөгөө баталж хэрэгжүүлсэн нь байгалийн бохирдол, нийгмийн хангамжид үл тохирох байдал, хүн амын нутагшилтын асуудал хурцаар тавигдаж байсан.

Японы эдийн засгийг хөгжүүлэх талаар боловсруулсан хамгийн чухал төлөвлөгөө бол “Үндэсний орлогыг 2 дахин нэмэгдүүлэх” төлөвлөгөө байсан. Энэ төлөвлөгөөг 1960 онд баталсан бөгөөд уг төлөвлөгөөгөөр эдийн засгийг жилд 7.2 хувиар өсгөж, 10 жилийн дотор Японы үндэсний орлогыг 2 дахин өсгөж, ард түмний аж амьдралыг дээшлүүлэх зорилго тавьсан юм. Уг төлөвлөгөө нь дотроо нийтийн аж ахуйг хөгжүүлэх, дэд бүтцийг хөгжүүлэх, экспортыг хөгжүүлэх, хөгжиж байгаа орнуудтай гадаад худалдаагаа өргөжүүлэх, шинжлэх ухааныг хөгжүүлэх, мэргэжлийн чадварлаг боловсон хүчинтэй болох, эдийн засгийн давхардсан бүтцийг арилгах, нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах гэсэн үндсэн бодлогуудаас бүрдэж байжээ. Ингээд Японы эдийн засаг 1950-аад оны дунд үеэс эхлэн 1970-аад оны эхэн хүртэл үнэхээр хурдацтай өссөн.

Тухайлбал 1954 оноос хойш 14-15 жилийн дотор үндэсний орлогоо бараг 7 дахин нэмэгдүүлж жилийн дундаж өсөлтийг 15 хувьд хүргэсэн нь эдийн засгийн туйлын өндөр өсөлт байсан. Үүний тулд хуримтлалын фонд, үндсэн хөрөнгөнд оруулсан хөрөнгө оруулалтыг 11.5-13.9 дахин буюу жилд 20 орчим хувиар нэмэгдүүлж байсан байна.

Япон Улсын хөгжил дэвшилд хүрэх, эдийн засгаа сэргээн хөгжүүлэх оновчтой зөв бодлогын гол цөм нь дотоод, гадаад зах зээлд нийцүүлэн хөгжүүлэх салбараа зөв сонгож авсан, аж үйлдвэрийн зохистой бүтцийг бүрэлдүүлсэн явдал юм. Чухамдаа Японд л төрийн нарийн бодлого, зохицуулалтын үндсэн дээр автомашины, холбооны хэрэгслийн тоног төхөөрөмж, эрчим хүч, хими, электроник, төмөрлөгийн гэх мэт үйлдвэрлэлийн салбаруудыг хөгжүүлж чадсан.

Японы нэг онцлог бол Засгийн Газар нь тухайн үйлдвэрийн удирдлагуудтай хамт нарийвчилсан судалгаа хийж, ирээдүйтэй болон олон улсын зах зээлд харьцангуй давуу байр суурь эзэлдэг аж үйлдвэрийн салбаруудыг тодорхойлсон. Түүнчлэн ийм салбаруудыг хөгжүүлэхэд Засгийн газраас ямар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, тусламж дэмжлэг үзүүлж болох талаар судалгаа хийсэн байна. Үүний тод жишээ нь автомашины үйлдвэрлэлийн салбар юм. Автомашины үйлдвэрлэлийг тэргүүлэх салбар хэмээн тодорхойлж, энэ

салбарыг дэлхийн зах зээлд өрсөлдөх чадвартай болтол нь “гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг оруулахгүй байх” зарчмыг төрөөс баримталж, эдийн засгаа гадны улс орноос үл хамаарах нөхцөлөөр бүрдүүлсэн.

Хэрэв тэр үед төрөөс гадаадын хөрөнгө оруулалтыг зөвшөөрсөн бол өнөөгийн Японы машины үйлдвэрлэлийн тогтвортой үндэс байхгүй байсан гэж үздэг. Энэ бол аж үйлдвэрлэлийн салбарыг оновчтой сонгон авах, өөрөө өрсөлдөх чадвартай болтол нь хөгжүүлэх, түүний дараа гаднах өрсөлдөөнд тулгуурлах гэсэн бодлогын дагуу хийгдсэн.

Гэхдээ Японы удирдлагууд шаардлагатай гэж үзсэн үйлдвэрлэлийн зарим салбаруудыг төрийн ивээлд байлгаж, дараа нь төрөөс үзүүлэх дэмжлэгийг аажмаар багасгах бодлого баримталсан. Тухайлбал нүүрс олборлолт, химийн хортой үйлдвэрлэлийн зарим салбарууд болон өөр хэд хэдэн салбаруудад ийм арга хэмжээ авчээ.

Японы ихэнх үйлдвэрлэлийн салбарууд нь жижиг засварын газар, цехээс эхлэн аажмаар хүчин чадлаа нэмэгдүүлэх замаар хөгжсөн байдаг. Үйлдвэрлэлийн техник, тоног төхөөрөмжийг импортлон авсны дараа өөрсдийн хүч хөдөлмөр арга ухаанаар бага багаар сайжруулсаар анхны түвшнээс илүү боловсронгуй болгож, дараа нь байнгын өндөр түвшинд байлгаж ахиулсаар хөгжүүлж чаддаг байсан. Энэ нь Японы эдийн засгийн гайхам хөгжилд хүрэх нэг онцлог арга байсан.

Өргөн хүрээг хамарсан өсөлт /Inclusive Growth/

Япон Улс нь улсын эдийн засгийн өсөлт, амжилтыг ДНБ-ээр хэмжих нь шаардлага хангахгүй гэж үзээд түүний оронд “Inclusive growth” буюу “өргөн хүрээг хамарсан өсөлт” /ӨХХӨ/ гэдэг хэмжээсийг хэрэглэх саналыг гаргажээ. Энэ нь тухайн улс орны иргэн бүрд тэгш боломж олгон, ядуурлын хэмжээг бууруулах, өсөлтийн үйл явцад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн, нийгмийн бүхий л хэсгүүд үр ашгийг шударга хүртэхээр эх үүсвэр, нөөцийн хуваарилалтыг үндэсний урт, дунд, богино хугацааны үр ашгийг тооцон ухаалгаар явуулна гэсэн үг юм.

ӨХХӨ нь тухайн улс орны ядуурлын хэмжээг бууруулах, өсөлтийн үйл явцад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үйл явц юм. Өөрөөр хэлбэл, энэ нь нийгмийн бүхий л хэсгүүд үр ашиг хүртэхээр эх үүсвэр, нөөцийн хуваарилалтыг шударга явуулна гэсэн үг. Гэхдээ уг хуваарилалт нь өргөн хэрэглээний бараа, таваар, ажил эрхлэлт, амьжиргааны түвшин зэрэг нийгмийн урт, дунд, богино хугацааны үр ашигт үндэслэх ёстой.

Эх үүсвэрийн хуваарилах үед авлига зэрэг гадаад сөрөг хүчин зүйлс бий болдог ч амьжиргааны бүх түвшинд ажил эрхлэх адил тэгш боломжоор хангаж өгдөг. Ажлын байр нэмэгдүүлэх, зах зээл, хэрэглээг бий болгох, бараа, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл зэрэг нь амьжиргааны наад захын хэрэглээний хүртээмжийг бий болгох үндэс суурь болно. Баян, ядуугийн ялгаа ихтэй улс орны хувьд энэ нь тэрхүү ялгаа заагийг багасгах оновчтой шийдэл болно.

2008 онд Японы Өсөлт, хөгжлийн комиссоос гаргасан тогтвортой өсөлт, өргөн хүрээг хамарсан хөгжлийн стратегийг тодорхойлсон байна. Энд дурдсанаар, өргөн хүрээг хамрах гэдэг нь зах зээл, ажил эрхлэлт дэх тэгш байдал, адил тэгш боломж бөгөөд эдгээр нь амжилттай явж байгаа өсөлтийн стратегийн хувьд чухал бүрдэл хэсгүүд юм. Адил тэгш боломж бол байгууллага, хувь хүмүүсийн хувьд зах зээл, эх үүсвэрийн хууль, эрх зүйн алаглалгүй орчныг бий болгоно гэсэн үг. Уг комисс боломжийн тэгш бус байдлыг авч үзэхдээ улс төрийн суваг, зөрчилдөөнөөр бий болох хөгжлийг гажуудуулагч “хор” гэсэн байна²³.

²³The Commission on Growth and Development (2008).

ӨХХӨ-ийн арга нь хүмүүсийн орлогыг нэмэгдүүлэхдээ шууд мөнгө тараах биш, харин урт удаан хугацаанд тогтвортой, бүтээлч ажил эрхлэлтийг бий болгох явдал юм. Засгийн газар ядуурлын хүчин зүйлүүдийг бууруулахын тулд богино хугацаанд орлого хуваарилалтын хөтөлбөрийг санаачилж болох хэдий ч эдгээр хөтөлбөр нь урт хугацаанд шийдэл болохгүй бөгөөд богино хугацаанд ч амжилттай болох нь эргэлзээтэй.

Мөн Өсөлт, хөгжлийн комиссын тайлангаас үзвэл, Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй байнгын тогтвортой урт хугацааны өсөлт нь өсөлтийн стратеги амжилттай байх урьдач нөхцөл гэсэн байна.

Үндэсний хөгжлийн цогц төлөвлөгөө /Comprehensive National Development Plan/

Японы ерөнхий сайд бусад сайдуудтайгаа зөвшилцөн 1950 онд Улсын нэгдсэн хөгжлийн хууль дээр үндэслэн Улсын ерөнхий хөгжлийн төлөвлөгөөг гаргасан. Япон улс Үндэсний хөгжлийн цогц төлөвлөгөөг /Comprehensive National Development Plan/ харилцан уялдаатай, шат дараалан хэрэгжүүлсээр ирсэн.

Анхны төлөвлөгөө 1962 онд батлагдсан. Дэлхийн II дугаар дайны дараа үйлдвэрлэл хэт өссөнөөр томоохон хотуудын нутаг дэвсгэр дээр үйлдвэржилт, хүн ам хэт ихсэж, хөдөө орон нутгуудад нийгэм эдийн засаг уруудахад хүргэсэн. Бүс нутгийн хөгжлийн төлөвлөгөөг гүйцээж мөн оршин байгаа том хотуудаас гадна үйлдвэрийн хотуудыг шинээр бий болгоход дэмжих зорилготой “Өсөлтийн цэгийн стратегийг” хэрэгжүүлсэн. Энэ стратегийн дагуу Шинэ үйлдвэржилтийн хотын хөгжлийн хуулийг 1964 онд баталсан. 1964-1966 онуудад 15 шинэ үйлдвэржилтийн хотыг бий болгосон. Үйлдвэржилтийн хөгжлийн зорилго, зорилт, хүн ам, газрын ашиглалт, зам, боомт, үйлдвэр барих газар, барилга байшин зэрэг асуудлыг засаг захиргааны түвшний төлөвлөгөөгөөр хангасан. Жишээ нь анхдагч үйлдвэрийн хувьцаа 1950 онд 48,5 хувиас 1960 онд 32,7 хувь болтлоо буурсан ба 1980 онд 10,9 хувь болж буурсан. Энэ цаг үед номхон далайн эрэг хавийн газруудаар хүнд болон нефть химийн үйлдвэрүүдийг дэмжиж түүний араас эдийн засгийн өндөр өсөлт бий болсон. 1960 онд Икедагийн засгийн газраас санаачилж баталсан “Үндэсний орлогыг 2 дахин нэмэгдүүлэх төлөвлөгөө” нь Японы эдийн засгийн хөгжилд асар их хувь нэмэр оруулсан гэж үздэг. Уг төлөвлөгөөнд:

1. Эдийн засгийн өсөлтийг 7.2 хувьд хүргэх,
2. 10 жилийн дотор үндэсний орлогыг 2 дахин нэмэгдүүлэх
3. АНУ-ын шинэ дэвшилтэт технологиос суралцах
4. Гадаад худалдааны эргэлтийг сайжруулах
5. Мэргэжлийн чадварлаг боловсон хүчинтэй болох гэсэн зорилтуудыг тавьж хэрэгжүүлсэн.

Улсын орлогыг 2 дахин нэмэгдүүлэх төлөвлөгөө нь хугацаанаасаа 2 жилийн өмнө зорилт нь биелсэн байна.

1969 онд 2 дахь төлөвлөгөө гарсан ба үүнд үндэсний хэмжээний авто зам, хурдан галт тэрэгний замын /Шинкансен/ сүлжээний системийг том хэмжээний үйлдвэржилтийн хөгжлийн төслүүдийн хамт хэрэгжүүлэн байгуулах зэргээр нэг дэх төлөвлөгөөний үндсэн зорилгуудыг өргөжүүлэхээр зорьсон. Хэт төвлөрсөн газруудын /шилжүүлэх нутаг дэвсгэр/ үйлдвэрүүдийг арай бага хөгжсөн /дэмжлэг үзүүлж буй нутаг дэвсгэр/ газрууд руу дахин шилжүүлэх бэлтгэл ажил хийгдсэн.²⁴

1977 онд 3 дахь төлөвлөгөө гарч, ард иргэдийн амьдрах орчныг хөгжүүлэх төсөл хэлбэрээр оршин суух ая тухтай орчин бий болгох зохицуулалтуудыг гаргасан. Энэхүү гаргалаа нь үйлдвэржилтийн хөгжлийн хөтөлбөрийг дэмжсэн стратегиар хэрэгжүүлсэн.

²⁴www.gdrc.org/uem/observatory/jp-overview.html - Japan: Overview of Planning.

4 дэх төлөвлөгөө нь /1989 оноос/ Нийслэл хотын бүс нутгийг бүхэлд нь хамарч, Япон улсын хөгжилд нэлээд эерэг үзүүлэлт авчирснаараа өмнөх төлөвлөгөөнүүдээсээ ялгаатай болсон. 1989 оныг хүртэлх хугацааг хүн амын өсөлт, үйлдвэржилтийн хүчтэй өсөлттэй зэрэгцээд даяарчлал, мэдээлэл дээр тулгуурласан эдийн засаг, нийгмийн дэд бүтэц дэх томоохон хөрөнгө оруулалтууд зэрэг нь ерөнхий төрхийг бүрдүүлсэн. 4 дэх төлөвлөгөө нь 1989-2000 /15 жил/ хүртэлх үеийг хамарсан юм. Улсын нийслэл хотын бүс /National Capital Region/ нь Токио их хотын бүс нутаг болон гаднах бүс нутаг гэсэн 2 бүсэд хуваагддаг. Уг стратеги нь Улсын нийслэл хотын /NCR/ хөгжлийг улс төр, эдийн засаг болон соёлын үйл ажиллагааг үндэсний болон олон улсын хэмжээнд авч үзсэн. Байгалийн болон хүний гараар хийсэн хүрээлэн буй орчныг онцолсон олон суурьтай, ерөнхий туслах бүтцээс нийслэлийн бүсийг хотын бусад захын нутаг дэвсгэр мөн бусад бүс нутгийн төвүүдийн хоорондын харилцааг харуулсан.

5 дахь төлөвлөгөө буюу хамгийн сүүлд хэрэгжүүлж буй төлөвлөгөө нь “Grand Design for the 21st Century” хэмээх төлөвлөгөө бөгөөд уг төлөвлөгөө 2015 оныг дуустал хэрэгжинэ.

**Хүснэгт 5. Японы Үндэсний хөгжлийн цогц төлөвлөгөө
/Comprehensive National Development Plan/ CNDP**

<i>Хөтөл- бөрүүд</i>	<i>Батлагд- сан он сар өдөр</i>	<i>Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж дуусах хугацаа</i>	<i>Үндсэн зорилт</i>	<i>Хөгжүүлэх арга</i>	<i>Агуулга</i>
CNDP	1962.10.05	1970 он	бүс нутаг хоорондын тэнцвэртэй хөгжил	Бүс нутгийн үйл ажиллагааны хөгжил	1.Эдийн засгийн өндөр өсөлт рүү шилжих 2. хүн амын хэт өсөлт ба орлогын ялгаатай байдал 3.үндэсний орлогыг 2 дахин өсгөх
2 дахь буюу Шинэ CNDP	1969.05.30	1985 он	байгаль орчныг дахин сэргээх	Өргөн цар хүрээтэй төсөл төлөвлөгөөний үр дүн	1.Эдийн засгийн өндөр өсөлт 2.Нийслэл хотын бүсийн үйлдвэрийн болон хүн амын төвлөрөлт 3.Техник технологийн шинэчлэл болон даяарчлал, технологийн мэдээллийн дэвшил
3-дахь CNDP	1977.11.04	1977 оноос 10 жил	Амьдрах орчныг сайжруулах	Тогтвортой суурь зарчим	1.Тогтвортой эдийн засгийн өсөлт 2. Үйлдвэрлэлийн болон хүн амын төвлөрлийг сааруулах 3.Үндэсний хязгаарлагдмал нөөц болон эрчим хүчийг тодорхой болгох

4 дэх CNDP	1987.06.30	Ойролцоогоор 2010 он	Хөгжлийн дээд түвшинд хүрэх	Олон талт сүлжээний үзэл баримтлал	1.Токио хотын хүн ам болон үйл ажиллагаанд бодлогоо төвлөрүүлэх 2.Жижиг хотуудын ажиллах хүч нь тэргүүн зэргийн асуудал 3. Бүрэн хэмжээний даяаршил
5 дахь CNDP /21-р зууны үндсэн бодлого/	1998.03.31	2010-2015 он	Prepare the basics for a multi-axial structure Олон талт бодлогын үндсийг бий болгох	Хамтын ажиллагаа ба оролцоо	1.Дэлхийн цаг үе (дэлхийн хүрээлэн буй орчин, мега өрсөлдөөн, Азийн улсуудтай солилцох) 2.Хүн амын бүтцэд залуучуудыг хувийг нэмэгдүүлэх 3.Мэдээлэлд чиглэсэн нийгэм

Эх үүсвэр: <http://www.hkd.mlit.go.jp/eng/04.html>

Япон Улсын хөгжлийн өндөр түвшинд хүрсэн нь аливаа асуудлыг эртнээс бодож боловсруулдаг, нарийн тооцоо судалгааны үндсэн дээр шийдвэрээ гаргадаг, гаргасан шийдвэрээ хэрэгжүүлэхийн тулд урьдаас төлөвлөж бэлтгэлээ хангадаг, нэг тогтсон шийдвэрээсээ ухардаггүй зан чанар, эдийн засгийн зөв бодлого зохицуулалт, алс хэтийг харсан төлөвлөлт, арга механизмтай шууд холбоотой гэж хэлж болох боловч бүхэлдээ тухайн улсын нийгэм, эдийн засаг, ард түмний уламжлалт зан чанар, соёл уламжлал зэргээс шалтгаалсан олон талтай цогц асуудал юм.

Дэлхий дээр эдийн засгийн цар далайцаар Японд гүйцэгдээгүй үлдсэн цорын ганц орон болох АНУ-ын зүгээс Японы эдийн засгийн өндөр хөгжлийн нэг гол түлхүүр болсон удирдлага зохицуулалтын оновчтой аргыг сулруулахын тулд шүүмжлэх хандлага байдаг.

Япон улс төлөвлөлтийнхөө бодлогын дагуу экспортын баримжаатай тэргүүлэх үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлэхийн зэрэгцээ ЖДҮ-ийг эрчимтэй хөгжүүлэхэд анхаарч, технологийн ноу-хауг импортлон, түүнийгээ өөрсдийн арга ухаанаар улам баяжуулж боловсронгуй болгож улмаар өөрийн болгон авч чадсан. Тус улс аж үйлдвэрийн салбарыг судалгаа шинжилгээний үндсэн дээр тэргүүлэх чиглэлүүдээ сонгож, олон улсын зах зээлд өрсөлдөх чадвартай болтол нь төрөөс бодитойгоор дэмжсэн бодлогын үр дүн юм.

Тухайлбал: Япон улсын эдийн засагт жинтэй байр суурь эзлэх төмөрлөгийн ууган үйлдвэр “Ниппон стил” нь мэргэшсэн боловсон хүчнээ ган үйлдвэрлэлээрээ дэлхийд тэргүүлэгч Англи, Герман зэрэг өндөр хөгжилтэй орнууд руу илгээж, шинэ технологи нэвтрүүлж ган хайлуулалтаараа Япон улс АНУ-ын дараа орж байна. Мөн автомашины үйлдвэрлэлийг тэргүүлэх салбар хэмээн зөв тодорхойлж, энэ салбарыг дэлхийн зах зээлд өрсөлдөх чадвартай болтол нь “гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг оруулахгүй байх” зарчмыг төрөөс баримталж, эдийн засгаа гадаад улс орноос үл хамаарах нөхцөлөөр бүрдүүлсэн.

1960-аад оноос эдийн засгийн байдал бэхэжсэнийг харгалзан төрийн онцгой ивээлд байсан хэдэн салбараас бусад олонх салбаруудад бусад орноос дэвшилтэт технологи импортлох явдлыг чөлөөтэй болгожээ.

Мөн Япон Улс 1960-аад оны дунд үеэс өөрийн шинжлэх ухаан техникийн ололтыг түлхүү экспортлох болсон. Улмаар 1970-аад оны сүүлчээр бүртгүүлсэн патентын тоогоороо дэлхийд өндөр үзүүлэлттэй орнуудын тоонд орж дэлхийн патент, лицензийн 10 орчим хувийг эзэмших болсон. Япон улсын хөгжлийн өндөр түвшинд хүрэхэд төрөөс баримталж хэрэгжүүлсэн бодлого шийдвэрүүд чухал нөлөөтэй боловч тухайн ард иргэдийн зан чанар, сэтгэхүй, төлөвшил ихээхэн нөлөөлсөн гэж үзэж болохоор байна.

Тухайлбал: Япончууд өөрсдийн амьдрал, ажил үйлсээ нийгмийн тогтсон хэм хэмжээнд тохируулан бие даан зохицуулах чадвар сайтайгаас гадна аливаа юмыг хамгийн багаас нь эхлэн дэс дараатай уйгагүй хийдэг. Нэг дор тогтвор суурьшилтай, тэсвэр тэвчээртэй ажилладаг зан чанараас үүдэн үйлдвэрлэлийн удирдлага хөдөлмөрийн харилцааг оновчтой явуулж ирсэн нь хөгжлийн нэг чухал хүчин зүйл гэж үздэг. Нийгэмдээ тус болох сэтгэлгээ болон идэвх санаачилга, ажилсаг, бүтээлч зан чанар төлөвшсөн байдаг нь тус улсын эдийн засгийг богино хугацаанд сэргээн өндөр хурдацтай хөгжүүлэх бас нэгэн хүчин зүйл юм. Мөн Япончууд арвиг хямгагч бөгөөд дунджаар орлогынхоо 18-20 хувийг хуримтлалдаа хийдэг. Мөн улс орны хэмжээнд үзвэл үндэсний орлогынхоо 30 хувийг хуримтлалын санд оруулдаг байна. Иймээс Япон улс бол дотоод хуримтлал ахиутай, түүнийгээ үйлдвэрлэл, эдийн засгийг хөгжүүлэхэд хөрөнгө оруулалт болгон ашигласан.

Япон улс эдийн засгийн хөгжлийнхөө эхэн үед шатанд зэвсэгт хүчнээ бэхжүүлэхэд анхаарч, хүнд болон хөнгөн аж үйлдвэрийн салбарыг голлон хөгжүүлсэн. Дэлхийн 2-р дайны дараа туйлдсан эдийн засгаа сэргээн босгохын тулд Засгийн газар нь нарийвчилсан бүрэн судалгаа хийж, олон улсын зах зээлд харьцангуй давуу байр суурь эзлэх аж үйлдвэрийн тэргүүлэх салбаруудыг тодорхойлж, тэдгээрийг төрийн зүгээс бодитойгоор дэмжих хэд хэдэн хөтөлбөрүүдийг авч хэрэгжүүлсэн.

Дэлхийн хоёрдугаар дайны дараа Японы эдийн засаг суларч хүн ам нь ядуурч, бүр өлсгөлөнгөөр үхэж байсан түүх бий. Энэ үед Японы удирдлагууд шийдвэртэй алхам хийхийг хичээж олон төрлийн бодлогыг баримталсан байдаг. Ялангуяа Японыг дахин сэргээх бодлого нь АНУ-тай нягт холбоотойгоор хэрэгжсэн. АНУ-ын томоохон компаниуд болон засгийн газраас асар их хэмжээний зээл, буцалтгүй тусламж Японы дайнд сүйдсэн болон шинээр хөгжиж буй аж үйлдвэрт санхүүжилтээр орж ирсэн. Японы засгийн газар энэ үед төрийн зардлыг танаж, ажилчдын цалин хөлсийг багасгаж, ард түмэн нь хоосон хонож, өлсөж байж хүнд бэрх үеэ туулсан гэдэг.

Япон болон бусад оронд хэрэгжсэн дайны дараах **“Маршаллын төлөвлөгөөгөө”**-ний дагуу аж үйлдвэржсэн шинэ Япон орныг байгуулах зорилго нь амжилттай хэрэгжсэн. Гэхдээ Япон Улс өөрсдийн хөгжлийн загвараа тодорхойлохдоо Германы эдийн засаг болон мэдлэг, технологийг судалж нэвтрүүлсэн. Энэ үед Японд дэлхийн зах зээлд өрсөлдөж чадах боловсон хүчин байхгүй байсан учраас хувийн хэвшилд тулгуурласан чөлөөт зах зээлийн эдийн засгийг биш хамтын зах зээлийн эдийн засагт (**social market economy**) суурилсан үндэсний капитализмыг хөгжүүлжээ.

Үүнийхээ үндсэн дээр Toyota, Sony, Honda зэрэг нийтийн өмчийн хэлбэртэй корпорациудыг байгуулж, түүний үр ашгийг Японы нийт хүн ардын эрүүл мэнд, ажлын байр, боловсрол зэрэгт зориулан ирээдүйг харсан хөгжлийн хөтөлбөрийг маш амжилттай эхлүүлсэн юм. Эдийн засгийн өсөлтөөс олсон орлого нь зөвхөн тухайн үндэстний сайн сайхны төлөө зориулагдах ёстой байдаг гэдгийг маш сайн ойлгож авлига болон хувийн ашиг сонирхлоос хамгаалж чадсан юм.

Япончууд дэлхийн 2-р дайны дараа аж үйлдвэрийн цогцолборуудаа дахин сэргээх, илүү орчин үеийн болгож шинэчлэх ажлыг өрнүүлсэн юм. 1951 онд буюу дайнаас зургахан жилийн дараа Японы ҮНБ дайны өмнөх түвшиндөө очиж, асар богинохон хугацааны

дотор сэргэсэн байна Японы хөгжлийн бас нэг нууц бол Япон хэл дээр нэгэнт дэлхийн мэдлэг боловсрол байхгүй тул Японы залуу үеийг барууны өндөр хөгжилтэй орнуудад мэдлэг, диплом эзэмшүүлэхээр явуулж, тэдний эзэмшсэн барууны мэдлэг боловсролоор улс орноо хөгжүүлэхэд ашигласан.

Японы эдийн засгийн хөгжил 3 үед хуваагддаг

Эхний үе шат үйлдвэрлэлийн системийг хөгжүүлэх: чулуу, нүүрс, гангийн үйлдвэр, хөлөг онгоц, модон материал зэрэг хүнд аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх байсан. Энэ үед ирээдүйн техник, технологи хөгжих эхлэл тавигдаж бүтээгдэхүүний зах зээл хөгжсөн байдаг.

Хоёрдугаар үе шатанд буюу 1960-1970 онд үйлчилгээний салбар, автомашин, цахилгаан хэрэгсэл. Дэлхийн зах зээлд Японы корпорациуд хүч түрэн гарч ирж дэлхийн зах зээлд хамгийн хүчирхэг корпорациудыг бий болгосон.

Гуравдугаар үе шат мэдлэгийн хөгжил дээр суурилдаг. Мэдлэгийн эдийн засаг, инноваци, мэдээллийн технологи, технологийн хөгжил зэргийг хөгжүүлсэн. Япончууд ирээдүйг харсан хөгжлийн бодлогыг баримталж, ирээдүйд ямар мэргэжил, технологи, шинжлэх ухаан хөгжихийг урьдчилан харж тэр чиглэлд боловсон хүчнээ бэлддэг нь дэлхийн хөгжлөөс ямагт түрүүлж явдгийнх нь илрэл юм.

Японы эдийн засаг нь хамтын зах зээлийн эдийн засаг дээр суурилж чадсан нь эдийн засгийн жинхэнэ үсрэнгүй хөгжлийг авчирсан гэж зарим улс дүгнэдэг. Хамтын зах зээлийн эдийн засаг нь нийт улс үндэстнийг нэг ч хүн орхилгүйгээр хангалуун амьдруулах бодлого юм.

Хамтын зах зээлийн эдийн засаг иргэн бүрд, өрх бүрд, компани бүхэнд үр ашгаа өгч чаддаг. Нэг ч уурхайгүй, ордгүй Япон орон дэлхийн хэмжээний аж үйлдвэржсэн, технологичсон, мэдлэгжсэн орон болж хөгжсөн байна.

Япончууд эмх журам сайтай, нэгдмэл санаатай, уялдаа зохицолдоо их сайн байдаг зан чанараараа улс орны эдийн засаг, нийгмийн амьдрал нь бүхэлдээ төрийн ухаалаг зохицуулалттай явж ирсэн юм. Жишээ нь Японд өнөөг хүртэл төрөөс гаргасан удирдлага зохицуулалтын чанартай дүрэм, журам 10 мянга гаруй байдаг байна. Японы ард иргэд ямар ч салбарт аливаа зүйлийг сэтгэн бодох, зохион бүтээх талаар шаргуу хөдөлмөрлөдөг хөдөлмөрч хүмүүс учраас техник технологийг байнга боловсронгуй болгосоор өндөр түвшинд хүргэсэн.

1960-аад оноос эдийн засгийн байдал бэхэжсэнийг харгалзан төрийн онцгой ивээлд байсан хэдэн салбараас бусад олонх салбаруудад гадаадаас дэвшилтэт технологи импортлох явдлыг чөлөөтэй болгожээ. 1945-1980 хүртэл 10000 гаруй лицензийн гэрээ, хэлэлцээр байгуулсан. Ийнхүү гадаадын шинжлэх ухаан-техникийн ололтыг өргөн авч хэрэглэсний дүнд тус улсын бүтээгдэхүүний чанар, техникийн үзүүлэлт өндөр түвшинд хүрч, дэлхийн зах зээлд дорвитой байр суур эзлэх болжээ. Жишээ нь Японы нийт экспортод шинжлэх ухааны шингэц ихтэй бүтээгдэхүүний хувийн жин 1960 онд 18 хувь байсан бол 1978 онд 40 хувь болж нэмэгдэж байжээ.

Гэхдээ япончууд гадны технологийг шууд ашиглалгүйгээр түүнийг байнга сайжруулан түүнийг анхны хэлбэрээс нь улам боловсронгуй болгодог байжээ. Мөн Япон улс 1960-аад оны дунд үеэс өөрийн ШУ техникийн ололтыг түлхүү экспортлох болсон. Улмаар 1970-аад оны сүүлчээр бүртгүүлсэн патентын тоогоороо дэлхийд өндөр үзүүлэлттэй орнуудын тоонд орж дэлхийн патент, лицензийн 10 орчим хувийг эзэмших болсон байна.

Нийгэмдээ тус болох сэтгэлгээ болон идэвх санаачилга, ажилсаг, бүтээлч зан чанар төлөвшсөн байдаг нь тус улсын эдийн засгийг богино хугацаанд сэргээн өндөр хурдацтай хөгжүүлэх бас нэг хүчин зүйл болсон.

Япон улс нь хэдийгээр зах зээлийн эдийн засагтай орон боловч үндэсний эдийн засгийг удирдахад төрийн үүрэг оролцоо нь юуны өмнө нийт улсын төлөвлөлт, зохицуулалтаар илэрч байдаг.

Япон Улс ирээдүйн хөгжлийн түвшнээ хэрхэн төлөвлөж, төсөөлж байгаа талаар

Япон улс ирээдүйгээ хэрхэн харж төлөвлөж байгаа талаар захиалагчийн өгсөн захиалгын дагуу Японы Ерөнхий сайдын “Японы эдийн засгийн ирээдүй буюу Шинэ өсөлтийн стратеги” хэмээх илтгэлийг тоймлон орчууллаа.

Японы Ерөнхий сайдын илтгэлд дурдсанаар Япон улс “Шинэ өсөлтийн загвар”-т / Japan's New Growth Strategy/ орохын тулд дараах 3 тулгуур буюу суурь зүйлийг хийх шаардлагатай.

1. Нүүрс төрөгч багатай /low carbon/ түлшний хувьсгалаар дэлхийд тэргүүлэх
2. Эрүүл бөгөөд аюулгүй, амгалан тайван, урт наслах нийгмийг бүрдүүлэх
3. Японы сэтгэл татам зүйлсийг бусдад сурталчилж таниулах

Нийтийн болон хувийн хэвслүүдэд хийх эдгээр шийдэмгий арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлснээр бодит ДНБ-ийг 2020 он гэхэд 120 триллионоор өсгөж, 4 сая хүнд ажлын байр бий болгоно гэж төлөвлөж байна.²⁵ Ялангуяа дараагийн 3 жилд 40-60 тэрбум иений эрэлтийг бий болгож 1,4-2 сая хүнд ажлын байр бий болгоно гэсэн зорилт тавин ажиллаж байна.

1) Нүүрс төрөгч багатай түлшний хувьсгалаар дэлхийд тэргүүлэх

Дэлхийн дулаарлыг давах нь 21-р зууны хамгийн том шалгуур болсон. Нүүрстөрөгч багатай түлш нь дээрх асуудлыг шинэ технологи, нийгмийг системийн шинэчлэлээр давах нэг арга юм. Гэр ахуйн хэрэгсэл, машин хүмүүсийн амьдралын хэв маягийг өөрчилж шинэчилсэн шиг нүүрстөрөгч багатай түлш нь амьдралын хэв маяг, хотын хөгжлийг шинэчлэх болно гэж тэд үзэж байна. Японы эрчим хүчний үр ашиг нь АНУ-аас 2 дахин, Европынхоос 1,7 дахин их. Тиймээс дээрх шинэчлэлтийг хийх нь дэлхийн хэмжээний эрчим хүч хэмнэх технологийг бүтээхэд үндэс суурь болох ёстой юм. 2020 он гэхэд нийт эрчим хүчний хэрэглээний дахин сэргээгдэх эрчим хүчний эзлэх хувийг 2 дахин буюу дэлхий дээрх хамгийн өндөр түвшин болох 20 хувь хүртэл нэмэгдүүлнэ гэсэн зорилт тавин ажиллаж байна. 2020 он гэхэд нүүрс төрөгч багатай түлшний хувьсгалын талбарт 50 тэрбум иений зах зээл, 1,4 сая хүний ажлын байр бий болгоно хэмээн шинэ өсөлтийн стратегид дурджээ.

- *Дэлхий дээрх номер нэг нарны эрчим хүчтэй улс болох*

2020 он гэхэд нарнаас гаргадаг эрчим хүчийг одоогийнхоос 20 дахин нэмэгдүүлнэ. Нарны эрчим хүчний үе дэлхий даяар тархаж байна. Дараагийн жилүүдэд дэлхийд тэргүүлэгч байр суурийг эзлэх чухал боломж гарч ирж байна гэж үзэж байна. Үүнд хүрэхийн тулд дараах циклд цэг тавих хэрэгтэй:

- Эрэлт дутмагаас зардал өндөр гарах
- Өндөр үнэтэйгээс эрэлт нь зогсонги байдалд орох

²⁵Japan's Future Development Strategy and Growth Initiative towards Doubling the Size of Asia's Economy. Speech of Prime Minister.

Үүн дээр бодлогоор дамжуулж эрэлтийг бий болгох улс төрийн хүчтэй тусламж дэмжлэг шаардлагатай. Электрон компаниуд өрх гэрт цугларсан нарны эрчим хүчийг одоогийнхоос хоёр дахин илүү үнээр худалдан авах шинэ системийг бий болгоно. Дээр нь 3 жилийн дотор улс даяар 36000 нийтийн бага, дунд, ахлах сургуулиудад нарны эрчим хүчний багаж суурилуулж эко эрчим хүчээ ашиглан хүүхдүүдийг сургаж хүмүүжүүлдэг ногоон сургуулиудыг бий болгоно. Эдгээрийн тусламжтай нарны эрчим хүчний системийн зардлыг дараагийн 3-5 жилд S дахин бууруулах зорилт тавьж байна.

- *Эко машиныг өргөн хэрэглээнд оруулсан анхны улс болох*

Япон орон цахилгаан, холимог гэх мэт эко машинуудыг өргөн хэрэглээнд оруулах анхны улс болох болно. Гурван жилийн дотор маш олноор нь үйлдвэрлэж 2020 он гэхэд 2 шинэ машин тутмын 1 машин нь эко байх болно.

Үүний тулд машины татварын хөнгөлөлтүүд хэрэгжиж эхэлсэн. Ирэх жил 1 сая орчим эко машины эрэлт бий болгохоор зорьж ажиллаж байна. Бид байгаль орчны үзүүлэлтэд нь үндэслэж машинаа сонгодог үеийг бий болгоно. Дээр нь 10 хотыг загвар хот болгон сонгон авч ирээдүйн механикжсан нийгмийн дүр зургийг харуулж сурталчлах болно. Олж авсан мэдлэг дээрээ үндэслэн дэлхийн стандартыг бий болгохын тулд бусад орнуудтай хамтарч ажиллах болно. Энэ зорилготой холбоотойгоор 20 сая иенийг эрчим хүч хэмнэх хэрэгслийг худалдан авч буй хүмүүсийг урамшуулахад зарцуулж тараана.

2) Иргэдээ эрүүл аюулгүй, урт удаан наслах нийгмийг бүрдүүлэх

Дэлхийн бусад орнуудаас илүү Японд хөгшрөлт хамгийн хурдацтай явагдаж байна. Хэдий тийм ч Японы настай хүмүүс ажиллах маш их урам зоригтой байдаг. Японд 65-ас дээш насны эрчүүдийн 30 хувь нь ажил эрхэлж байгаа. Харин энэ тоо АНУ-д 20 хувь, Европт 10 хувьтай байдаг. Японы 60-аас дээш насны хүмүүсийн 80 хувиас илүү нь ядаж 70 нас хүртлээ үргэлжлүүлэн ажиллах сонирхолтой байдаг. Хэрвээ сайн эрүүл мэндийн, халамжийн үйлчилгээг бүрдүүлж хангаж чадвал дэлхийд тэргүүлэх насжилт бүхий нийгмийг бүрдүүлж чадна. Дэлхийн бусад орнуудаас түрүүлж эрүүл, урт наслалттай нийгмийг бий болгосноор эрэлтэд чиглэсэн дотоодын үйлдвэржилтийг нэмэгдүүлнэ. Уг салбарт 2020 он гэхэд 35 триллион иений шинэ зах зээл, 2,1 сая хүний ажлын байр бий болгоно.

- *Эмнэлгийн халамж, асрамжийн үйлчилгээнд 300 мянган хүний шинэ ажлын байр бий болгох*

Одоо байгаа 1,3 сая ажилчдыг дараагийн 3 жилд 300,000-аар нэмэгдүүлж 2020 он гэхэд 2,2 сая ажилчидтай болохыг зорино. Маш олон хүмүүс ажлаа алдаж байх үед ч асаргаа сувилгааны салбарт ноцтой хүн хүч дутагдаж байдаг. Одоогийн байдлаар жилийн нөхөн олговор нь бусад салбаруудын дунджаас бага буюу 1 сая иен байдаг. Дээр нь ажлын карьераа өсгөх боломж бага байдаг. Сайн чанартай асаргаа, сувиллын үйлчилгээ үзүүлэхийн тулд энэ ажлын талбарт итгэл найдвар, мөрөөдөл бий болгох хэрэгтэй. Хамгийн түрүүнд энэ салбарын нөхцөл байдлыг яаралтай сайжруулах хэрэгтэй. Үүний тулд сангуудыг өргөжүүлж энэ мөнгийг тус салбарт 3-ас дээш жил ажилласан хүний цалинг өсгөхөд зарцуулна. Дээр нь одоогийн нөхөн олговрын бүтцийг бусад компани, үйлдвэрүүдийнхтэй адил нөхцөл байдлаар цалинг нэмдэг бүтэц рүү шилжүүлж өөрчилнө. Хотжилттой холбоотойгоор үр дүнтэй урт хугацааны асаргаа сувилгааны байгууламжууд дутагдалтай байгаа нь хамгийн том асуудал болж байна. Дараагийн 3 жилийн зорилгынхоо үндсэн дээр урт хугацааны асаргаа сувилгааны төвүүдийг хөгжүүлнэ.

- *Бүсийн эрүүл мэндийн системийг дахин шинэчлэх төлөвлөгөө*

Бүс нутгийн эрүүл мэндийн салбарт эмчийн дутагдал, өвчтөн нэг эмнэлгээс нөгөө рүү шилждэг зэрэг асуудлууд их тулгарч байгаа. Мөн өдөр шөнөгүй, амралтын өдрүүдээр ч ажилладаг эмч, сувилагч нар байна. Энэ нөхцөл байдлыг даван гарч бүс нутгийн эрүүл мэндийн системийг дахин шинэчлэх шаардлагатай байна. Эдгээр асуудлуудыг дан ганц хот, тосгон, эмнэлэг шийдэж чадахгүй. Харин хөрш хот, тосгонуудтайгаа хамтран бүс нутгийн эмнэлгүүд, хувийн эмч нар, урт хугацааны асаргааны төвүүд зэргийг байгуулж иргэдээ нэгдсэн үйлчилгээгээр хангаж ажиллана. Жишээ нь яаралтай тусламжийн үндэс суурийг бүрдүүлэх, эх барих үйлчилгээг хангаж нэг эмнэлгээс нөгөө эмнэлэг рүү өвчтөнүүд шилждэг байдлыг арилгах.

Эхлээд төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэх бүс нутгуудаа сонгоно. Дараа нь амжилттай болсон загвараа улс даяарх 350 орчим мужуудад 10 жилийн дотор хэрэгжүүлнэ. Энэхүү төлөвлөгөөг 10 жилийн хугацаатай төсөл болгон хэрэгжүүлнэ.

3) Япон орны үзэсгэлэнг сурталчилж таниулах

Япон улс олон жилийн турш хөгжүүлсэн соёл, уламжлал дээрээ үндэслэсэн “soft power”-ийг бий болгосон. Үүнд жуулчдын анхаарлыг татсан үзэсгэлэнтэй, хөдөөгийн байгалийн үзэсгэлэнт газрууд мөн дэлхий нийтийн анхаарлыг татдаг энимэйшн, загварын ертөнц зэрэг соёлын салбарууд нь хамаардаг.

- *Жуулчдыг татсан томоохон улс*

Жуулчдыг ихээр татсан гол улс болохыг зорино. Японд ирэх жуулчдын тоог 20 сая буюу одоогийнхоос хоёр дахин нэмэгдүүлэхийг зорино. Энэ нь 4,3 триллион иений хэрэглэгчийн зах зээлийг үүсгэнэ. Харамсалтай нь дэлхийн хэмжээнд Япон улс жуулчдын тоогоороо 28-т жагсаж байна. Сэтгэл татах зүйлсээ ил гаргаж шаардлагатай бэлтгэл ажлуудыг хангаснаар гадаадын жуулчдын тоо нэмэгдэх нь гарцаагүй. Эхлээд Японд нэвтрэх гарцыг дээшлүүлнэ. Нарита олон улсын нисэх онгоцны буудал дээрх цагаачлалын шалгалтын 28 минутыг хамгийн уртдаа 15 минут болгож хоёр дахин багасгана. Наритагаас Ханеда буудал дахь дотоодын тээвэрлэгчид холбогдох 100 минутын хугацааг 50 минут болгож багасгана. Мөн жуулчдыг татах хотын үзэмжтэй газруудыг сайжруулна. Бид тухайн газар нутгийн ард иргэд нь бахархдаг хотын уламжлалт дурсгалт газруудыг нөхөн сэргээнэ. Японы аль ч газар нутгийг жуулчдыг татсан бүс болгон дахин шинэчлэх бүрэн боломжтой. Утасны шон шугамуудыг багасгаснаар жуулчдынх нь тоо хурдтай өссөн Айзугийн жишээ байна. Дараагийн 3 жилд 30 газрыг аялал жуулчлалын газар болгон сонгон авч утасны шонг багасгах зэрэг үзэмжийг нь сайжруулж сэтгэл татсан хотын дүр төрхийг хөгжүүлж бий болгоно.

Дэлхийн дахины хэрэглэгчдийг татсан компьютер тоглоом, загвар, энимэшн зэрэг зүйлсээр Япон улс асар баялаг билээ. 2020 он гэхэд 20-30 триллион иений томоохон үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж 500 мянган хүний ажлын байр шинээр бий болгоно. Интернет болон гар утас зэргийг ашиглан зохион бүтээгчдийн бүтээл, авьяасыг хөгжүүлж бизнес болгох нь чухал. Үүний тулд эзэмших эрхийг худалдан авч борлуулалтын сувгийг хөгжүүлж гадаадад бүтээлээ гаргаж үйлдвэрлэх хөрөнгийг нэгдсэн журмаар хангадаг байгууллага бий болгоно.

Азийн өсөлт - Азийн эдийн засгийг 2 дахин нэмэгдүүлэх санал

Ази бол 21-р зууны хөгжлийн төв. Японы давуу талын нэг бол Ази тивд оршдог явдал юм. Тиймээс Японы шинэ өсөлтийн стратегийн дагуу давуу талаа бүрэн ашиглах нь чухал гэж

үзэж байна. Японы хүн амын өсөлт буурч байгаа. Азийн зах зээл Европ, Хойд Америктай харьцуулахад асар хурдацтай өсч байгаа. Зүүн Азийн хүн ам дангаараа 3,2 тэрбум. Энэ нь бараг дэлхийн хүн амын тал юм. Өнгөрсөн 4 жилд Зүүн Азийн хүн ам бараг Японы хүн амтай адил тоогоор буюу 130 саяар өссөн.

Бүхэлдээ өсч буй Азид хөрөнгө бий болгож тухайн хөрөнгийг эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хоорондын солилцоогоор дамжуулан Япон дахь ажил эрхлэлт, инновацид холбож өгөх нь чухал байна. Энэ нь Азийн ирээдүйн хөгжилд хүргэх болно. Ийм таатай циклийг бий болгох нь маш чухал юм. Дотоод дахь үйлдвэрлэлээ өргөжүүлэх гэж шахахын оронд Япон улс хөрөнгө өсгөх тал дээр анхаарах болно. Өөрөөр хэлбэл ДНБ-ээс Үндэсний нийт орлогыг илүүд үзэх сэтгэхүй рүү шилжүүлэх нь чухал байна.

Азийн хөгжлийн нэгдсэн төлөвлөгөөг боловсруулах:

Энэ санаачилгыг бодитой болгохын тулд дараах зүйлсийг хийх хэрэгтэй:

- 1) Төмөр зам, замын дэд бүтэц
- 2) Цахилгаан станц, аж үйлдвэрийн парк зэргийг тойрсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх хэрэгтэй
- 3) Үйлдвэрлэлийн хөгжлийн төлөвлөгөө
- 4) Санхүүгийн бүтэц
- 5) Гаалийн бүрдүүлэлт зэргийг сайжруулах шаардлагатай.

Зүүн Өмнөд Азийн Нийгэмлэг болон Энэтхэгт 5 жилийн дотор 70 триллион иений эрэлт бүхий дэд бүтэц бий болно гэж үзэж байна. Япон улс эдгээр төсөлд оролцохоос гадна санхүүгийн эх үүсвэрээр дэмжлэг үзүүлж ажиллана. Мөн энэхүү өсөлтийн хажуугаар байгаль орчны асуудлыг мартаж болохгүй ба Японы байгальд ээлтэй технологиудыг ашиглан эдгээр төслүүдийг дэмжин хэрэгжүүлэх болно.

Японы ерөнхий сайдын хэрэгжүүлэхээр зэхэж буй “Japan Revitalization Strategy”-д дурдсанаар ирэх 10 жилд нэрлэсэн ДНБ-ийг 3.0 хувьд, бодит ДНБ-ийг 2.0 хувьд хүргэж, нэг хүнд ногдох бодит үндэсний орлогыг 1.5 сая иенээс багагүй байлгахаар тусгасан байна.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Монгол хэлээр

- Олон улс судлал. 2007-2013 он.
- Стратеги судлал сэтгүүл, №54, 2011 он.

Орос хэлээр

- “Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года” Утверждена распоряжением Правительства РФ от 17 ноября 2008 г. № 1662-р.
- Прогноз долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2030 года. Март, 2013.

- Указ Президента РФ от 12 мая 2009 г. №536 "Об Основах стратегического планирования в РФ".
- Указ Президента РФ от 12 мая 2009 г. №536 "Об Основах стратегического планирования в РФ".
- ФЗ от 20 июля 1995 г. №115-ФЗ "О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития РФ".
- ФЗ от 20 июля 1995 г. №115-ФЗ "О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития РФ".

Англи хэлээр

- Global finance сэтгүүл. <http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data/12151-personal-income-tax-rates.html#axzz2jLvIEHH2>
- Japan: Overview of Planning. /www.gdrc.org/uem/observatory/jp-overview.html-
- Japan's Future Development Strategy and Growth Initiative towards Doubling the Size of Asia's Economy. Speech of Prime Minister.
- Korea's Capitalistic Planning Model: Policy Lessons for Mongolia.
- Mancur Olson, 'The rise and Decline of Nations; Economic growth, Stagflation, and Social Rigidities,' in New Haven (Yale University Press, 1982), 44-47.
- Planning Policy Statement, The Government Objectives for the Planning System, The United Kingdom, 2005.
- Securing the Future, хуудас 17, 2005 он, Лондон.
- The Commission on Growth and Development (2008).
- The English Planning System: An Overview, 2011, London.
- Швейцарын тогтвортой хөгжлийн стратеги 2012-2015 /богино хувилбар/
- http://csis.org/files/media/csis/pubs/070712_jcp.pdf
- <http://data.worldbank.org/indicator>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_China
- http://monua.ucoz.com/news/mnd_solongosyn_srehngj_khgzhlij_n_khchin_zjl/2010-01-26-533
- http://monua.ucoz.com/news/mnd_solongosyn_srehngj_khgzhlij_n_khchin_zjl/2010-01-26-533
- <http://www.gdrc.org/uem/observatory/jp-overview.html>-Global Development Research Centre, 2010
- http://www.kantei.go.jp/foreign/asospeech/2009/04/09speech_e.html
- http://www.kantei.go.jp/foreign/innovation/innovation_final.pdf
- <http://www.linkedin.com/today/post/article/20130630230029-260268111-japan-s-new-growth-strategy-bringing-rapid-reform-to-the-country>
- http://www.meti.go.jp/english/index_policies.html
- <http://www.meti.go.jp/english/statistics/index.html>
- <http://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/zs5-e/part1chap2.html>
- <http://www.swissworld.org/en/economy/>
- <http://www.west.mn/w/tanii-medlegt/medlegiindalai/83-talarhjeene/779-2010-06-11-00-04-05.html>
- <http://www5.cao.go.jp/keizai/index-e.html#pvfpes>